

Waait de wind harder in Duitsland?

Een onderzoek naar de lokale sociale acceptatie van windparken in Nederland en Duitsland

Naam: Lesley ter Maat (s3012964)

Masterthesis Milieumaatschappijwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider: Dr. M.A. Wiering

Jaar: 2013

Voorwoord

Aangezien ik in een grensstreek woon, werd ik al vroeg geconfronteerd met windturbines. Net iets over de grens staan ze namelijk vol op. Al vanaf het begin was ik erg geïnteresseerd in de werking van die in de eerste instantie vreemde bouwwerken. Er zaten vreemde strepen op en soms waren ze ineens gedraaid. Daarnaast waren ze ongelooflijk groot. Wanneer je 's avonds naar huis fietste, wist je precies wanneer je bijna thuis was. De rode lampjes op de turbines wezen je de weg. Wat mij het meest verbaasde, was dat je ze in Nederland nauwelijks ziet. Zodra je de grens over gaat, zie je de ene na de andere windturbine in het landschap staan. Ik kan me vaag herinneren dat ik vroeger tijdens een vakantie aan de Noord-Hollandse kust ooit een rijtje windturbines heb zien staan. Deze stonden echter telkens als je er langs reed stil. Waarom dit was, had ik destijds geen idee van. Tijdens mijn stage heb ik geleerd dat hiervoor drie redenen kunnen zijn. Reden 1: er wordt onderhoud aan gepleegd. Reden 2: er is gewoon geen wind en reden 3: de turbine staat stil vanwege een stilstandregeling.

Omdat ik toch graag wilde weten waarom je ze in Duitsland meer ziet dan in Nederland, besloot ik om hier mijn master scriptie aan te wijden. Uiteindelijk ben ik me specifiek gaan richten op de sociale acceptatie van windprojecten. Uit de wetenschappelijke literatuur bleek dat de sociale acceptatie een grote rol speelt in de snelheid waarmee windparken gerealiseerd kunnen worden. Het is echter een vaak ondergewaardeerde 'tak van sport'. Dat moest dan maar eens anders. Ik wilde echter niet de zoveelste zijn die onderzoek deed naar losse factoren die van invloed zouden zijn op de sociale acceptatie. Ik besloot daarom om naar discoursen te gaan kijken. Dit was niet de gemakkelijkste keuze. In de cursus duurzaamheidspolitiek was discours analyse één van de te bestuderen theorieën. Het was voor mij echter de meest vage, ongrijpbare theorie van alle theorieën. Daarom heb ik besloten om juist deze theorie als basis voor mijn onderzoek te nemen. Een uitdaging ga ik nooit uit de weg. Dit maakte het echter niet gemakkelijk om een theorie en methodologie op te zetten. Gelukkig heb ik veel ondersteuning en begeleiding hierin gekregen, waarvoor mijn dank Marieke. Jij maakte het onbegrijpelijke, voor mij begrijpelijk.

Daarnaast wil ik graag mijn stage begeleider Martijn bedanken, die ook af en toe een kritische blik op mijn scriptie stukken en het afzonderlijke rapport over Duitsland heeft geworpen. Verder wil ik graag de andere collega's bij Pondera Consult bedanken voor de leerzame stage. In het bijzonder gaat mijn dank uit naar mijn collega Andrew, die altijd in was voor een praatje, me in de middagpauzes wegwijst heeft gemaakt in Hengelo en me heel erg heeft geholpen met de mooie plaatjes in mijn scriptie. Last but not least, wil ik graag mijn vrienden bedanken, die mij tijdens het schrijven van mijn scriptie gesteund hebben. Heel erg bedankt!

Lesley ter Maat

Nijmegen, 2013

Inhoud

1. Inleiding	1
1.1 Doel- en vraagstelling	2
1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	2
1.3 Leeswijzer	3
2. Theoretisch kader	4
2.1 Discours	4
2.1.1 Wetenschapsfilosofie en hypothesen	5
2.1.2 Discours in dit onderzoek	5
2.2 Sociale acceptatie	6
2.2.1 Lokale sociale acceptatie	7
2.2.2 Lokale factoren die lokale sociale acceptatie beïnvloeden	9
2.3 Operationalisatie	11
2.4 Conceptueel model	11
3. Methodologie	15
3.1 Onderzoeksstrategie	15
3.2 Onderzoeksubjecten	16
3.3 Dataverzameling	16
3.4 Casus selectie	17
3.5 Data analyse	18
4. Institutionele context Nederland	19
4.1 Wet- en regelgeving	19
4.1.1 Rijksoverheid	19
4.1.2 Provincie	21
4.1.3 Gemeente	22
4.2 Beleid en beleidsdiscoursen	23
4.2.1 Rijksoverheid	23
4.2.2 Provincie Gelderland	25
4.2.3 Limburg	27
4.2.4 Aalten	28
4.2.5 Gemeente Leudal	30
4.3 Besluit	31

5. Institutionele context Duitsland.....	32
5.1 Wet- en regelgeving	32
5.1.1 Federale overheid.....	38
5.1.2 Nordrhein-Westfalen.....	38
5.1.3 Stad Bocholt	38
5.1.4 Gemeente Alpen.....	39
5.2 Beleid	39
5.2.1 Federale overheid.....	40
5.2.2 Nordrhein-Westfalen.....	41
5.2.2.1 Typering beleidsdiscours Nordrhein-Westfalen.....	43
5.2.5 Stad Bocholt	43
5.2.6 Gemeente Alpen.....	45
5.3 Besluit	47
6. Beschrijving cases	48
6.1 Nederland.....	49
6.1.1 Windpark Hagenwind.....	49
6.1.2 Windpark Neer	51
6.2 Duitsland.....	53
6.2.1 Windpark Bocholt.....	53
6.2.2 Windpark Alpen-Veen	55
6.3 Besluit	57
7. Windpark Hagenwind	59
7.1 Discoursen	59
7.1.1 Omwonenden.....	60
7.1.2 Burgers	60
7.2 Lokale sociale acceptatie.....	61
7.2.1 Omwonenden.....	61
7.2.2 Burgers	62
7.3 Besluit	63
8. Windpark Neer	64
8.1 Discoursen	64
8.1.1 Omwonenden.....	64
8.1.2 Burgers	65
8.2 Lokale sociale acceptatie.....	66

8.2.1 Omwonenden.....	66
8.2.2 Burgers	66
8.3 Besluit	67
9. Windpark Alpen- Veen	69
9.2 Discoursen	69
9.2.1 Omwonenden.....	69
9.2.2 Burgers	70
9.3 Lokale sociale acceptatie	70
9.3.1 Omwonenden.....	71
9.3.2 Burgers	71
9.4 Besluit	72
10. Windpark Bocholt.....	73
10.2 Discoursen	73
10.2.1 Omwonenden.....	74
10.2.2 Burgers	74
10.3 Lokale sociale acceptatie	74
10.3.1 Omwonenden.....	75
10.3.2 Burgers	75
10.3 Besluit.....	76
10.3.1 Vergelijking Nederlandse en Duitse casussen	76
11. Conclusie en aanbevelingen	79
11.1 Institutionele context	79
11.2 Discoursen	80
11.3 Beïnvloedende factoren	81
11.4 Belangrijkste conclusies en beantwoording hoofdvraag	82
11.5 Aanbevelingen.....	84
12. Reflectie.....	85
Bijlage I: Interviewguide gemeenten.....	92
Bijlage II: Topic list interviews burgers en omwonenden	96
Bijlage III: Respondenten.....	98
Bijlage IV: Samenvatting verhaallijnen	100
Bijlage V: Landelijke criteria	116
Bijlage VI: Afstandcriteria NRW	122

Afkortingen

AWZ	Ausschließlichen Wirtschaftszone Exclusieve economische zone: buiten de 12 mijl-zone
BMBF	Bundesministerium für Bildung und Forschung
BMELV	Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz
BMJ	Bundesministerium der Justiz
BMU	Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit
BMVBS	Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung
BMWi	Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie
LANUV	Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz
MBWSV	Ministerium für Bauen, Wohnen, Stadtentwicklung und Verkehr des Landes Nordrhein-Westfalen
MIK	Ministerium für Inneres und Kommunales
MKULNV	Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz des Landes NRW
MWEBWV	Ministerium für Wirtschaft, Energie, Bauen, Wohnen und Verkehr
NRW	Nordrhein-Westfalen
SLNW	Staatskanzlei des Landes Nordrhein-Westfalen

Samenvatting

De vraag naar energie is de laatste jaren explosief gestegen en het ziet er naar uit dat we deze explosieve stijging niet enkel met fossiele brandstoffen kunnen opvangen. Er zullen dus andere vormen van energie aangeboord moeten worden en vooral energiebronnen die onuitputtelijk zijn. Windenergie is één van deze energiebronnen. Windenergie wordt door veel overheden gezien als de hernieuwbare energiebron met de gunstigste kosten- batenverhouding. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vrijwel alle Europese landen volop bezig zijn met windenergie. Er worden vele windprojecten gepland, maar het daadwerkelijk realiseren van windprojecten is vaak niet gemakkelijk. Het gebrek aan sociale acceptatie op het lokale niveau vormt steeds vaker een belangrijke uitdaging voor de ontwikkelaars van windenergieprojecten. In bijvoorbeeld Nederland komt vrijwel ieder plan voor een windpark bij de Raad van State. Het gevolg hiervan zijn lange procedures en dus een lange realisatietijd van plan tot daadwerkelijke bouw (maar liefst gemiddeld 10 jaar). In Duitsland duurt het daarentegen slechts 7 maanden voordat een idee omgezet is in een daadwerkelijk gebouwde windproject. De hypothese is daarom dat windprojecten in Duitsland op lokaal niveau meer geaccepteerd worden in Nederland. De vraag is echter waarom windprojecten in Duitsland lokaal meer geaccepteerd worden. In dit onderzoek is getracht het verschil te verklaren met behulp van het begrip discours. Een discours bevat een verzameling van ideeën en concepten waarmee mensen betekenis geven aan een fysiek fenomeen zoals een windpark (Hajer & Versteeg, 2005). De aanname achter dit onderzoek is dat de betekenis die voortvloeit uit het discours de mate van lokale sociale acceptatie beïnvloedt. Om te achterhalen welke discourses heersen in Nederland en Duitsland is het discours geanalyseerd met behulp van verhaallijnen.

In de sociale acceptatie literatuur worden er grofweg twee hoofdfactoren onderscheiden die de lokale sociale acceptatie via het discours zouden beïnvloeden, namelijk factoren die enkel een rol spelen op lokaal niveau en de institutionele context. Voorbeelden van de eerst genoemde factoren zijn de mate waarin geluidsoverlast wordt ervaren en de mate waarin burgers door de ontwikkelaar van het windpark in het gehele proces, van planning tot daadwerkelijke bouw, betrokken zijn. Deze factoren kunnen per windpark verschillen. De tweede factor die van invloed is op de lokale sociale acceptatie, de institutionele context, wordt gevormd door organisaties met regels, patronen en codes EN hun onderliggende ideeën, beleidsconcepten en discourses. De vraag is echter of, hoe en in welke mate de beide factoren de lokale sociale acceptatie beïnvloeden. Daarom luidt de hoofdvraag van dit onderzoek als volgt:

In hoeverre en op welke manier beïnvloeden de institutionele context en lokale factoren de lokale sociale acceptatie van burgers bij windenergieprojecten in Nederland en Duitsland?

Omdat zicht een veel genoemde factor is, is gekeken naar twee groepen burgers, namelijk omwonenden naast en rondom het windpark en burgers die niet of nauwelijks zicht hebben op het windpark. Om de hoofdvraag te beantwoorden is gebruik gemaakt van een meervoudige *case study*. In totaal zijn er vier windparken onderzocht, waarvan er twee in Nederland en twee in Duitsland gesitueerd waren. Specifiek betroffen de casussen windpark Hagenwind Aalten (NL), windpark Neer (NL), windpark Alpen-Veen (Du) en windpark Bocholt (Du). Bij ieder windpark zijn de verhaallijnen, discourses en de mate van lokale sociale acceptatie onderzocht. De uitkomsten zijn uiteindelijk onderling en kruislings met elkaar vergeleken. In totaal zijn er 6 interviews gehouden in Aalten en Neer (1 gemeente, 2 omwonenden en 3 burgers per casus) en 5 in Alpen-Veen en Neer (1 gemeente, 2 omwonenden en 2 burgers per casus).

De gehouden interviews zijn geanalyseerd met behulp van een discoursanalyse. Concreet betekent dit dat aan de hand van de analyse van de standpunten, argumenten en de gebruikte metaforen in de interviews, het dominante discours per groep geconstrueerd is. Binnen dit discours heerst een bepaalde mate van lokale sociale acceptatie. Het is echter mogelijk dat een discours door de ene burger gebruikt wordt om een windpark niet te accepteren, terwijl het door een andere burger gebruikt wordt om een windpark wel te accepteren. Een discours kan dus verschillende maten van lokale sociale acceptatie in zich dragen. Dit fenomeen komt sterk tot uiting in onder andere de Neerse casus. Onder alle omwonenden wordt namelijk een economisch discours aangehangen. Alle omwonenden willen graag mee profiteren van het windpark. De ene omwonende krijgt echter wel een vergoeding en de ander niet. Hierdoor wordt het windpark door diegene met een vergoeding wel geaccepteerd, terwijl het door diegene zonder vergoeding niet wordt geaccepteerd. Laatst genoemde wordt er namelijk niet financieel beter van, terwijl hij of zij dit wel nodig heeft om het windpark te kunnen accepteren.

Uiteindelijk zijn er vijf discourses onderscheiden, namelijk een 'ver van mijn bed' discours, een milieudiscours, een economisch discours, een 'naoberschap' discours en een algemeen tegen discours. Het 'ver van mijn bed' discours heerst zowel onder de Aaltense en Neerse als de Bocholtse burgers. Het milieudiscours blijkt in beide Duitse casussen het sterkst te zijn en wordt zowel onder burgers als omwonenden aangehangen. Veel onderdelen uit dit milieudiscours zijn eveneens aanwezig in het discours dat door de Duitse federale overheid uitgedragen wordt. Eenzelfde trend is te vinden in Nederland. Het economische discours dat voornamelijk onder omwonenden van de Nederlandse windparken heerst, ligt voor een groot deel in het verlengde van het discours dat binnen de nationale overheid in Nederland heerst. Beide overheden slagen er dus goed in om delen van hun discourses over te dragen op de lokale bevolking.

De vijf discourses brengen allen een zekere mate van lokale sociale acceptatie met zich mee. Deze mate kan zoals eerder gezegd zelfs binnen de discourses verschillen. Wat betreft de Nederlandse casussen kan gesteld worden dat de windparken zowel door omwonenden als burgers momenteel algemeen geaccepteerd zijn, al heeft in Aalten in het verleden meer protest plaats gevonden dan in Neer. Dit zou echter voor veel burgers anders geweest zijn indien het windpark dichterbij hun huis gesitueerd was. Deze tendens is eveneens terug te vinden in de Duitse casussen. Bij de omwonenden zijn er echter duidelijke verschillen. Windpark Alpen-Veen werd bijvoorbeeld door de omwonenden direct geaccepteerd, terwijl de omwonenden van windpark Bocholt zich sterk verzet hebben tegen het windpark. Uiteindelijk verschillen Duitsland en Nederland qua lokale sociale acceptatie niet heel veel van elkaar. Zowel in Nederland als in Duitsland is er sprake van tegenstand. Deze tegenstand is echter vaak met andere redenen gegrond en neemt veelal mildere vormen aan. De institutionele context en de factoren die spelen op lokaal niveau, spelen hierbij een grote rol. Hoe en op welke manier, zal u aan het eind van dit onderzoek duidelijk zijn.

1. Inleiding

Overall ter wereld wordt steeds meer geïnvesteerd in hernieuwbare energie. Windenergie wordt binnen de hernieuwbare energie gezien als één van de meest kansrijke bronnen. Windenergie wordt daarom steeds meer geaccepteerd in en gestimuleerd door de politiek. Met name in Duitsland richt het beleid zich sterk op een uitbreiding van windenergie. Windenergie wordt in Duitsland gezien als één van de belangrijkste bouwstenen van de Energiewende (BMU, 2011). Om de uitbreiding te bewerkstelligen, worden verschillende middelen ingezet. De aantrekkelijke subsidie voor de exploitanten en de mogelijkheid voor lokale autoriteiten om gebieden voor windenergie te zekeren in ruimtelijke ordeningsplannen zijn hier voorbeelden van. In Nederland heeft het kabinet eveneens plannen voor een uitbreiding van windenergie. Volgens de Rijksoverheid leveren windenergie op land en op zee een belangrijke bijdrage aan de doelstelling van 16% duurzame energie in 2020 (Agentschap NL, 2013a). Ons land is namelijk zeer geschikt voor windenergie (ibid).

Het beleid van de overheden kan het aantrekkelijk maken om te investeren in windenergie. De daadwerkelijke implementatie van de windturbines is echter niet altijd gemakkelijk. Naast ruimtelijke belemmeringen en belemmeringen op het gebied van wet- en regelgeving, blijkt ook het gebrek aan sociale acceptatie op het lokale niveau een belangrijke uitdaging te zijn voor de ontwikkelaars van windturbines en parken (Agterbosch et al, 2009; Breukers & Wolsink, 2007). Met name de UK, Nederland en Frankrijk raken door de gebrekkige lokale sociale acceptatie achter bij de realisatie van hun hernieuwbare energie doelen (Agterbosch et al, 2009). In Duitsland is er daarentegen tot nu toe weinig tegenstand van de bevolking geweest (Teunis, 2013). Het is echter de vraag of dit in de toekomst zo zal blijven, want de Duitse burger laat steeds vaker van zich horen. Op dit moment is de aanname echter dat de sociale acceptatie op het lokale niveau in Duitsland hoger is dan in Nederland.

De vraag is waarom spreekwoordelijk gezien het dubbeltje in Duitsland de ene kant opvalt en in Nederland de andere kant. In dit onderzoek is getracht het verschil op het lokale niveau te verklaren met behulp van het begrip discours. Een discours bevat een verzameling van ideeën en concepten waarmee mensen betekenis geven aan een fysiek fenomeen zoals een windpark (Hajer & Versteeg, 2005). Discoursen vormen en beïnvloeden dus de manier waarop mensen naar dingen, zoals windparken kijken. De manier waarop mensen naar de windparken kijken, heeft gevolgen voor de mate van lokale sociale acceptatie. Indien een burger bijvoorbeeld een erg negatief beeld heeft over een windpark, is de kans groot dat hij of zij het windpark niet zal accepteren. Een discours kan echter naar verloop van tijd veranderen. Een discours kan veranderen indien de sociale praktijken waar het discours zich in bevindt, veranderen (Van den Brink, 2009). De sociale praktijken waar dit onderzoek zich op richt, zijn de institutionele context en de lokale factoren. De institutionele context wordt gevormd door het beleid en de wet- en regelgeving van overheidsinstellingen, zoals de provincie en de gemeente. Lokale factoren zijn factoren die per casus verschillen. Een voorbeeld van een lokale factor is de ervaren hinder van geluid en slagschaduw.

Aangezien de lokale sociale acceptatie in Duitsland hoger is dan in Nederland, is het interessant om te achterhalen hoe en op welke manier de sociale praktijken de lokale sociale acceptatie beïnvloeden. Hierdoor wordt uiteindelijk duidelijk welke sociale praktijken de lokale sociale acceptatie op een gunstige manier beïnvloeden en welke niet. Deze kennis kan Nederland allicht helpen bij een succesvollere en snellere realisatie van windenergie op land.

1.1 Doel- en vraagstelling

Zoals uit de inleiding bleek, richt dit onderzoek zich op de sociale acceptatie van windparken van burgers op lokaal niveau in Nederland en Duitsland. De sociale acceptatie op lokaal niveau wordt in de rest van dit onderzoek aangeduid met de term 'lokale sociale acceptatie'. De aanname is dat lokale sociale acceptatie via het discours beïnvloedt kan worden door twee factoren, namelijk de institutionele context. Het is echter de vraag hoe en op welke manier deze factoren de lokale sociale acceptatie beïnvloeden. De doelstelling van dit onderzoek luidt daarom als volgt:

Inzicht geven in de mate waarin en de manier waarop de institutionele context en de lokale factoren de lokale sociale acceptatie van burgers omtrent windenergieprojecten beïnvloeden.

De institutionele context is in dit onderzoek op twee niveaus bekeken, namelijk op centraal (Rijksoverheid) en decentraal niveau (provincie/ deelstaat en gemeente). Op het decentrale niveau is er voor gekozen om te focussen op de provincie/ deelstaat en de gemeente, omdat deze overheden zowel betrokken zijn bij de opstelling van beleid als de opstelling van wet- en regelgeving omtrent windenergie.

Om de doelstelling te kunnen behalen, staat de volgende hoofdvraag centraal:

In hoeverre en op welke manier beïnvloeden de institutionele context en lokale factoren de lokale sociale acceptatie van burgers bij windenergieprojecten in Nederland en Duitsland?

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, is een viertal deelvragen opgesteld. Deze deelvragen betreffen:

1 Hoe ziet de institutionele context eruit in Nederland en Duitsland?

Aan de hand van deze deelvraag wordt duidelijk hoe de Nederlandse en Duitse context eruit zien. Uit de beschrijving van de institutionele context is een beleidsdiscours afgeleid. Indien meerdere overheidsinstituties onder hetzelfde beleidsdiscours geplaatst kunnen worden, kan worden gesproken van een discours coalitie.

2 Welke discourses en discours coalities zijn er te onderscheiden?

Deze deelvraag focust op de discourses van de burgers. De discourses zijn inzichtelijk gemaakt met behulp van verhaallijnen. Binnen de verhaallijnen wordt er gekeken naar de gebruikte argumenten, standpunten en metaforen van de burgers. Indien de argumenten, standpunten en metaforen uit verschillende verhaallijnen overeenkomen, kan er worden gesproken van een discours. Binnen een discours kunnen discours coalities aanwezig zijn. Wanneer er sprake is van een discours coalitie, is uiteengelegd in paragraaf 2.1.2. Indien er discours coalities aanwezig zijn, is dit aangegeven.

3 Wat zijn de belangrijkste factoren die van invloed zijn op het discours?

Aan de hand van deze deelvraag wordt bekeken welke factoren de grootste invloed hebben gehad op de discourses van de burgers en op welke manier zij het discours beïnvloed hebben.

1.2 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Zoals in de inleiding al aan werd gegeven, worden er steeds meer windturbines en windparken gepland, maar het daadwerkelijk realiseren van windprojecten vormt vaak een uitdaging voor

ontwikkelaars (Agterbosch et al, 2007). Tegenstanders kunnen het project aanzienlijk vertragen door bijvoorbeeld naar de rechter te stappen. Dit kost een ontwikkelaar vanzelfsprekend tijd en geld. Verder zorgt het ervoor dat veel projecten in de vergunningenfase of zelfs eerder stranden. Daar komt bij dat als er geen of nauwelijks projecten gerealiseerd kunnen worden, de door overheid gestelde duurzaamheidsdoelstelling niet behaald zal worden. Het gebrek aan sociale acceptatie is dus op meerdere vlakken een maatschappelijk probleem. Met behulp van dit onderzoek kan meer inzicht worden geboden in de factoren die de sociale acceptatie op lokaal niveau op een gunstige manier beïnvloeden. Hierdoor wordt voor een ontwikkelaar duidelijk aan welke 'knoppen' hij kan draaien om er voor te zorgen dat de lokale sociale acceptatie geen barrière vormt voor zijn project. Indien meer projecten gerealiseerd kunnen worden, komt wellicht ook de overheidsdoelstelling binnen bereik.

Het onderzoek is echter niet alleen maatschappelijk relevant. Momenteel worden in de wetenschappelijke literatuur meerdere verklaringen aangedragen voor 'het gat' tussen de positieve publieke opinie en het negatieve beeld op het lokale niveau (Breukers & Wolsink, 2007). Deze verklaringen focussen voornamelijk op losse factoren die van invloed zijn op de sociale acceptatie. Er is voor zo ver bekend (nog) geen onderzoek gedaan naar de invloed van structurele elementen op de lokale sociale acceptatie. Er is dus ook (nog) geen informatie beschikbaar over de invloed van discoursen op de lokale sociale acceptatie in verschillende landen. Dit onderzoek geeft ons meer inzicht in de relatie tussen het discours en de lokale sociale acceptatie en de factoren die de lokale sociale acceptatie via het discours beïnvloeden. Daarnaast biedt het inzicht in de dominante discoursen onder Nederlandse en Duitse burgers en de mate van lokale sociale acceptatie van windparken in zowel Nederland als Duitsland. Hierdoor kan dit onderzoek bijdragen aan verdere theorievorming over de invloed van discoursen op de lokale sociale acceptatie.

1.3 Leeswijzer

In het eerst volgende hoofdstuk gaat in op de theoretische fundering die aan dit onderzoek ten grondslag ligt. Vervolgens is in hoofdstuk drie de methodologie uitgewerkt. Daarop volgend is in hoofdstuk vier (Nederland) en vijf (Duitsland) de institutionele context uitgewerkt. Hoofdstuk zes bevat een beschrijving van de casussen die in dit onderzoek centraal staan. Na de beschrijving van de casussen volgen vier hoofdstukken (7 & 8 Nederland, 9 & 10 Duitsland) waarin de vier casussen uitgewerkt zijn. In ieder hoofdstuk is uitgewerkt welke discoursen er onder de twee groepen burgers heersen en welke mate van lokale sociale acceptatie voortkomt uit het discours. Tevens is een vergelijking gemaakt binnen een land en tussen de twee landen. In hoofdstuk 11 worden de deelvragen en de hoofdvraag beantwoord en zijn aanbevelingen gemaakt op basis van de conclusies die voortkwamen uit dit onderzoek. Tot slot is in hoofdstuk 12 de reflectie opgenomen.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk is de theoretische fundering van dit onderzoek gelegd. Allereerst is in paragraaf 2.1 een beschrijving gegeven van het begrip discours en hoe het begrip in dit onderzoek gebruikt is. In paragraaf 2.2 is vervolgens uiteen gezet wat het begrip lokale sociale acceptatie inhoudt en welke factoren hierop van invloed zijn. In paragraaf 2.3 zijn de centrale begrippen van dit onderzoek geoperationaliseerd. In paragraaf 2.4 is tot slot met behulp van een conceptueel model aangegeven hoe alle begrippen in dit onderzoek samenhangen.

2.1 Discours

Foucault is de grondlegger van het discursieve denken. Met name in de managementwetenschappen is zijn kijk op discoursen nog steeds de meest gebruikte. Volgens Foucault zijn discoursen een relatief aan regels gebonden set van statements, die beperkingen stellen aan de betekenisverlening (Jørgensen & Phillips, 2002). Foucault gebruikt de term discours specifiek 'als aanduiding van het geheel van sociale regels en sociale praktijken via welke een specifiek systeem van betekenissen (kennisobjecten) geproduceerd wordt' (Van den Berg, 2004, p. 32). Foucault gaat er dus vanuit dat het discours zowel gecreëerd wordt door sociale praktijken als dat het zelf sociale praktijken construeert. Foucault's opvatting wordt daarom altijd onder het sociaal constructionisme geplaatst. Het uitgangspunt van Foucault is dat er slechts één discours aanwezig is in een bepaalde periode (Jørgensen & Phillips, 2002).

Veel discursieve denkers wijken af van dit standpunt en gaan er vanuit dat er meerdere discoursen tegelijk bestaan die met elkaar strijden om de discursieve hegemonie. Een discours kan hegemoniaal genoemd worden indien het discours in een bepaalde tijdsperiode dominant is. Er zijn wel andere discoursen aanwezig, maar het hegemoniale discours kleurt het gedachtegoed in de desbetreffende tijd. Maarten Hajer is op dit moment de meest bekende aanhanger van de bovenstaande aanname. Een andere belangrijke aanname van Hajer is dat discoursen niet onveranderlijk zijn. Volgens Hajer (1995, p. 44) is een discours 'een samenhang van concepten, ideeën en categorieën die geproduceerd, gereproduceerd en getransformeerd worden binnen een bepaalde set van sociale praktijken'.

In dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat indien de sociale praktijken waarin het discours zich bevindt veranderen, het discours ook verandert. Er bestaat een causale relatie tussen de sociale praktijken en het discours. In dit onderzoek worden de sociale praktijken gevormd door de institutionele context en lokale factoren. Op de lokale factoren wordt in paragraaf 2.2 teruggekomen. De institutionele context wordt verderop in deze paragraaf behandeld. Indien de institutionele context en lokale factoren veranderen, zal het discours en de mate van lokale sociale acceptatie binnen het discours eveneens veranderen (zie ook figuur 4, p. 14). In hoeverre en op welke manier de sociale praktijken invloed hebben op het discours en de lokale sociale acceptatie is, zoals in hoofdstuk 1 aangegeven, de hoofdvraag dit ten grondslag ligt aan dit onderzoek. Het begrip lokale sociale acceptatie is in hoofdstuk 2.2 nader gedefinieerd.

Het proces van verandering of juist de instandhouding van een discours kan volgens Hajer (1995) geanalyseerd worden aan de hand van de concepten 'verhaallijnen' en 'discours coalities'. Op deze begrippen wordt in paragraaf 2.1.3 nader ingegaan. Op basis van de bovenstaande aannames, is het discours in dit onderzoek gedefinieerd als:

de specifieke manier waarop burgers op lokaal niveau, gebaseerd op verhaallijnen, aankijken tegen, betekenis geven aan of praten over windprojecten. Deze specifieke manier kan worden gereproduceerd en getransformeerd door de sociale praktijken.

Één van deze sociale praktijken betreft de institutionele context. De institutionele context wordt gevormd door instituties. Er zijn op zijn minst drie verschillende definities van de term institutie (A. Lagendijk, persoonlijke communicatie, 3 september 2012). In dit onderzoek is de discursieve definitie gehanteerd. Instituties worden gezien als (ibid):

Overheidsinstanties met regels, patronen en codes & hun onderliggende ideeën, beleidsconcepten en discoursen.

De onderliggende ideeën, beleidsconcepten en beleidsdiscoursen, of te wel de betekenissen die ergens aan gegeven worden, kunnen langzaam veranderen in gedragsregels en organisatorische structuren (Leroy & Arts, 2006). Deze gedragsregels en organisatorische structuren kunnen er vervolgens voor zorgen dat betekenissen binnen het maatschappelijke discours gereproduceerd en opnieuw gecreëerd worden (ibid). Er is in dit onderzoek dus sprake van twee soorten discoursen, namelijk een beleidsdiscours en een maatschappelijk discours. Het beleidsdiscours is het discours dat heerst onder en wordt uitgedragen door de overheidsinstanties. Het maatschappelijke discours is het discours dat heerst onder en wordt uitgedragen door burgers. De twee typen discoursen zijn afzonderlijk uitgewerkt.

2.1.1 Wetenschapsfilosofie en hypothesen

Over het algemeen ligt het sociaal constructionistisch of constructivistisch wetenschapsfilosofisch standpunt ten grondslag aan discursief onderzoek (Hajer, 1995). Dit onderzoek is daarentegen gebaseerd op een positivistisch wetenschapsfilosofisch standpunt. Dit onderzoek gaat er vanuit dat er causaliteit bestaat tussen de sociale praktijken (institutionele context en lokale factoren) en de lokale sociale acceptatie, dat onderdeel is van het discours. Een verandering in de sociale praktijken leidt tot een verandering in de mate van lokale sociale acceptatie binnen een discours. Het wetenschapsfilosofische standpunt heeft vanzelfsprekend de methodologische keuzes binnen dit onderzoek beïnvloed. Zo wordt bijvoorbeeld er met twee hypothesissen gewerkt, die in dit onderzoek getoetst worden. De eerste hypothese is dat ondanks het groeiende verzet in Duitsland, de lokale sociale acceptatie in Duitsland hoger is dan in Nederland. De tweede en tevens hypothese is dat de sociale praktijken de lokale sociale acceptatie binnen het discours kunnen beïnvloeden.

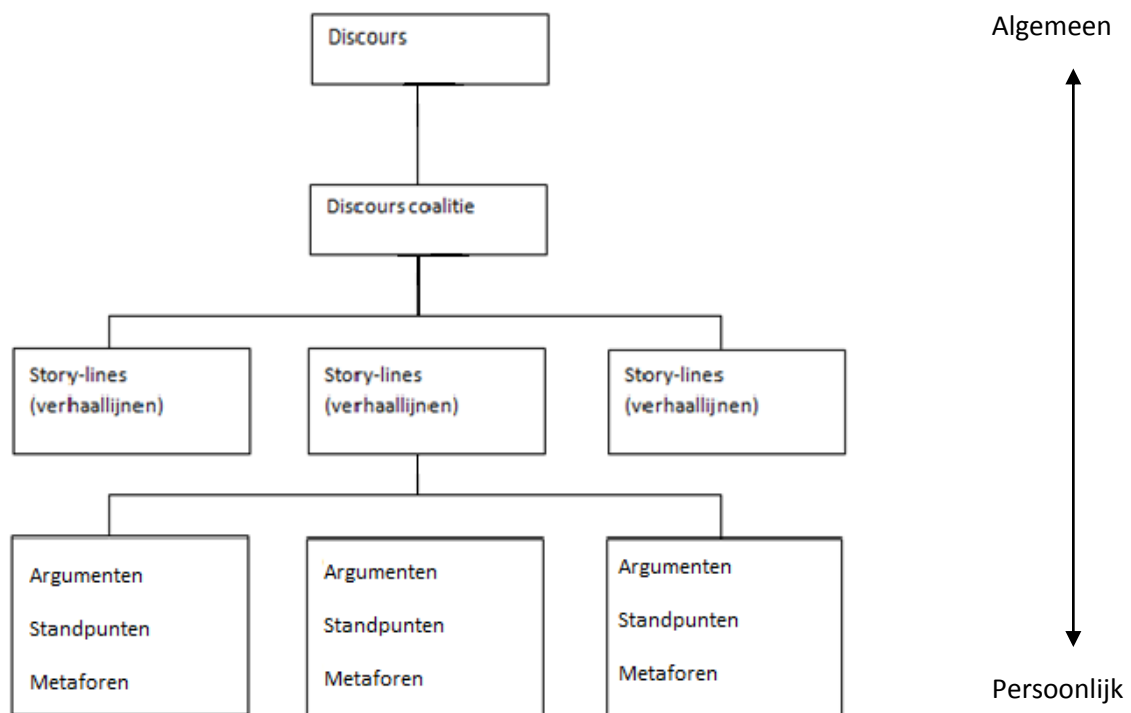
2.1.2 Discours in dit onderzoek

Zoals aangegeven in paragraaf 2.1, is het discours in dit onderzoek geanalyseerd aan de hand van de concepten 'verhaallijnen' en 'discours coalities'. Volgens Hajer (1995) is een verhaallijn 'a generative sort of narrative that allows actors to draw upon various discursive categories to give meaning to specific physical or social phenomena' (p. 56). Verhaallijnen kunnen dus gezien worden als de bouwsteen van een discours. De bouwstenen van de verhaallijn betreffen in dit onderzoek de standpunten, argumenten en metaforen (zie figuur 3, p. 7).

Middels een verhaallijn kunnen actoren zichzelf positioneren en hun specifieke ideeën of te wel argumenten en standpunten over bijvoorbeeld verantwoordelijkheid of urgentie uitdragen (ibid). Verder bieden zij actoren een set van 'symbolische referenties' waarmee een gemeenschappelijk begrip gecreëerd kan worden (ibid). Deze symbolische referenties komen vaak tot uiting in metaforen. Van het gebruik van metaforen zijn meerdere voorbeelden te vinden. Bijvoorbeeld bij

onze zuiderburen in de regio Kortrijk. Op de locatie Evolis staan vier windturbines opgesteld, die de bijnaam ‘de Daltons’ dragen (Open vld, 2009). De naam ‘de Daltons’ verwijst hierbij naar de vier schurken broers uit de Lucky Luke serie. Een voorbeeld uit eigen land zijn de windturbines bij Urk, die ook wel ‘het IJzeren Gordijn’ genoemd worden.

De verhaallijnen vervullen tot slot een sleutelfunctie bij het vormen van discours coalities (Hajer, 1995). Discours coalities zijn coalities die gevormd worden door verschillende actoren die zich vanwege verschillende redenen aangetrokken voelen tot een specifieke set van verhaallijnen (ibid). Ze worden vrijwel altijd gevormd uit voorheen onafhankelijke praktijken die aan elkaar gelinkt worden. Door het leggen van deze link wordt als het ware een nieuw discours gevormd (ibid). Discours coalities worden dus gevormd door een samenwerking tussen verschillende actoren die zich aangetrokken voelen tot eenzelfde set verhaallijnen (zie schema 1).

Schema 1: Schematische weergave samenhang begrippen

2.2 Sociale acceptatie

Dit onderzoek richt zich op lokale sociale acceptatie. Het begrip lokale sociale acceptatie is een variant van het begrip sociale acceptatie. Op dit begrip zal eerst worden ingegaan, zodat duidelijk wordt hoe beide begrippen zich tot elkaar verhouden.

Volgens Wüstenhagen et al (2007) is sociale acceptatie in de wetenschappelijke literatuur een vaak gebruikt, maar niet altijd duidelijk gedefinieerd begrip. Door Wind Energy (n.d., §1) wordt sociale acceptatie gedefinieerd als ‘the general positive attitude towards the wind energy technology’ together with the acceptance of ‘the increasing number of visible siting decisions to be made at the local level’. Sociale acceptatie omvat dus zowel de acceptatie op nationaal niveau (de publieke opinie) als op lokaal niveau (acceptatie van locaties).

Het begrip acceptatie behoeft enige uitleg. Acceptatie wordt door de Bakker (2001, p. 33) gezien als:

‘De mate van goedkeuring, instemming, aanpassing of inschikkelijkheid die actoren (uitdrukkelijk of stilzwijgend) aan de dag leggen in hun houdingen, opvattingen en sociale handelingen jegens bepaalde meningen, voorstellen, maatregelen of beslissingen, en waarbij de beweegredenen kunnen variëren (...)’.

Acceptatie verwijst hierbij altijd naar een bepaald object dat wel of niet door de betrokken subjecten geaccepteerd wordt (ibid). In de context van dit onderzoek zijn de onderzochte windprojecten het object en de burgers de subjecten. Dit betekent dat er in dit onderzoek sprake is van acceptatie indien burgers in hoge mate in stemmen met de rechtvaardigingen die verbonden zijn aan windenergieprojecten en dat ze eventueel bereid en in staat zijn om windenergieprojecten actief en argumentatief te verdedigen (ibid).

Tegenover acceptatie staat vanzelfsprekend non-acceptatie. Non-acceptatie wordt door de Bakker (2001, p. 52) gedefinieerd als:

‘De mate van verzet, protest, afkeuring of onwil die actoren (uitdrukkelijk of stilzwijgend) aan de dag leggen in hun houdingen, opvattingen en sociale handelingen jegens bepaalde meningen, voorstellen, maatregelen of beslissingen, en waarbij de beweegredenen kunnen variëren (...)’.

In dit onderzoek is dus sprake van non-acceptatie indien burgers zich in hoge mate tegen de rechtvaardigingen die zijn verbonden aan windenergieprojecten keren en dat ze eventueel bereid of in staat zijn om windenergieprojecten tegen te houden of te vertragen. Er dient uitdrukkelijk vermeld te worden dat in dit onderzoek acceptatie niet gezien wordt als een handeling, maar als een mening met een eventuele intentie tot handeling.

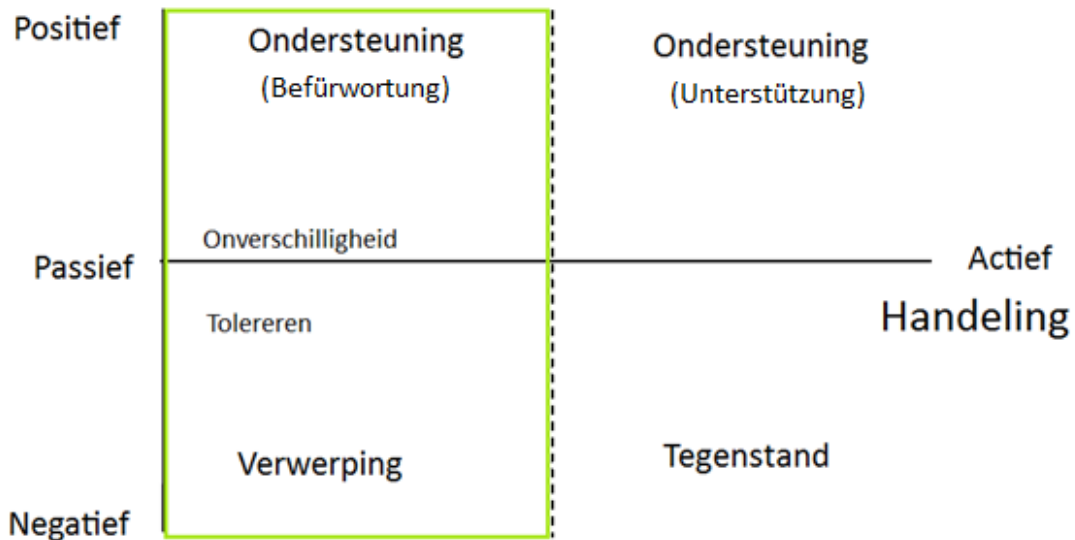
2.2.1 Lokale sociale acceptatie

Het verschil tussen lokale sociale acceptatie en sociale acceptatie betreft het niveau waarop de acceptatie bekeken wordt. In de vorige paragraaf is aangegeven dat sociale acceptatie zich zowel op de acceptatie op het nationale niveau als op het lokale niveau richt. Lokale sociale acceptatie richt zich daarentegen enkel op het lokale niveau. Op het lokale niveau zijn twee groepen burgers onderscheiden, namelijk omwonenden en inwoners van de dichtstbijzijnde plaats nabij het windproject. Voor de laatst genoemde groep wordt in de rest van de thesis de term ‘burgers’ gebruikt. Er is een onderscheid gemaakt tussen de twee groepen, omdat het in de praktijk van belang blijkt te zijn of een burger daadwerkelijk tegen het windproject aankijkt of niet (H. Geenen, persoonlijke communicatie, 9 april 2013). Samenvattend wordt lokale sociale acceptatie in dit onderzoek gezien als:

De acceptatie van windprojecten op lokaal (project)niveau door burgers

Om de mate van lokale sociale acceptatie te kunnen bepalen, is gebruik gemaakt van een lokaal sociaal acceptatie schema (zie figuur 1, p. 8).

Mening

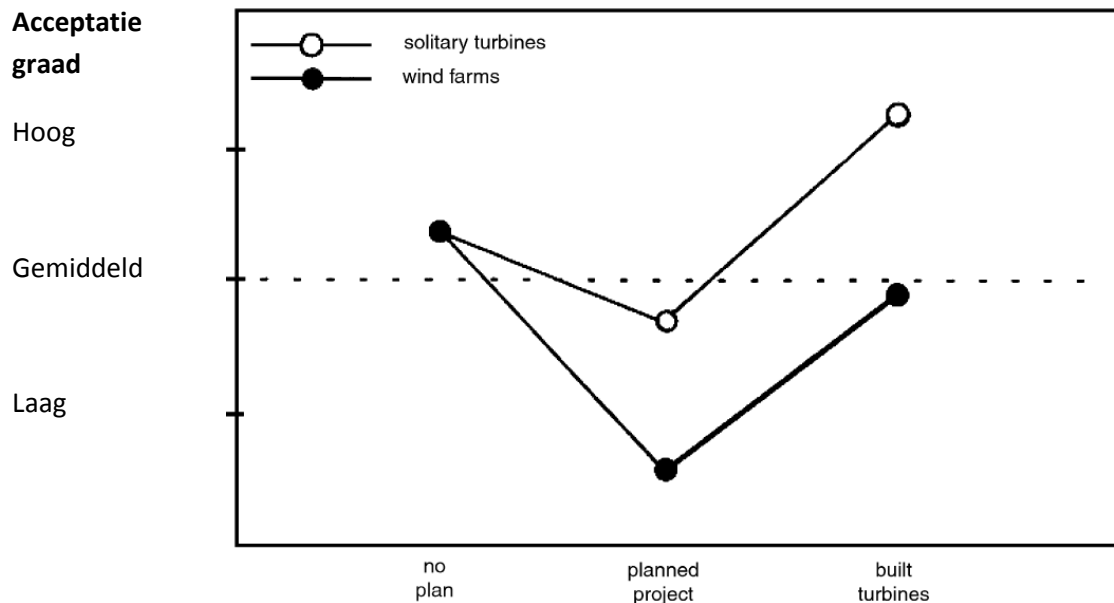

Figuur 1: Niveaus van acceptatie

Bron: Schweizer- Ries et al, 2010, p. 11

Het schema maakt onderscheid tussen een actieve en passieve vorm van acceptatie. Dit onderzoek is uitsluitend gericht op passieve acceptatie. Er is dus alleen gebruik gemaakt van de linkerzijde van het schema. Het schema is verder onderverdeeld in een positieve en een negatieve zijde. De positieve zijde staat voor acceptatie en de negatieve zijde vanzelfsprekend voor non-acceptatie. Aan de positieve zijde zijn twee termen geplaatst, namelijk ondersteuning en onverschilligheid. Aan de negatieve zijde zijn eveneens twee termen geplaatst, namelijk verwerping en tolereren. Wat de termen inhouden en wanneer deze aan een respondent toegekend worden, is in paragraaf 3.5 uiteengelegd.

Voordat nader kan worden ingegaan op de lokale factoren, is het van belang om eerst in te gaan op een belangrijk kenmerk van de lokale sociale acceptatie, namelijk de U-curve. Volgens Wüstenhagen et al (2007) heeft lokale sociale acceptatie een specifieke tijdsdimensie. De lokale sociale acceptatie is afhankelijk van de fase waarin een project zich bevindt (Wolsink, 2007a). De lokale sociale acceptatie beweegt zich volgens U-vormige curve (zie figuur 2, p. 9). Het figuur laat zien dat alvorens het project loopt de lokale sociale acceptatie hoog is, terwijl deze tijdens het besluitvormingsproces relatief laag is (Wolsink, 2007b). Uiteindelijk stijgt de lokale sociale acceptatie weer indien een project daadwerkelijk is uitgevoerd (ibid). Dit kan volgens Wolsink (2007a) verklaard worden door het feit dat de mening van mensen over een technologie veranderd zodra men wordt geconfronteerd met de concrete toepassing. Het is dus belangrijk in welke fase een project zich bevindt. Bij de selectie van de cases is hier rekening mee gehouden.

Figuur 2: De U-vormige curve van lokale sociale acceptatie

Bron: Wolsink, 2007a, p. 1198

2.2.2 Lokale factoren die lokale sociale acceptatie beïnvloeden

Zoals eerder aangegeven, zijn er twee sociale praktijken die de lokale sociale acceptatie binnen het discours beïnvloeden. De institutionele context is reeds behandeld. In deze paragraaf komen de lokale factoren aan bod. In de wetenschappelijke literatuur worden er meerder aantal lokale factoren onderscheiden die van invloed zijn op de lokale sociale acceptatie. Deze factoren betreffen: visuele impact, participatieve besluitvorming, eigendom, democratisch tekort, kosten- baten verhouding, impact op de natuur, impact op het landschap, slagschaduw, geluid, informatie, *procedural justice*, *distributional justice*, *perceived fairness*, de ontwikkelaar, gebiedskenmerken en vertrouwen (Agterbosch et al, 2009; Gross, 2007, Wüstenhagen et al, 2007; Jobert et al, 2006).

Gezien de omvang van dit onderzoek is het niet mogelijk om alle lokale factoren mee te nemen. Er is daarom een selectie gemaakt. De selectie is gemaakt op basis van uitkomsten uit eerdere casestudies die de invloed van bepaalde lokale factoren in Nederland en Duitsland onderzochten. De lokale factoren die in deze case studies als invloedrijk op de sociale acceptatie naar voren kwamen, zijn in dit onderzoek meegenomen. Dit leverde uiteindelijk de volgende lokale factoren op: NIMBY, *distributional justice*, *procedural justice*, ondervonden hinder van storingsfactoren (geluid, slagschaduw en visuele impact), de specifieke locatie en het soort ontwikkelaar. Met *distributional justice* wordt de verdeling van de kosten en baten bedoeld. *Procedural justice* verwijst naar de mate waarin het besluitvormingsproces als eerlijk ervaren wordt door burgers en omwonenden. In deze paragraaf zijn alle lokale factoren kort uitgewerkt.

Één van de factoren die van invloed kan zijn op de lokale sociale acceptatie, is het Not In My Back Yard (NIMBY) argument. Het begrip NIMBY verwijst naar het fenomeen dat mensen in het algemeen een bepaalde ontwikkeling, in dit geval windenergie steunen oftewel accepteren. Echter zodra er sprake van is dat er een windturbine spreekwoordelijk in hun eigen achtertuin geplaatst wordt, blijkt men er tegen te zijn. Men ziet dan wel het algemeen belang van windenergie in, maar men wil dit dan spreekwoordelijk gezien niet in de achtertuin (Feldman & Turner, 2010). De ontwikkeling windenergie wordt dus wel geaccepteerd maar het windproject niet. De redenen achter deze non-acceptatie van windprojecten kunnen variëren. Door Wolsink (2007a) worden onder andere het ontbreken van gelijkheid en eerlijkheid in de besluitvorming, als verklaring van het NIMBY argument genoemd.

Een andere factor die van belang kan zijn, is de *distributional justice*. *Distributional justice* verwijst naar de manier waarop kosten en baten gedeeld worden (Gross, 2007). Dit verschilt vaak per project en per ontwikkelaar. Een ontwikkelaar kan er voor kiezen om bijvoorbeeld geen financiële participatie van inwoners en omwonenden toe te laten. De omwonenden kijken dan tegen de windturbines van een ander aan, terwijl zij er zelf niets voor terug krijgen. Zij ervaren dan wel de spreekwoordelijke lasten, maar niet de lusten. De hypothese is dat als er een mogelijkheid is om in de opbrengsten mee te delen, de lokale sociale acceptatie hoger is.

De *procedural justice* kan eveneens een belangrijke lokale factor zijn. *Procedural justice* verwijst naar de mate waarin er een eerlijk besluitvormingsproces heeft plaats gevonden en de mate waarin men de kans heeft gehad om te participeren in het gehele besluitvormingsproces (Gross, 2007). Dit eerste wordt ook wel *perceived fairness* genoemd. Een besluitvormingsproces wordt in dit onderzoek als eerlijk gezien indien de omwonenden en inwoners zelf menen dat het proces eerlijk verlopen is. Uitkomsten die als oneerlijk worden ervaren, leiden in de praktijk vaak tot protesten, beschadigde relaties, verdeelde gemeenschappen en dus een lagere lokale sociale acceptatie (ibid). Dit geldt zeker indien het ene deel van de gemeenschap meer profijt heeft van een ontwikkeling dan het andere deel (ibid). De *procedural justice* kan net als de *distributional justice* per project en per ontwikkelaar variëren. Een ontwikkelaar kan er voor kiezen om nauw samen te werken met burgers en lokale partners en hen inspraak te verschaffen in het proces rondom het windproject. De hypothese is dat wanneer burgers meer kunnen participeren in het besluitvormingsproces omtrent het windproject, de lokale sociale acceptatie hoger zal zijn.

Drie andere lokale factoren die van invloed kunnen zijn op lokale sociale acceptatie, zijn de visuele impact, het geluid en de slagschaduw (Wolsink, 2000; Rygg, 2012; Jobert et al, 2006). Deze factoren zijn in dit onderzoek ondergebracht onder de gemeenschappelijke noemer 'storingsfactoren'. Onder visuele impact wordt in dit onderzoek de mate waarin visuele verstoring van het landschap wordt ervaren, verstaan (Wolsink, 2000). Deze mate kan per project variëren, evenals de ervaring van hinder van geluid en slagschaduw. De aanname bij de storingsfactoren is dat de lokale sociale acceptatie hoger is indien er (naar eigen inzicht) minder hinder wordt ervaren van de storingsfactoren.

De laatste factor die van belang kan zijn, is de specifieke locatie. Door een windpark dat gesitueerd is in of nabij een drukke woonwijk binnen de bebouwde kom, wordt over het algemeen meer hinder veroorzaakt dan door een windpark dat gelegen is in het buitengebied. De aanname is dat indien een windproject zich op een niet zichtbare locatie bevindt, de lokale sociale acceptatie hoger is.

2.3 Operationalisatie

In deze paragraaf zijn de centrale begrippen binnen dit onderzoek nader geoperationaliseerd. Deze centrale begrippen betreffen het discours (inclusief de lokale sociale acceptatie), de lokale factoren en de institutionele context (zie figuur 5, p. 13/ 14). Aangezien het discours en de lokale factoren eerder in dit hoofdstuk uitgebreid toegelicht zijn, is in deze paragraaf een kernomschrijving opgenomen. De institutionele context is uitgebreider beschreven.

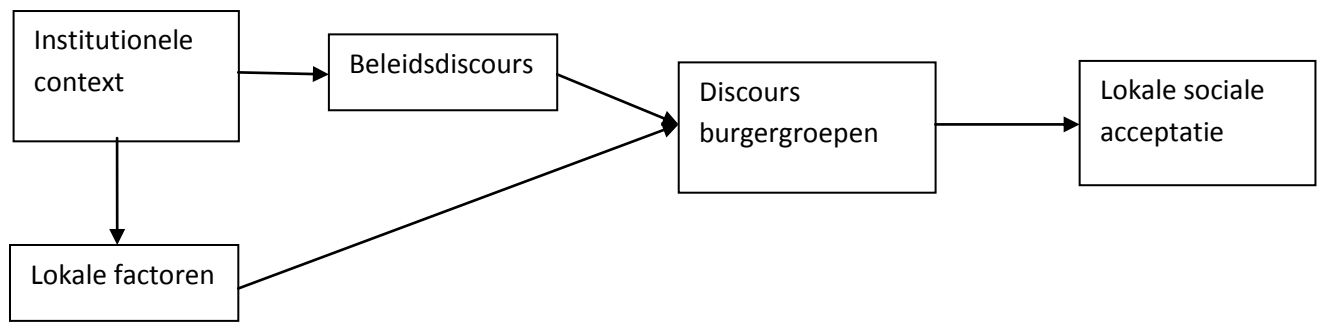
Het discours bestaat uit afzonderlijke verhaallijnen, die bij eventueel elkaar kunnen komen. Indien meerdere verhaallijnen tot een coalitie leiden, wordt dit gezien als een discours coalitie. De verhaallijnen van de burgers zijn opgebouwd uit standpunten, argumenten en metaforen. In deze standpunten, argumenten en metaforen kunnen zowel elementen uit de institutionele context als lokale factoren voorkomen. De lokale factoren die in dit onderzoek meegenomen zijn, zijn het soort ontwikkelaar, NIMBY, *distributional justice*, *procedural justice*, storingsfactoren en de specifieke locatie (figuur 5, p. 13/ 14).

De institutionele context bestaat in dit onderzoek uit beleid en wet- en regelgeving. Beide worden door de overheidsinstituties opgesteld en uitgevoerd. Het beleid omvat al het momenteel relevante beleid op het gebied van windenergie van iedere bevoegde institutie zowel in Nederland als in Duitsland. De wet- en regelgeving bevat alle momenteel relevante wetten en regels op het gebied van windenergie van iedere bevoegde institutie zowel in Nederland als in Duitsland. Uit het beleid en de wet- en regelgeving kan een beleidsdiscours afgeleid worden. Het beleidsdiscours is in feite een gemeenschappelijk kenmerk dat in vrijwel alle beleidsdocumenten en uitspraken van beleidsmakers (instituties) te herkennen is (Broër, 2006). Het omvat de achterliggende gedachten waarop het gevoerde beleid en de wet- en regelgeving gebaseerd is (ibid). Zowel in Nederland als in Duitsland zijn er verschillende overheidsinstituties te onderscheiden die zich bezig houden met het maken van beleid en wet- en regelgeving. Hoofdstuk vier en vijf gaan hier nader op in.

2.4 Conceptueel model

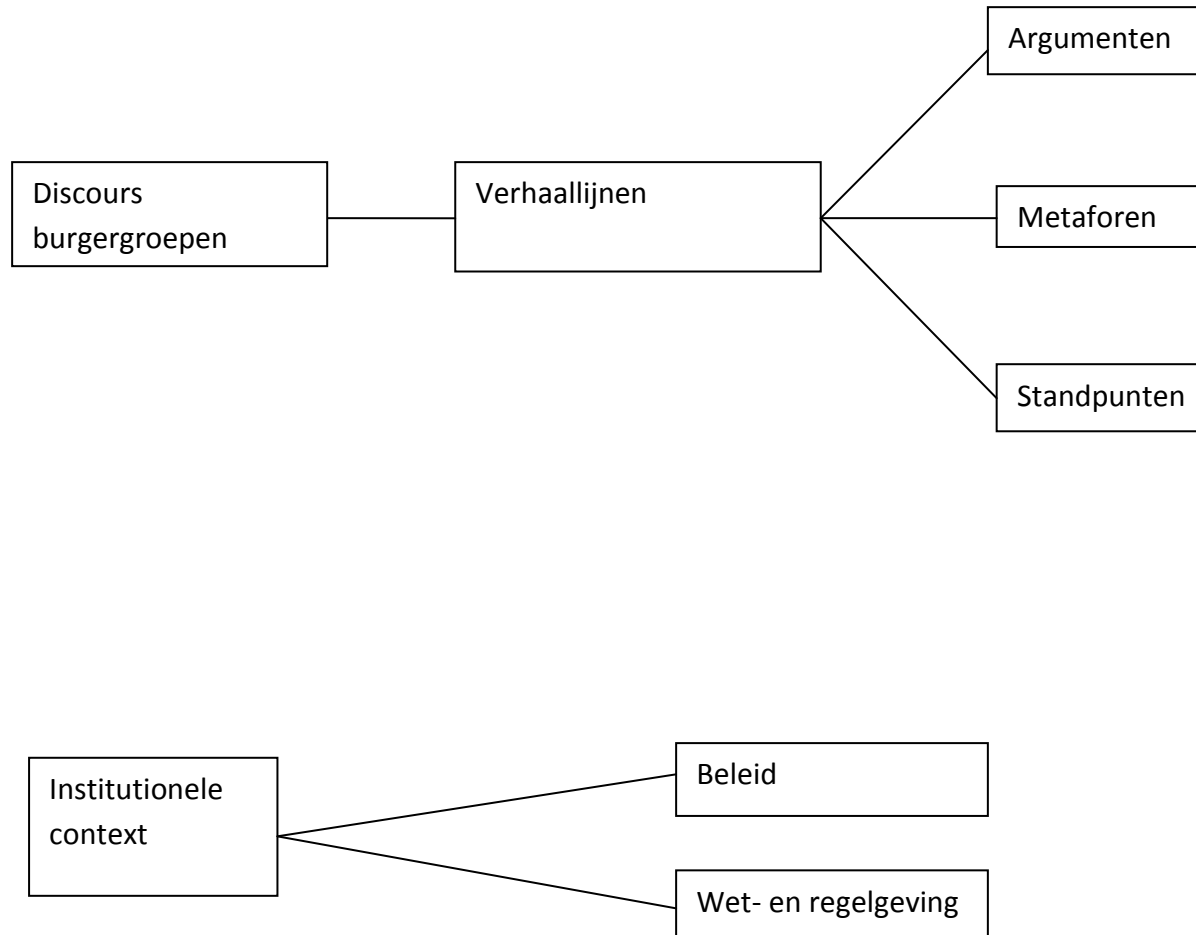
Om de relaties tussen de centrale begrippen te verduidelijken, is een conceptueel model opgesteld. Het conceptueel model is weergegeven in figuur 4 (p. 12). Zoals eerder aangegeven, is de aanname in dit onderzoek dat indien de institutionele context en lokale factoren veranderen, het discours en de mate van lokale sociale acceptatie eveneens veranderen. De institutionele context beïnvloedt in tegenstelling tot de lokale factoren het discours niet rechtstreeks, maar via het beleidsdiscours. Het beleidsdiscours wordt continue bijgestuurd en gevormd door de institutionele context (Hajer, 1995). Het beleidsdiscours kan op zijn beurt ook de institutionele context beïnvloeden. Deze relatie is in dit onderzoek echter niet meegenomen, omdat het onderzoek dan te uitgebreid wordt voor het gestelde tijdsbestek.

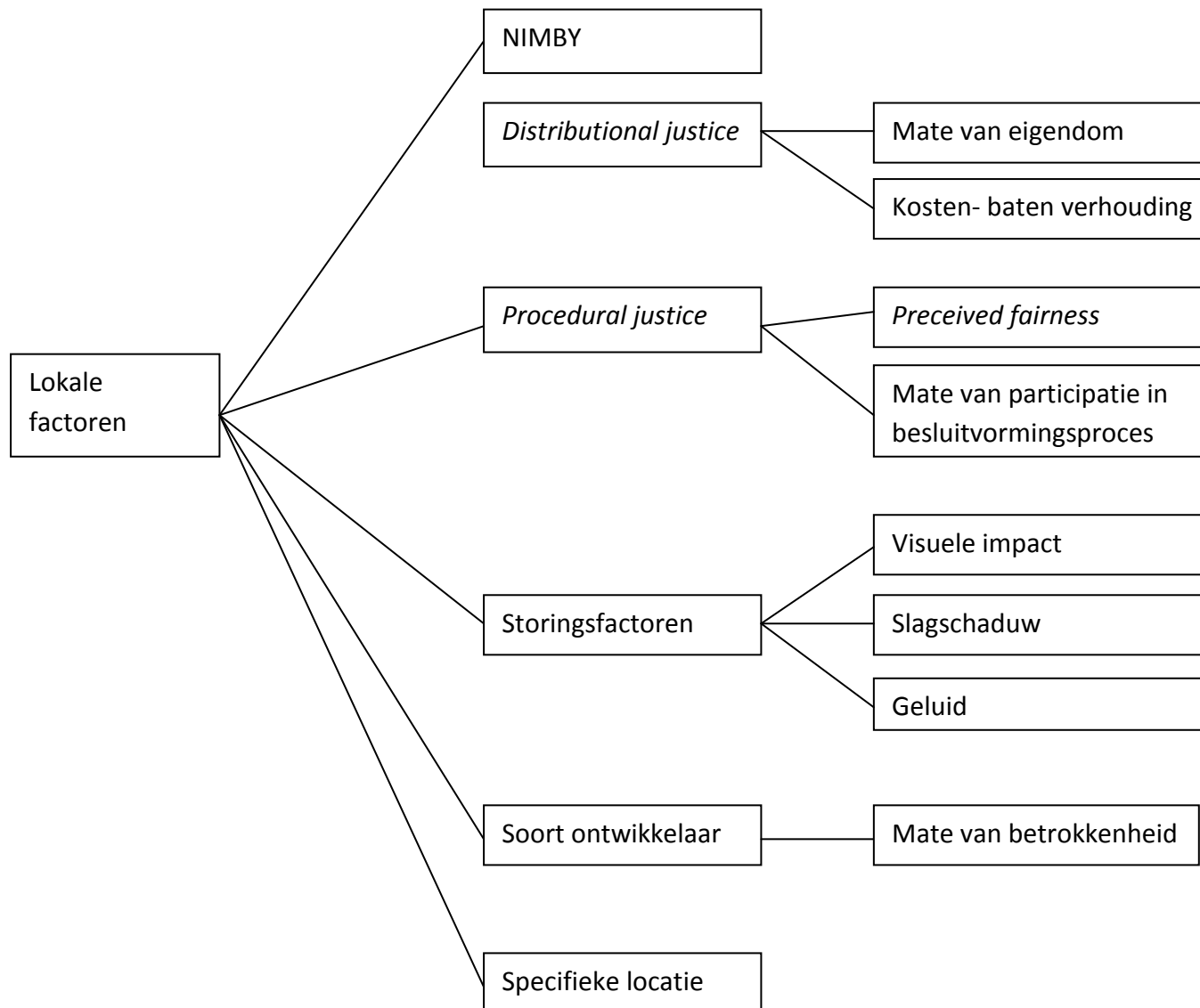
Zowel de institutionele context als de lokale factoren kunnen dus de lokale sociale acceptatie beïnvloeden. Zij beïnvloeden de lokale sociale acceptatie echter niet rechtstreeks, maar via het discours dat heerst onder de twee burgergroepen (zie figuur 4, p. 12). Dit betekent dat indien het maatschappelijke discours verandert, de mate van lokale sociale acceptatie ook verandert. Tot slot bestaat er een causale relatie tussen de institutionele context en de lokale factoren. Een lokale factor zoals de ervaren *procedural justice*, wordt namelijk beïnvloed door de geldende wet en regelgeving. Het is immers de geldende wet- en regelgeving die al dan niet als rechtvaardig ervaren wordt. De genoemde relatie staat weliswaar niet centraal in dit onderzoek, maar er wordt erkend dat de relatie bestaat. Het kan dan ook zijn dat de relatie teruggevonden wordt in het empirische materiaal. Indien dit het geval is, zal dit worden vermeld.

Figuur 4: Conceptueel model

Figuur 5: Operationalisatie

3. Methodologie

Om de lokale sociale acceptatie meetbaar te maken, wordt gebruik gemaakt van een discours analyse en een vergelijkende case studie. Hoe deze precies gebruikt worden en zich tot elkaar verhouden, is beschreven de onderzoeksstrategie in paragraaf 3.1. Daarop volgend is in paragraaf 3.2 aangegeven wat de precieze onderzoeksobjecten zijn. Paragraaf 3.3 gaat vervolgens in op de dataverzameling. Paragraaf 3.4 gaat hierop volgend nader in op de casus selectie. Tot slot gaat paragraaf 3.5 in op de manier waarop de verkregen empirische data geanalyseerd is.

3.1 Onderzoeksstrategie

Aangezien discourses in dit onderzoek centraal staan, is het een logische keuze om de discourses van de twee burgergroepen te onderzoeken met behulp van een discoursanalyse. ‘Discoursanalyse is een onderzoek naar de manier waarop meningen en werkelijkheden discursief – dat wil zeggen in taal – geconstrueerd worden’ (Van den Berg, 2004, p. 30). Taal is dus een integraal onderdeel van de werkelijkheid (Hajer, 1995). Het is een specifiek communicatiemiddel dat de perceptie van belangen en voorkeuren beïnvloedt (Hajer, 1995). Deze percepties worden vervolgens kenbaar gemaakt via een discours (Hajer, 1995). Met behulp van een discoursanalyse kunnen dus via taal, discourses geanalyseerd worden.

Het uitgangspunt in dit onderzoek is dat verhaallijnen de discourses vormgeven. De discoursanalyse wordt daarom gebruikt om de verhaallijnen die de lokale sociale acceptatie van windprojecten beïnvloeden, te analyseren. Via de discoursanalyse wordt dus onderzocht uit welke elementen (standpunten, argumenten en metaforen) de verhaallijnen bestaan, welke factoren hierop van invloed zijn en hoe deze de lokale sociale acceptatie beïnvloeden. Omdat dit onderzoek zich specifiek richt op de verhaallijnen van burgers op het lokale niveau, is gekozen voor een *case study design*. Een *case study* kan omschreven worden als ‘een onderzoek waarbij de onderzoeker probeert om een diepgaand en integraal inzicht te krijgen in één of enkele tijdbegrensde objecten of processen’ (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 183). Het nadeel van een *case study* is echter dat de generaliseerbaarheid van de resultaten niet erg groot is, doordat er gekeken wordt naar een locatie specifieke context. Om meer te weten te kunnen komen over de discourses en de daarbij behorende lokale sociale acceptatie is het echter noodzakelijk om een diepgaand en integraal overzicht te krijgen. Discourses zijn immers geen objecten die zich aan de oppervlakte bevinden. Daarom is er gekozen voor een *case study design*.

Specifiek is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een vergelijkende *case study*. Hiervoor is gekozen omdat met behulp van een vergelijkende *case study* gekeken kan worden in hoeverre en op welke manier het variëren van de onafhankelijke variabelen (de institutionele context en de lokale factoren) invloed heeft op de afhankelijke variabele (de lokale acceptatie). Daarnaast kan door middel van een dergelijke *case study* een goede vergelijking gemaakt worden tussen de windprojecten binnen een land en de windprojecten van beide landen. Aan de hand van de *case study* kunnen uiteindelijk conclusies getrokken worden over de rol die de lokale factoren en institutionele context spelen bij de vorming van lokale sociale acceptatie.

Uiteindelijk zijn er vier cases gekozen, twee in Nederland en twee in Duitsland. De specifieke casussen betreffen in Nederland windpark Hagenwind Aalten en windpark Neer en in Duitsland windpark Bocholt en windpark Alpen-Veen. In paragraaf 3.4 wordt uitgebreid op de vier cases ingegaan.

3.2 Onderzoeksubjecten

Het onderzoeksubject van dit onderzoek is, zoals eerder is aangegeven, de lokale sociale acceptatie van burgers en omwonenden. Deze is inzichtelijk gemaakt door de heersende discourses van burgers en omwonenden op het lokale niveau te construeren. De aanname is dat zowel de institutionele context als lokale factoren van invloed zijn op de heersende discourses op lokaal niveau en daarmee op de lokale sociale acceptatie. De institutionele context is op meerdere niveaus (van nationaal tot lokaal) bekeken. Er is gekeken naar het beleid en de wet- en regelgeving die door de verschillende overheden is opgesteld en welk discours zij hier mee uitdragen. Daarnaast is bekeken welke lokale factoren de lokale sociale acceptatie binnen de discourses in een casus beïnvloeden en op welke manier zij deze beïnvloeden.

3.3 Dataverzameling

Om alle benodigde data te verkrijgen, zijn verschillende strategieën gebruikt. Ten eerste is gebruik gemaakt van een documentenanalyse. Met behulp van de documentenanalyse is beschreven hoe de institutionele context eruit ziet, welke lokale factoren van invloed zijn op de lokale sociale acceptatie en hoe discourses gevormd worden. Daarnaast zijn met behulp van de analyse de geselecteerde casussen nader uitgelicht. Er is gekozen voor een documentenanalyse, omdat dit verreweg de snelste maar ook de volledigste manier is om informatie over de bovenstaande onderwerpen te vergaren.

Om de institutionele context te beschrijven en de beleidsdiscourses te kunnen typeren, zijn voornamelijk beleidsdocumenten en wetteksten gebruikt, omdat deze al het beleid en de wetgeving omtrent windenergie omvatten. De documenten zijn verkregen via de websites van de instituties. In totaal is er gebruik gemaakt van 48 documenten: 24 wetteksten (17 Duitsland, 7 Nederland) en 24 beleidsdocumenten (9 Duitsland, 15 Nederland). Om inzicht te krijgen in de discours van de overheden, is echter een andere strategie gebruikt. Paragraaf 3.5 gaat hier nader op in. Om de geselecteerde casussen te beschrijven, is gebruik gemaakt van onder andere burgersverslagen en websites van de windprojecten.

De tweede strategie betreft het houden en analyseren van interviews. De interviews zijn gebruikt om nader inzicht te krijgen in de discourses op gemeentelijk niveau, de kenmerken van de projecten, de verhaallijnen van burgers en omwonenden en de aanwezigheid van lokale en institutionele factoren binnen deze verhaallijnen. Aan de hand van de gehouden interviews is dus het discours en de daar bijbehorende lokale sociale acceptatie achterhaald. Er is voor een interview gekozen omdat deze de mogelijkheid biedt om een diep en volledig inzicht te krijgen in de discourses en verhaallijnen. Daarnaast biedt een interview de mogelijkheid om na te gaan of de projectkenmerken up to date zijn en eventueel aanvullingen te maken op de informatie die beschikbaar is op onder andere de websites van de windparken. In totaal zijn er 23 interviews afgenomen. Er is voor dit aantal gekozen omdat dit binnen het gestelde tijdsbestek een realistisch aantal is.

Ten eerste zijn er vier interviews gehouden met de gemeenten waarin de windparken gesitueerd zijn (Aalten, Leudal, Bocholt en Alpen). Deze interviews hebben de vorm van een expert interview. Voor de interviewgids die gebruikt is tijdens deze interviews zie bijlage I. Hiernaast zijn er per casus minimaal 2 en maximaal 6 interviews met zowel omwonenden als burgers gehouden. De burgers die geïnterviewd zijn, hebben geen of nauwelijks zicht op het windproject. Omwonenden hebben dit logischerwijs wel. Door dit onderscheid te maken, is inzichtelijk gemaakt of en zo ja op welke manier de zichtbaarheid van het windproject de discourses beïnvloedt. Uitgaande van dit standpunt zijn er burgers geïnterviewd in Aalten, Neer, Bocholt en Alpen. De burgers zijn random

uitgekozen door de desbetreffende plaats in te gaan en bij enkele huizen aan te bellen. De omwonenden zijn daarentegen geselecteerd op straatbasis. Er is van te voren bekeken aan welke straat het windpark gesitueerd is. In deze straat zijn vervolgens random respondenten uitgekozen.

Bij de interviews met burgers en omwonenden is gebruik gemaakt van een semi-gestructureerde opzet. Er is gewerkt met een *topic list*. Op deze manier wordt er zo min mogelijk invloed uitgeoefend op de verhaallijn van de respondent, terwijl het nog enige houvast biedt indien het gesprek stil valt. De gebruikte topic list is te vinden in bijlage II. Om de anonimiteit te waarborgen, zijn de namen en precieze adressen van de geïnterviewde burgers en omwonenden niet in de bijlage van deze thesis opgenomen. Er is enkel aangegeven in welke straat of straten de respondenten woonachtig zijn. In de empirische hoofdstukken wordt gewerkt met respondentnummers. Mij is bekend welke respondent aan een bepaald nummer gekoppeld is, maar deze informatie is bewust niet in deze thesis opgenomen. De gemeentelijke en overige respondenten zijn wel in het geheel de bijlage opgenomen. Deze zijn te vinden in bijlage III.

De derde en tevens laatste strategie die in dit onderzoek gebruikt is, is de participerende observatie. Ter oriëntatie op de volledigheid en toepasselijkheid van de theoretische aannames achter dit onderzoek, heeft een participerende observatie plaats gevonden bij de informatieavond van het nog te realiseren windpark N33 te Veendam (Groningen). Tijdens deze informatieavond hebben gesprekken plaatsgevonden met zowel de initiatiefnemers van het windpark (KDE en Blaaswind) als met burgers en omwonenden (gewone bezoekers van de informatieavond en leden van Tegenwind N33). De gemeente was helaas niet bij deze avond aanwezig, omdat zij vooralsnog geen bijdrage wil leveren aan en geen uitspraak wil doen over het nog te realiseren windpark.

3.4 Casus selectie

Zoals te zien is in het conceptueel model (p. 12), is de aanname achter dit onderzoek dat er twee factoren zijn die de lokale sociale acceptatie binnen het discours beïnvloeden, namelijk de institutionele context en de lokale factoren. De institutionele context is vanzelfsprekend binnen een land op nationaal niveau gelijk. Op het lokale niveau (provinciaal, deelstatelijk, gemeentelijk en stedelijk niveau) in een land bestaan er daarentegen verschillen in zowel de institutionele context en daarmee het beleidsdiscours als de lokale factoren. Daarom is er voor gekozen om twee casussen binnen een land te kiezen. Zo kan bekeken worden of en hoe de variatie van de institutionele context en de lokale factoren de lokale sociale acceptatie binnen een land beïnvloedt. Door vervolgens bepaalde lokale factoren op dezelfde manier te variëren in een Nederlandse en een Duitse casus, kan het effect van een dergelijke variatie op de lokale sociale acceptatie tussen de landen vergeleken worden.

De lokale factoren die in dit onderzoek bewust gevarieerd zijn, zijn de mogelijkheid tot (financiële) participatie¹ en het soort oprichter. Er is voor de lokale factoren (financiële) participatie mogelijkheid en soort oprichter gekozen, omdat deze invloed hebben op zowel de *distributional* als de *procedural justice*. Door beide binnen twee casussen gelijk te houden, zou de ervaren van *distributional* en *procedural justice* binnen de desbetreffende casussen eveneens gelijk moeten zijn. De overige lokale factoren zijn niet bewust te beïnvloeden, omdat deze berusten op de subjectiviteit van de respondenten. De lokale factoren zijn dus op twee manieren gevarieerd binnen een land. In beide landen zijn de lokale factoren op dezelfde wijze gevarieerd. Hierdoor wordt duidelijk of een bepaalde variatie bijvoorbeeld in Nederland een ander effect heeft dan in Duitsland.

¹ Met de mogelijkheid tot (financiële) participatie worden de condities, zoals bijvoorbeeld de mogelijkheid tot inspraak, die ten grondslag liggen aan de ervaren *distributional* en de *procedural justice* bedoeld.

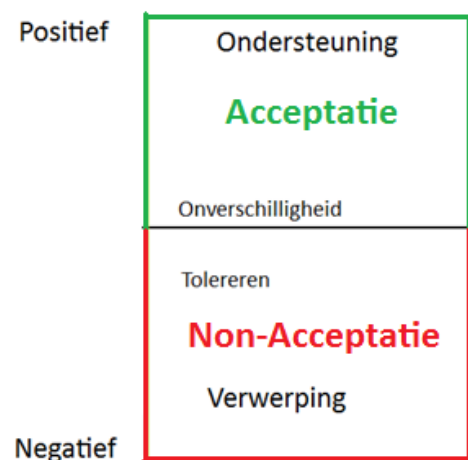
Zoals eerder kort aangegeven in paragraaf 3.1, is uiteindelijk gekozen voor windpark Hagenwind (Aalten), windpark Neer, windpark Bocholt en windpark Alpen-Veen. Zowel windpark Neer als windpark Bocholt zijn in eigendom van een bedrijf. Een ander kenmerk van beide parken is dat er geen participatiemogelijkheden voor burgers of omwonenden zijn. Windpark Hagenwind en windpark Alpen-Veen zijn daarentegen in handen van lokale partijen (Hagenwind) en van een organisatie die intensief samenwerkt met burgers en lokale partijen (Alpen-Veen). In deze cases is er sprake van ruime participatiemogelijkheden. Een uitgebreide omschrijving van de windparken is te vinden in hoofdstuk 6.

3.5 Data analyse

In dit onderzoek zijn twee methoden gebruikt om de discoursen te construeren. Om de discoursen van de overheden (de beleidsdiscoursen) te kunnen construeren, is eerst een beschrijving gegeven van het beleid en de wet- en regelgeving. Aangezien dit onderzoek zich specifiek richt op het lokale niveau, is in alle gemeenten een interview gehouden met een beleidsmedewerker om de beschrijving zo compleet mogelijk te maken. Op basis van de beschrijvingen is vervolgens het discours van de verschillende overheden geconstrueerd. In de gestelde tijd was het namelijk niet mogelijk om dezelfde methode toe te passen als bij de constructie van lokale discoursen van burgers en omwonenden. Om de lokale discoursen van burgers en omwonenden te construeren, zijn meerdere stappen doorlopen. Onderstaand zijn de stappen beschreven, zodat het onderzoek controleerbaar en repliceerbaar is. De eerste stap betreft de analyse van de verhaallijnen. Binnen de verhaallijnen is specifiek gekeken naar de gebruikte argumenten, standpunten en metaforen van de respondenten. Aan de hand van de gevonden argumenten, standpunten en metaforen binnen de verhaallijnen zijn vervolgens de discoursen geconstrueerd. Indien de argumenten, standpunten en metaforen bij meerdere respondenten overeenkwamen, zijn deze onder hetzelfde discours ondergebracht. Een samenvatting van de verhaallijnen is te vinden in bijlage IV.

De mate van lokale sociale acceptatie binnen de discoursen is bepaald aan de hand van het schema in figuur 6. Deze figuur is een uitsnede van het eerder getoonde schema in paragraaf 2.2 (figuur 1, p. 8). Het bovenste blok in dit schema symboliseert acceptatie en het onderste blok non-acceptatie. Er is sprake van lokale sociale acceptatie indien een discours (overwegend) positief is en van non-acceptatie indien een discours (overwegend) negatief is.

Binnen de lokale sociale acceptatie zijn twee niveaus onderscheiden, namelijk passieve ondersteuning en onverschilligheid. Een discours is als passief ondersteunend getypeerd indien het uitermate positief is ten opzichte van het windproject en als onverschillig indien het net iets meer positief dan negatief is. De non-acceptatie is eveneens onder te verdelen in twee niveaus, namelijk tolereren en verwerping. Een discours is getypeerd als tolerant indien het discours lichtelijk negatief is over het windproject en als verwerping indien het discours uitermate negatief is.

Figuur 6: Lokale sociale acceptatie en non- acceptatie

4. Institutionele context Nederland

Van het allereerste idee tot de daadwerkelijke stroom in de huiskamer spelen in Nederland op het gebied van windenergie meerdere actoren een rol. Dit hoofdstuk richt zich enkel op de verschillende Nederlandse overheden, aangezien zij de institutionele context vormgeven. Zij bepalen wat de andere actoren wel en niet kunnen doen. In totaal zijn er in Nederland vijf overheden te onderscheiden, namelijk de nationale, provinciale en gemeentelijke overheden en de waterschappen. De waterschappen zijn in dit onderzoek niet meegenomen, omdat zij geen beleid of wet- en regelgeving maken op het gebied van windenergie. De specifieke provinciale overheden die in dit onderzoek centraal staan, zijn de provincies Gelderland en Limburg. De gekozen windparken (Windpark Hagenwind Aalten en Windpark Neer) zijn namelijk in deze provincies gelegen. Om dezelfde rede zijn de gemeenten Aalten en Leudal uitgelicht. In paragraaf 4.1 is allereerst de wet- en regelgeving uiteengelegd. Vervolgens is in paragraaf 4.2 een overzicht gegeven van het beleid dat gevoerd wordt en het beleidsdiscours van de betreffende overheid getypeerd. Tot slot is in paragraaf 4.3 een samenvatting van dit hoofdstuk opgenomen.

4.1 Wet- en regelgeving

In Nederland is er slechts één overheidslaag die bevoegd is tot het maken van wetgeving, namelijk de nationale overheid. Binnen deze nationale overheid zijn de regering, de Eerste en de Tweede Kamer verantwoordelijk voor de wetgeving. De gemaakte wetten worden vervolgens uitgevoerd door ministeries en o.a. inspecties en agentschappen. In Nederland zijn er twee ministeries die zich bezig houden met duurzame energie, namelijk het ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) en het ministerie van Economische Zaken (EZ). Naast de ministeries, houdt ook Agentschap NL zich bezig met duurzame energie. Agentschap NL is een onderdeel van EZ en zij biedt diensten zoals subsidies en kennis aan, aan ondernemers met duurzame, innovatieve of internationale ambities (Agentschap NL, 2013e).

Naast de bovenstaande overheidsorganen, zijn provincies en gemeenten eveneens belast met het uitvoeren van de nationale wetten. Zij kunnen dus zelf geen wetten maken, maar zijn wel in staat om aanvullende regelgeving op te stellen in een structuurvisie, een inpassingsplan (provincie) of een bestemmingsplan (gemeente). De structuurvisie (die zowel regelgeving als beleid voor de gehele provincie omvat) wordt vastgesteld door de Provinciale Staten en gecontroleerd door de Gedeputeerde Staten. Het inpassingsplan is in feite een bestemmingplan dat zowel opgesteld kan worden door de provincie als het Rijk (Provincie Gelderland, 2013a). Een dergelijk plan kan door de provincie opgesteld worden indien er sprake is van provinciaal belang, zoals bijvoorbeeld bij projecten die over verschillende gemeentegrenzen lopen (ibid). Met behulp van een inpassingsplan kan de provincie zelf projecten ontwikkelen en uitvoeren (ibid). Op Rijksniveau is hetzelfde mogelijk. Het Rijk stelt dan een bestemmingsplan vast en de provincies en gemeente dienen dit dan uit te voeren. Over het algemeen is het de gemeente en specifiek de gemeenteraad die het bestemmingsplan opstelt. Dit is één van de drie essentiële taken die de gemeente vervult. De overige twee taken betreffen het opstellen van beoordelingscriteria en het verlenen van vergunningen en de handhaving hiervan (Agentschap NL, 2013i).

4.1.1 Rijksoverheid

Rondom windprojecten gelden verschillende nationale wetten en regels. Een van deze wetten is de Elektriciteitswet. In deze wet zijn de 'regels met betrekking tot de productie, het transport en de levering van elektriciteit verankerd' (Agentschap NL, 2013b, §1). Verder bestaat er wet- en

regelgeving ter bescherming van het milieu en de omgeving en het bouwen van de turbines (ibid). Een andere wet is de Wet milieubeheer. Deze wet bevat ‘algemene regels voor activiteiten die nadelig kunnen zijn voor het milieu’. De wet bevat bijvoorbeeld regels omtrent geluid en milieuzonering. Daarnaast is in de wet aangegeven in welke gevallen een vergunning of ontheffing verplicht is en welke procedures bij een vergunning of ontheffing gevolgd dienen te worden (Agentschap NL, 2013b, §3). In tabel 1 zijn de belangrijkste vergunningen en ontheffingen weergegeven.

Vergunning	Benodigd bij	Bevoegd gezag
Omgevingsvergunning Bron: Agentschap NL, 2013d, §1	‘Het bouwen Oprichten van een inrichting (milieu) Aanleg van een werk Overige activiteiten (bv toegangswegen)’	Gemeente/ Provincie/ Ministerie EZ
Natuurbeschermingswet (1998) Nbw vergunning Bron: Provincie Gelderland, 2013b	Activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor natuurgebieden (zowel binnen als buiten het natuurgebied)	Provincie/ Ministerie EL&I
Flora en faunawet ontheffing Bron: Agentschap NL, 2013d	Activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor beschermde in- of uitheemse dieren of planten soorten	Ministerie EL&I
Ontgrondingenvergunning (in rijkswateren, op land en in provinciale wateren) Bron: Provincie Limburg, 2013	Iedere activiteit waarbij in de bodem wordt gegraven	Ministerie I&M Provincie
Watersvergunning Bron: Agentschap NL, 2013d, §1	‘Voor het lozen van stoffen en brengen van water in en onttrekken van water aan rijkswateren/ gebruik van rijkswaterstaatwerken’ ‘Grondwaterontrekkingen > 150.000 m3/j’ ‘Voor het lozen van stoffen en brengen van water in en onttrekken van water aan regionale wateren/ gebruik van waterstaatswerken en voor grondwaterontrekkingen < 150.000 m3/j’	Ministerie I&M Provincie Waterschap

Tabel 1: Overzicht vergunningen en ontheffingen voor windturbines

Verder is in de Wet milieubeheer aangegeven wanneer een activiteit MER- plichtig is. Indien een activiteit belangrijke milieugevolgen heeft, is de activiteit m.e.r. –beoordelingsplichtig (Agentschap NL, 2013b). Bij windenergie is dit het geval indien het windpark groter is dan 15 MW of meer dan 10 turbines telt (ibid). Het bevoegde gezag bepaalt uiteindelijk of een MER nodig is. Het bevoegde gezag is bij windparken tot 50 MW de gemeente, bij windparken tussen de 50 en de 100 MW de provincie en bij windparken met meer dan 100 MW is het Rijk. Bij windparken tot 15 MW met 3 of meer windturbines geldt een vergewisplicht (ibid). Dit houdt in dat het bevoegde gezag bepaalt of er aanleiding is om een MER op te laten stellen (ibid). Het MER wordt vervolgens beoordeeld door de commissie voor de m.e.r.

Een andere wet die van belang is, is de Wet ruimtelijke ordening (Wro). In de Wro is de Rijkscoördinatieregeling opgenomen. Deze regeling biedt de Rijksoverheid de mogelijkheid om de besluitvorming rondom windprojecten van nationaal belang te coördineren en hierdoor de procedures te verkorten en stroomlijnen zodat een project uiteindelijk sneller gerealiseerd kan worden (Agentschap NL, 2013h). De regeling is van toepassing op windparken vanaf 100 MW. Naast de Rijkscoördinatieregeling is in de Wro vastgelegd dat windprojecten moeten passen in de regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening, omdat windenergieprojecten een ruimtelijke impact hebben (ibid). Over het algemeen bepalen gemeenten of windprojecten op hun grondgebied bestemmingsplantechnisch mogelijk zijn, tenzij een gemeente weigert een bestemmingplan vast te stellen of te wijzigen voor een windinitiatief (ibid). In dit geval kunnen de Provinciale Staten het over nemen. De volgende paragraaf (4.1.2) gaat hier nader op in.

De volgende wet die van belang is, is de crisis- en herstelwet. In de crisis- en herstelwet is onder andere bepaald ‘dat de bestuursrechter in beroep binnen 6 maanden na het eind van de beroepstermijn uitspraak moet doen en dat de bestuursrechter het besluit niet hoeft te vernietigen’ als er fouten in de procedure zijn gemaakt, maar er daardoor niemand in zijn of haar belangen is geschaad (Agentschap NL, 2013b, §2).

Andere wetten die van belang zijn op het gebied van windenergie zijn de waterwet en de natuurwetgeving. De waterwet is in 2009 in werking getreden en ‘regelt het beheer van oppervlaktewater en grondwater en verbetert ook de samenhang tussen waterbeleid en ruimtelijke ordening’ (Agentschap NL, 2013j, §1). In sommige gevallen kan bij de oprichting van een windpark een watervergunning benodigd zijn. In figuur 7 (p. 24) is te zien in welke gevallen een watervergunning benodigd is en wie hierbij het bevoegd gezag is. In de natuurwetgeving is vervolgens verankerd welke specifieke natuurgebieden en soorten planten en dieren beschermd zijn (Agentschap NL, 2013b). Bij de oprichting van een windpark dient getoetst te worden hoe deze de instandhoudingsdoelen (soms van specifieke soorten) beïnvloedt. Deze toetsing wordt altijd opgenomen in een MER.

Overige regelgeving die van belang is, is de regelgeving omtrent o.a. vliegverkeer, radarposten, archeologie en risicozonering. Met betrekking tot deze vier onderwerpen gelden verschillende afstandscriteria. Wat betreft de risicozonering geldt volgens het nieuwe risicozonering handboek bijvoorbeeld een afstand tot buisleidingen van ashoogte + 1/3 wielengte.

4.1.2 Provincie

Sinds de invoering van de crisis- en herstelwet zijn middels de provinciale coördinatieregeling de Gedeputeerde Staten van de provincie het bevoegd gezag bij windparken van 5 tot 100 MW. In de praktijk moet een initiatiefnemer zich in de eerste instantie melden bij de desbetreffende gemeente (Agentschap NL, 2013g). Pas indien een gemeente weigert een bestemmingplan vast te stellen of te

wijzigen ten behoeve van een windproject, kan een initiatiefnemer beroep doen op de provincie (ibid). De Provinciale Staten kunnen naar aanleiding van het verzoek van de initiatiefnemer alsnog gronden aanwijzen voor de gewenste windturbines en deze in een provinciaal inpassingsplan opnemen (ibid). Deze gronden kunnen de eerder door de gemeente afgewezen gronden betreffen of alternatieve gronden (ibid).

Naast coördinator is de provincie altijd de bevoegde instantie die de benodigde vergunningen verleent (ibid). Echter indien de Gedeputeerde Staten menen dat vergunningverlening door de provincie het proces niet versnelt, kunnen zij besluiten om de provinciale coördinatieregeling niet toe te passen (ibid). De vergunningverlening komt dan terug bij de gemeente. Verder kunnen provincies in hun provinciale structuurvisies aanvullende eisen stellen aan windprojecten. De provincie Limburg heeft hier tot nu toe nog geen gebruik van gemaakt, in tegenstelling tot de provincie Gelderland. Deze aanvullende eisen zijn opgenomen in het provinciale streekplan uit 2005, dat later de status van structuurvisie heeft gekregen. Onderstaand zijn de precieze randvoorwaarden die gesteld zijn door de provincie uiteengelegd.

Streekplan 2005 Gelderland

In het streekplan 2005 heeft de provincie Gelderland opgenomen dat er een beperkt aantal windturbineparken (met 4 – 8 turbines) per regio gerealiseerd mag worden, om zo het visuele effect op het landschap beperkt te houden en een goede energieopbrengst te bewerkstelligen (Provinciale Staten Gelderland, 2005). Daarnaast heeft de provincie zich in het streekplan negatief uitgesproken over solitaire windturbines. Deze zijn in de provincie niet toegestaan (ibid). De officiële zoekzones van de provincie zijn gedefinieerd als 'gebieden buiten de EHS, Vogel- en Habitatrichtlijn gebieden, wetlands, NB- wetgebieden, stiltegebieden, de laagvliegroute noord- zuid, weidevogel- en ganzengebieden van provinciaal belang, waardevolle open gebieden en bebouwd gebied waar rekening houdend met (milieu) technische belemmeringen voor windenergie ruimte gevonden kan worden voor minimaal 4 windturbines (minimaal 2MW) en locaties die door gemeenten als integraal onderdeel van de planontwikkeling van een bedrijventerrein zijn meegenomen en de locaties waar (samenwerkende) gemeenten reeds een positief besluit hebben genomen over een initiatief van een locatiegebonden collectief' (Provinciale Staten Gelderland, 2005, p. 77). Initiatieven buiten de zoeklocaties zijn toegestaan, mits deze zich op een afstand van 4 km bevinden van geplande windenergielocaties (ibid).

4.1.3 Gemeente

Indien een initiatiefnemer een windproject wil starten, dient er door de gemeenteraad een bestemmingsplan vastgesteld of gewijzigd te worden. Middels het bestemmingsplan kunnen gemeenten bijvoorbeeld hoogtebegrenzings vastleggen. In de gemeenten die centraal staan in dit onderzoek, is dit voor zover bekend niet gebeurd. Provincies kunnen net als alle andere partijen een zienswijze indienen, bezwaar aantekenen of in beroep gaan tegen de bestemmingsplannen (Agentschap NL, 2013h). Dit is mogelijk indien er sprake is van een provinciaal belang dat in beleid vastgelegd is (ibid). De provincie kan enkel ingrijpen in een bestemmingsplan indien het een windproject van 5 tot 100MW betreft.

Naast het maken van een bestemmingplan heeft de gemeente de bevoegdheid om een omgevingsvergunning te verlenen die benodigd is voor de bouw van windpark. Hiervoor is wel een goede ruimtelijke onderbouwing en 'een verklaring van geen bedenkingen' van de gemeente benodigd (Agentschap NL, 2013c). Het bovenstaande proces is redelijk passief. Een gemeente kan er

voor kiezen om een meer actieve rol op zich te nemen. Zij kan ervoor kiezen om samen te werken met de initiatiefnemers door bijvoorbeeld het proces rondom het bestemmingsplan te versnellen of om geen medewerking te verlenen. In het laatste geval is de kans groot dat het initiatief overgenomen wordt door de provincie en alsnog goedgekeurd wordt. Daarnaast kan een gemeente, een rol spelen bij de vergroting van het draagvlak of de financiering van het windpark (ibid).

4.2 Beleid en beleidsdiscoursen

In Nederland wordt er op meerdere niveaus beleid geformuleerd en uitgevoerd, namelijk nationaal, provinciaal, in enkele gevallen regionaal en gemeentelijk niveau. Op nationaal niveau wordt het Rijksbeleid opgesteld en uitgevoerd. Het Rijksbeleid komt terug in onder andere Rijksstructuurvisies. Het Rijk is echter niet de enige overheidlaag met een windenergiebeleid. Iedere provincie kan eveneens een eigen windenergiebeleid opstellen. Het windenergiebeleid komt terug in de ruimtelijke streekplannen, structuurvisies of een provinciaal ontwikkelingsplan (POP). Provincies kunnen zowel windenergielocaties in de structuurvisie opnemen als gebieden uitsluiten en randvoorwaarden stellen (Agentschap NL, 2013i). In enkele gevallen komt het voor dat er op regionaal niveau een windenergiebeleid gevoerd. De regio Achterhoek is hier een voorbeeld van. De gemeenten spelen tot slot een belangrijke rol bij de realisatie van windenergie (ibid). Zij hebben net als de overige overheden de mogelijkheid om een eigen beleid te voeren op het gebied van windenergie. Uit het beleid in combinatie met de wet- en regelgeving is uiteindelijk af te lezen welk beleidsdiscours een bepaalde overheid aanhangt. Deze is in dit hoofdstuk getypeerd.

4.2.1 Rijksoverheid

Uiteindelijk streeft de Rijksoverheid er naar dat Nederland in 2050 een volledig duurzame energievoorziening heeft (I&M & EZ, 2013). In Europees verband is Nederland overeengekomen dat in 2020 14% van de energieconsumptie afkomstig moet zijn uit hernieuwbare bronnen (ibid). Windenergie moet één vijfde van deze 14% gaan leveren (ibid). In totaal moet er in 2020 een windenergievermogen opgesteld zijn van 6000 MW (Agentschap NL, 2013a). Om deze doelstelling te behalen, hebben het ministerie van I&M en het Interprovinciaal overleg (IPO) afspraken gemaakt over het aantal megawatt dat iedere provincie bijdraagt. Hoe de verdeling er op dit moment uit ziet, is weergegeven in figuur 7.

Provincie	MW
Fryslân	530,5
Groningen	855,5
Drenthe	285,5
Overijssel	85,5
Noord-Holland	685,5
Flevoland	1390,5
Zuid-Holland	735,5
Utrecht	65,5
Gelderland	230,5
Zeeland	570,5
Noord-Brabant	470,5
Limburg	95,5
Totaal	6001

Figuur 7: Verdeling van de in 2020 te realiseren 6000 MW onder de provincies

Bron: IPO, 2013, §1

Om de energiehuishouding duurzamer te maken en minder afhankelijk te worden van de schaarser wordende fossiele brandstoffen, moet Nederland profiteren van haar sterke energiesector (Ministerie EL&I, 2011). Energie wordt gezien als 'een noodzakelijke voorwaarde voor het functioneren van de economie. Afnemers moeten kunnen rekenen op betrouwbare energie tegen concurrerende prijzen' (ibid). Op de lange termijn is een overgang naar een duurzame energiehuishouding nodig met oog op het klimaat en de afnemende beschikbaarheid van fossiele brandstoffen' (Ministerie van EL&I, 2011, p. 2). Hiervoor is volgens het ministerie een (internationale) economische aanpak nodig, zodat burgers en bedrijven niet onnodig met hoge kosten opgezadeld worden (ibid). Deze aanpak is geformuleerd in de vorm van een energiebeleid. Het energiebeleid is terug te vinden in het Energierapport (2011), de uitwerking van maatregelen van de Top Sector Energie en de Structuurvisie Wind Op Land (SVWOL). Op de Top Sector Energie wordt niet ingegaan, omdat dit specifiek gericht is op het bedrijfsleven.

Het Energierapport is in 2011 uitgebracht door het toenmalige ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) en bevat een omschrijving van de kern van het toekomstige energiebeleid. Deze kern bestaat uit een overgang naar een schonere energievoorziening (CO₂ neutrale economie in 2050), een economisch perspectief voor de energiesector (groen én groei) en zorgen voor een betrouwbare energievoorziening (een evenwichtige energiemix van grijze en groene stroom zodat Nederland niet te afhankelijk wordt van het buitenland) (EL&I, 2011). Om de kern van het beleid te verwezenlijken, zijn vijf speerpunten opgenomen, namelijk: een modern industriebeleid, uitbreiding van het aandeel hernieuwbare energie in combinatie met energiebesparing, ruimte bieden aan alle energie-opties op weg naar 2050 (zowel groen als grijs), het sluiten van een Green Deal met bedrijven, maatschappelijke organisaties, en overheden en investeren in een Europese energiemarkt (ibid). Voor burgers is het vierde speerpunt het meest van belang aangezien een aantal maatregelen die aan de hand van dit speerpunt geformuleerd zijn, betrekking heeft op burgers.

Een voorbeeld van een maatregel die voortkomt uit het tweede speerpunt is de stimulatie van efficiënter energiegebruik. De Nederlandse overheid stimuleert het efficiënter gebruik van energie onder andere door middel van belastingen (bijvoorbeeld op aardgas en elektriciteit), accijnzen (bijvoorbeeld bezineaccijnzen) en een emissiehandelsysteem (Rijksoverheid, 2013c). Daarnaast stimuleert de overheid de productie van hernieuwbare energie middels de 'Regeling Stimulering Duurzame Energie' (SDE+) voor bedrijven en (non) profit organisaties en subsidieverlening aan particulieren. In 2013 is er voor bedrijven en (non) profit organisaties in totaal €3 miljard aan subsidie beschikbaar gesteld ter stimulering van de realisatie van duurzame energie projecten.

Het andere beleidsdocument, de SVWOL, is momenteel nog niet officieel van kracht. Dit jaar maart is er een ontwerpversie naar de Tweede Kamer gestuurd. In de SVWOL zijn elf speciale windenergie gebieden aangewezen waar grootschalige windparken gerealiseerd mogen worden. De elf gebieden betreffen: Eemshaven, Delfzijl, N33 te Veendam, de Drentse Veenkoloniën, IJsselmeer-Noord, Wieringermeer, Flevoland, de Noordoostpolderdijk, de Rotterdamse haven, Goeree-Overflakkee en de Krammersluizen (I&M & EL&I, 2013). In de elf gebieden tezamen wordt in totaal 3.000 MW gerealiseerd. In de aanloop naar de SVWOL is in 2010 het 'Ruimtelijk perspectief wind op land' verschenen. Hierin zijn de ruimtelijke uitgangspunten van het Rijk voor een windenergiebeleid uitgewerkt (ibid). De belangrijkste elementen in dit beleid zijn de ruimtelijke begrippen bundeling,

grootschaligheid en de criteria op basis waarvan gebieden worden geselecteerd: windaanbod, grootschalige landschapsstructuur en waardevolle landschappen (ibid).

4.2.1.1 Typering beleidsdiscours Rijksoverheid

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de Rijksoverheid kan het best getypeerd worden als een economisch discours. De redenen die de Rijksoverheid heeft om een duurzamere energiehuishouding na te streven zijn namelijk voornamelijk economisch getint. In vrijwel ieder beleidsdocument wordt gesproken over kostenefficiëntie en groen en groei. Burgers en bedrijven moeten niet onnodig met hoge kosten opgezadeld worden en afnemers moeten energie kunnen verkrijgen tegen ‘concurrerende prijzen’. Het is dus belangrijk dat de verduurzaming niet te veel kosten met zich mee brengt en dat de kosten in verhouding staan tot de baten op de korte termijn. Daarnaast is het belangrijk dat de economie baat heeft bij de verduurzaming. Bij iedere maatregel wordt zorgvuldig afgewogen hoeveel deze kost en hoeveel deze op de korte termijn opbrengt. De transitie naar duurzame energie is nodig, maar deze transitie moet op de korte termijn zo kostenefficiënt mogelijk gemaakt worden. Over lange termijn opbrengsten wordt nauwelijks gesproken.

Aangezien windenergie door de Rijksoverheid wordt gezien als één van de meest kostenefficiënte manieren op hernieuwbare energie te produceren, is het niet verwonderlijk dat deze vorm van energie een belangrijke bijdrage moet gaan leveren aan de verduurzaming van de Nederlandse energievoorziening. Vanuit de wet- en regelgeving wordt windenergie echter niet sterk gestimuleerd. Dit is zeer waarschijnlijk te wijten aan de opbouw van de Nederlandse wet- en regelgeving. Deze is sectoraal georiënteerd en gericht op de bescherming van andere functies. Doordat de wet- en regelgeving sectoraal opgesteld is, werken wetten en regels binnen verschillende sectoren elkaar niet zelden tegen. Dit gecombineerd met de sterke nadruk op de bescherming van andere functies, zorgt er voor dat de procedures vaak lang zijn. Windenergie wordt middels de wet- en regelgeving dus niet uitermate gestimuleerd of gefaciliteerd. Wellicht is een overgang op windenergie op dit moment nog te kostbaar.

4.2.2 Provincie Gelderland

Volgens de provincie kunnen ‘vooral biomassa, seizoensopslag van warmte en koude in de bodem, zon en windenergie’ in Gelderland op grote schaal benut worden (Provincie Gelderland, 2008, p. 17). Op dit moment zijn in de provincie Gelderland vier windpark gerealiseerd, namelijk in Aalten, Zutphen, Nederbetuwe en Culemborg (Provincie Gelderland, 2010). De windparken hebben tezamen een opgesteld vermogen van ongeveer 36 MW (Compendium, 2013). Om de afgesproken 230, 5 MW aan opgesteld vermogen te behalen, heeft de provincie meerdere zoekgebieden aangewezen waaronder de gemeente Netterden (Provinciale Staten Gelderland, 2005).

Naast de winddoelstellingen, heeft de provincie Gelderland meerdere duurzaamheidsdoelstellingen. De provincie streeft bijvoorbeeld naar een verdubbeling van het tempo van energiebesparing (van 1 naar 2% per jaar) en een verhoging van het aandeel duurzame energie naar 15% van het totale Gelderse energieverbruik in 2020 (Provincie Gelderland, 2008). Daarnaast wil de provincie werken aan energie- innovaties en transities zodat op de lange termijn verdere verduurzaming van de energiehuishouding mogelijk is (ibid). Daarom ondersteunt provincie de realisatie van projecten die bijdragen aan minder CO₂ uitstoot, een vermindering van de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen of de aanpassing aan klimaatverandering (ibid). De provincie draagt echter enkel haar steentje bij aan projecten die ‘goed scoren op het totaal van de criteria kosteneffectiviteit, de mate waarin de provincie het verschil kan maken en de synergie met

andere beleidsdoelen' (Provincie Gelderland, 2008, p. 5). De kostenefficiëntie zou met name zwaar wegen bij de 'uitrol' van hernieuwbare energie en energiebesparing (Provincie Gelderland, 2008).

Om alle gestelde doelen te bereiken, heeft de provincie meerdere maatregelen te nemen opgesteld. Deze maatregelen zijn opgenomen in het Gelderse klimaatprogramma en Gelderse programma voor energietransitie. Één van deze maatregelen betreft energiebesparing binnen de provinciale eigendommen. De provincie tracht te energie te besparen door bijvoorbeeld duurzame elektriciteit op te wekken in de eigen gebouwen, 100% groene energie in te kopen, de verlichting van de provinciale wegen zuiniger te maken en door bij de concessieverlening van het openbaar vervoer te kijken naar de energiebesparende plannen van de vervoerders (ibid). Andere maatregelen betreffen de financiële ondersteuning van pilots die de overschakeling op hernieuwbare energie faciliteren en de ontwikkeling van klimaatparels in samenwerking met o.a. burgers en bedrijven. De klimaatparels zijn ideeën of initiatieven die op individueel niveau bijdragen aan het gebruiken van minder energie en het klimaatneutraler leven (Provincie Gelderland, n.d.). Voorbeelden van een initiatieven zijn het symbiotische bedrijvenpark in Barneveld en de 8 gerealiseerde koelteparken in de Achterhoek. Iedere inwoner van Gelderland kan in principe een idee of initiatief aandragen (ibid).

Tot slot verstrekt de provincie subsidies. De provincie verstrekt subsidie aan onder andere haalbaarheidsstudies die ingaan op verschillende thema's zoals bijvoorbeeld bio-energie en aan innovatieve projecten die van onderaf bijdragen aan de doelen die in het Gelderse klimaatprogramma gesteld zijn. Daarnaast kan er tot 2015 subsidie verkregen worden voor het isoleren van woonhuizen middels de zogenoemde isolatieregeling. De regeling geldt echter enkel voor koopwoningen die voor 1980 gebouwd waren en een maximum WOZ waarde hadden van €350.000 (Provincie Gelderland, 2012).

4.2.2.1 Typering beleidsdiscours provincie Gelderland

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de provincie Gelderland kan het best getypeerd worden als een economisch discours. Kosteneffectiviteit en kostenefficiëntie zijn de belangrijkste criteria waar bij een project op gelet wordt, al wordt er ook enige aandacht besteed aan de positieve bijdrage van een project aan klimaatverandering. Laatst genoemde is echter in verhouding tot het economische aspect minder belangrijk. Wellicht heeft de provincie daarom tot nu toe niet veel ambities op het gebied van windenergie, ondanks dat zij een redelijke windpotentie heeft. De windenergielocaties zijn op dit moment vrij beperkt en zeker niet voldoende om het gestelde aantal MW opgestelde vermogen te bereiken. Dit zou een gevolg kunnen zijn van het in verhouding tot bijvoorbeeld Limburg redelijk grote aantal beperkende regels op het gebied van windenergie. Erg vreemd is dit echter niet, aangezien de provincie Gelderland beduidend meer opgesteld vermogen moet realiseren dan de provincie Limburg.

Op andere gebieden waar relatief gemakkelijk geld op de korte termijn te verdienen is, is de provincie actiever. Het beter isoleren van gebouwen is bijvoorbeeld over het algemeen een niet erg dure ingreep, maar bespaart op de zowel de korte als lange termijn redelijk wat kosten. Hetzelfde geldt in principe voor andere energiebesparende maatregelen. Verder heeft zij veel aandacht voor energie- innovaties, die ook op de korte termijn geld kunnen besparen en tegelijkertijd geld opleveren door het bijvoorbeeld doorverkopen van de technologieën. De provincie zet dus met name in op initiatieven die kostentechnisch aantrekkelijk zijn. Het beleidsdiscours van de provincie Gelderland wijkt dus niet sterk af van het discours op Rijksniveau.

4.2.3 Limburg

Momenteel huisvest de provincie Limburg twee windparken, namelijk windpark Neer en een windpark nabij Kerkrade. De windparken hebben tezamen een opgesteld vermogen van ongeveer 12 MW. Om de afgesproken 90, 5 MW aan opgesteld vermogen te behalen, heeft de provincie dus meer windenergielocaties nodig. De provincie heeft echter nog geen officiële zoekgebieden aangewezen. Tevens is er geen specifiek windenergiebeleid. Aan windenergie worden 'niet direct grote mogelijkheden toegedicht' (Provincie Limburg, 2008, p. 10). De provincie maakt daarom geen gebruik van actieve stimulatie. Indien initiatiefnemers zich melden, worden zij door de provincie ondersteund maar de markt moet zelf met het initiatief komen. Momenteel werkt de provincie aan een aanpassing van het provinciaal ontwikkelingsplan Limburg (POL) en een ontwikkelingstraject windenergie 2020 (Agentschap NL, 2013j). Deze is nu echter nog niet beschikbaar. Tot nu toe moeten de initiatiefnemers van windparken het doen met de uitspraak 'de plaatsing van windturbines zal getoetst worden aan de effecten op mens, natuur en landschap' (Provinciale Staten Limburg, 2006, p. 5.10-3).

Op het gebied van zonne-energie voert de provincie vrijwel hetzelfde beleid. De provincie heeft de ambitie om in de zonne-energie sector tot de top gaan behoren, omdat er op dit gebied veel economische potentie en kennis aanwezig is en omdat de burger bij zonne-energie zelf een grote bijdrage kan leveren (ibid). Het idee is om burgers en daarnaast het bedrijfsleven en de overheden in Limburg meer zelfstandig een energietransitie te laten oppakken (ibid). De provincie hecht veel waarde aan het 'op eigen kracht belangrijke ontwikkelingen in gang zetten' en 'een zelfbewuste Europese provincie' (Provincie Limburg, 2008, p. 13). De provincie zet dus met name in op hernieuwbare energiebronnen die door de burger of de markt op te pakken zijn. Het is zeer aannemelijk dat de provincie om deze reden weinig aanvullende regelgeving heeft opgesteld. De provincie speelt dus geen actieve rol, maar een regisserende rol. Deze rol vervult zij door onder ander een initiërende rol op zich te nemen bij het realiseren van een energietransitie door bijvoorbeeld belemmeringen als een gebrek van kennis weg te nemen (ibid).

Dat de provincie voornamelijk regisserend optreedt, wil niet zeggen dat zij geen financiële middelen beschikbaar stelt. Voor de realisatie van een energietransitie, is bijvoorbeeld het stimuleringsinstrumentarium (als onderdeel van het Klimaatfonds Limburg) ontwikkeld. Het instrumentarium bevat zowel financiële als niet financiële instrumenten. Een financieel instrument betrof de €39,5 miljoen die door de provincie beschikbaar werd gesteld voor de periode 2008- 2011 (ibid). Dit geld werd onder andere gebruikt voor het stimuleren van 11 energietransitie projecten (€11 miljoen) zoals bijvoorbeeld een Energietransitie park in Leudal en het oprichten van een uitvoeringsorganisatie die 'marktpartijen faciliteert en stimuleert projecten te starten en te investeren in toepassingen van duurzame energieopwekking en energiebesparing' (Provincie Limburg, 2008, p. 27). Daarnaast zijn er middelen beschikbaar gesteld om bijvoorbeeld bewustwordingscampagnes gericht op gedragsverandering en de introductie van de Limburgse Energiesubsidie (LES) te financieren. Laatst genoemde maakt het voor burgers mogelijk is om subsidie aan te vragen indien zij bijvoorbeeld hun woning uitrusten met HR++ glas (ibid). Uiteindelijk moeten alle in deze paragraaf genoemde maatregelen er toe leiden dat Limburg in 2020 voldoet aan de Europese 20-20-20 doelstelling.

4.2.3.1 *Typering beleidsdiscours provincie Limburg*

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de provincie Limburg kan het best getypeerd worden als een maatschappelijk discours. Het beleidsdiscours is als maatschappelijk getypeerd,

omdat de provincie het initiatief voornamelijk overlaat aan de maatschappij en op het gebied van windenergie met name aan de markt. De provincie vervult zelf een regisserende rol. Daarnaast stimuleert zij de marktpartijen en burgers door bijvoorbeeld het wegnemen van risico's in de planvoorbereiding en het verstrekken van subsidies aan particulieren (VROM Inspectie, 2010). Er zijn twee redenen aan te wijzen voor het passieve provinciale beleid. De voornaamste reden is dat er in alle lagen te weinig draagvlak zou bestaan voor windenergie (VROM Inspectie, 2010). De tweede reden is meer economisch getint. De provincie acht het van groot belang dat de opwekking van duurzame energie betaalbaar en toepasbaar is. Dat hier veel waarde aan gehecht wordt, blijkt uit het ideale toekomstbeeld van de provincie. De provincie Limburg streeft naar 'duurzame energie en energiebesparing, maar ook: betaalbare energie voor elk' (Provincie Limburg, n.d., §3).

Om hernieuwbare energie betaalbaar en toepasbaar te maken, is een energietransitie nodig. De benodigde energietransitie staat momenteel nog in de kinderschoenen. Het is daarom noodzakelijk om eerst te investeren in de energietransitie. Zoals al eerder aangegeven werd in de periode 2008- 2011 €39,5 miljoen gestoken in onder andere 11 projecten die bijdroegen aan de energietransitie en zijn er financiële middelen beschikbaar voor bewustwordingscampagnes gericht op gedragverandering. De provincie steekt momenteel haar energie dus voornamelijk in het op gang brengen van de benodigde energietransitie. Tot dat deze transitie bereikt is, stelt zij zich op als faciliterende partij en laat zij het initiatief over aan de maatschappij.

4.2.4 Aalten

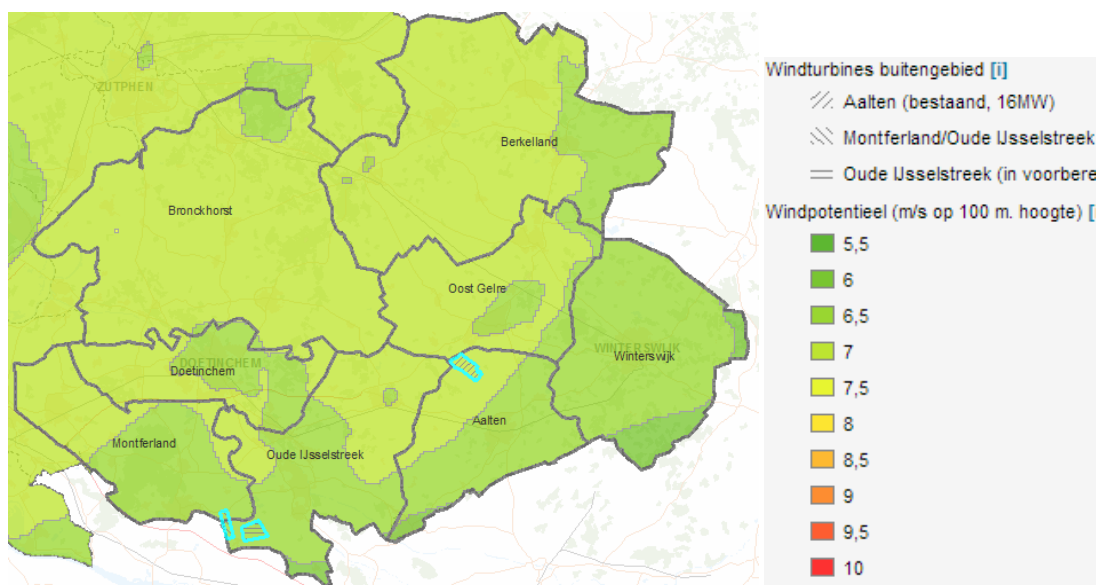
Op dit moment heeft de gemeente Aalten geen geldige structuurvisie die het gehele gemeentegebied dekt (zie afbeelding 1, p. 29). De enige gemeentelijke structuurvisie die op dit moment van kracht is, is de structuurvisie van Dinxperlo en de Heurne. De gemeente heeft dus geen eigen beleid op het gebied van duurzame energie. Dit is waarschijnlijk toe te schrijven aan het feit dat zij zich een aantal jaar geleden heeft aangesloten bij het beleid dat geformuleerd is in de structuurvisie van de regio de Achterhoek. Deze structuurvisie is destijds opgesteld door alle gemeenten in de regio Achterhoek die later samengevoegd zijn tot 8 gemeenten, namelijk Oude IJsselstreek, Oost Gelre, Doetinchem, Montferland, Bronckhorst, Aalten, Berkelland en Winterswijk. De ambitie van de regio is om in 2020 50% van de CO₂-uitstoot te reduceren en in 2030 energieneutraal te zijn (H. Scheffer, persoonlijke communicatie, 3 mei 2013). Beide ambities zijn vastgelegd in het akkoord van Groenlo (Gemeente Aalten, 2012). Verder kiest de regio nadrukkelijk voor een bijdrage aan een duurzame energietransitie (ibid). Hierbij wordt ingezet op een 'klimaat- en energieneutrale groene Achterhoek met een uitgekende hernieuwbare energiemix' (Gemeente Aalten, 2012, p. 3).

Om de hernieuwbare energiemix te bewerkstelligen, wordt voornamelijk gekeken naar de mogelijkheden van biogas en zonne-energie binnen de regio. Op dit moment wordt aan meerdere initiatieven voor biogasinstallaties gewerkt en is de regio bezig met de aanleg van een netwerk van harde infrastructuur. Dit netwerk moet er voor zorgen dat de producenten en afnemers van biogas aan elkaar gekoppeld worden (ibid). De regio ziet echter weinig kansen en mogelijkheden op het gebied van windenergie, omdat niet alle gemeenten in de Achterhoek geschikt zijn voor grootschalige windenergie. Dit is grotendeels te wijten aan de lage economische rendabiliteit en slechte landschappelijke inpassing (Gemeente Aalten, 2012; Portefeuillehouders Ruimte Ordening van de Achterhoekse gemeenten, 2004). Desondanks heeft de regio een aantal concrete windenergielocaties en zoekgebieden aangewezen en acht zij het noodzakelijk dat er een ruimtelijk beleid komt dat grootschalige windenergielocaties moet stimuleren. De concrete locaties en

zoekgebieden zijn opgenomen in de 'Energiekansenkaart' (zie afbeelding 2).

Afbeelding 1: De structuurvisie van de gemeente Aalten

Afbeelding 2: Kanskaart windenergie Achterhoek

Bron: Provincie Gelderland. (2012). *Energiekansenkaart*. Vinddatum: 15 juni 2013, op <http://ags.prvgld.nl/gld.atlas>.

Een ander onderdeel van het Achterhoekse duurzaamheidsbeleid is de oprichting van de Achterhoekse Groene Energie Maatschappij (AGEM). Het idee voor het oprichten van een dergelijke coöperatie is ontstaan tijdens de 'Tafel van Groenlo (TvG)' waaruit uiteindelijk het akkoord van Groenlo voortkwam (Gemeente Oude IJsselstreek, 2012). Uiteindelijk is een 'kwartiermaker'

aangetrokken om de plannen voor de AGEM te concretiseren. Deze kwartiermaker is in het begin van dit jaar aan de slag gegaan om de voorbereidingen te treffen voor de oprichting van de AGEM (ibid). Onderhand is de oprichting van de AGEM door alle 8 betrokken gemeenteraden goedgekeurd. Het is de bedoeling dat alle 8 de gemeenten gaan participeren in de maatschappij en dat zij een startkapitaal beschikbaar stellen. Volgens de planning zal de AGEM in dit najaar van start gaan met de levering van duurzame energie (ibid). Naast de levering van energie, zal zij waar mogelijk de lokale productie van duurzame energie stimuleren en helpen realiseren (ibid). Het doel van de AGEM is uiteindelijk om waar mogelijk markt falen op te lossen en de markt te helpen het zelf te realiseren door bijvoorbeeld organisatorische en juridische drempels weg te nemen en lokale duurzame energieprojecten te faciliteren (ibid). De AGEM zal dus zowel functioneren als een leverancier (en aanjager) van lokaal opgewekte energie als een ondersteunend orgaan dat helpt bij de ontwikkeling en exploitatie van lokale duurzame energie (AGEM, n.d.).

4.2.4.1 Typering beleidsdiscours gemeente Aalten

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de gemeente Aalten kan het best getypeerd worden als een maatschappelijk discours. Het beleidsdiscours is als maatschappelijk getypeerd, omdat de gemeente het initiatief op het gebied van windenergie voornamelijk over laat aan initiatiefnemers afkomstig uit de eigen regio. Dat een initiatiefnemer afkomstig is uit de eigen regio is volgens dhr. Scheffer, een beleidsmedewerker bij de gemeente Aalten, een harde voorwaarde. Windpark Hagenwind is destijds geaccepteerd omdat het op initiatief was van een pionier uit de eigen regio (H. Scheffer, persoonlijke communicatie, 3 mei 2013). Als er een nieuwe initiatiefnemer uit de regio zich zou melden, is de kans echter groot dat deze geen toestemming krijgt om een windpark op te richten. De gemeente hecht namelijk veel belang aan het behoud van het kenmerkende coulissenlandschap. Zij staat weliswaar positief tegenover windenergie, maar is van mening dat er in het coulissenlandschap geen ruimte is voor een tweede windpark (ibid). Zij ziet echter nog wel mogelijkheden voor kleine molens.

Een groot windpark zal er in de gemeente Aalten dus niet meer komen. De gemeente heeft volgens dhr Scheffer (persoonlijke communicatie, 3 mei 2013) haar ambitie op het gebied van hernieuwbare energie met windpark Hagenwind verwezenlijkt. Nu is het aan de overige gemeenten in de regio om de overige ambities te verwezenlijken (ibid). De gemeente laat dus enerzijds het initiatief aan de maatschappij, maar stelt hier wel duidelijke grenzen aan.

4.2.5 Gemeente Leudal

De gemeente Leudal heeft net als de gemeente Aalten geen specifiek beleidsdocument omtrent windenergie. Dit wil echter niet zeggen dat de gemeente niets doet op het gebied van windenergie. Zij kan namelijk het initiatief actief steunen. De beslissing om een initiatief al dan niet te steunen, wordt door gemeente gemaakt met behulp van een aantal criteria, zoals dat een project bij moet dragen aan het behoud van de diversiteit van het landschap; behoud van de ruimtelijke structuur, kleinschalige (agrarische) cultuurlandschap, beeldbepalende elementen, zichtlijnen en cultuurhistorie (Stohr & Gerards, 2010). Daarnaast wordt gelet op aspecten zoals de meerwaarde van het project met betrekking tot duurzaamheid en educatie, de inpassing in het landschap en de milieueffecten van het initiatief op de omgeving gezien de heersende milieucondities (ibid). Indien de gemeente alle punten positief bevindt, zal zij het initiatief steunen.

Voor de oprichting van een windpark betekent deze steun dat de initiatiefnemer gegarandeerd is van een bestemmingsplan wijziging. De gemeente biedt echter niet alleen op het gebied van windenergie ondersteuning. Zij is bijvoorbeeld partner van projecten zoals het Leudal

Energie initiatief. Leudal Energie is een lokale coöperatieve vereniging die streeft naar het duurzaam opwekken van lokale energie (Watt Mooi, n.d.). Een project waar de vereniging op dit moment aan werkt, is het project 'Zon zoekt dak' (Leudal Energie, n.d.). Dit project is erop gericht om op alle gemeentelijke gebouwen zonnepanelen te plaatsen (ibid). De energie die hiermee opgewekt wordt, wordt vervolgens geleverd aan de leden van de vereniging (ibid). De gemeente heeft dit project recentelijk ondersteund door een oproep te doen aan belangstellende grondeigenaren in Leudal om samen met de coöperatie Zuidenwind of Leudal Energie te participeren in een windmolen (Gemeente Leudal, n.d.).

4.2.5.1 Typering beleidsdiscours gemeente Leudal

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de gemeente Leudal kan het best getypeerd worden als een maatschappelijk discours. Het beleidsdiscours is als maatschappelijk getypeerd, omdat de gemeente zelf geen actief beleid voert maar wel initiatieven uit de maatschappij ondersteunt. Indien de gemeente beleid zou maken en uitvoeren, zal dit volgens mevrouw Gerards, een medewerkster op de afdeling ruimtelijke ordening in de gemeente Leudal, enkel gedaan worden in samenwerking met de burgers en het bedrijfsleven (persoonlijke communicatie, 14 juni 2013). De gemeente werkt namelijk met een participatie model, dat inhoudt dat wanneer er een initiatief vanuit bedrijven of burgers komt, de gemeente zoveel mogelijk meedenkt om te komen tot een vorm van duurzame energie (ibid). In principe heeft de gemeente geen uitgesproken mening over windenergie. Hoe de gemeente tegenover windenergie staat, hangt af van de initiatieven die vanuit derden komen (ibid). Het soort initiatiefnemer speelt hierbij geen rol. De gemeente heeft ambtelijk geen voorkeur voor een bepaald soort initiatiefnemer (ibid).

Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat het beleidsdiscours van de gemeente Leudal sterk lijkt op het beleidsdiscours dat door de provincie Limburg uitgedragen wordt. De gemeente betreft net als de provincie de burgers en het bedrijfsleven nauw bij het opzetten van duurzame energieprojecten. Zij stelt zich net als de provincie faciliterend op. Indien de maatschappij initiatieven aandraagt, ondersteunt zij deze maar zij voert zelf tot nog toe geen actief beleid.

4.3 Besluit

Uit de voorgaande paragrafen blijkt dat er op de overheidsniveaus verschillende beleidsdiscoursen heersen. In totaal zijn er twee beleidsdiscoursen te onderscheiden onder de overheden, namelijk een economisch discours en een maatschappelijk discours. Het economische discours komt terug bij zowel het Rijk als de provincie Gelderland. Kostenefficiëntie en betaalbare energie zijn de sleutelwoorden binnen dit discours. Het kostenaspect kwam bij de overige drie overheden niet of nauwelijks naar voren. Zij maken gebruik van een andere insteek. Zowel de provincie Limburg als de gemeenten Aalten en Leudal zijn aanhangers van het maatschappelijke discours. Kenmerkend voor dit discours is de faciliterende opstelling van de overheid. Het initiatief tot duurzaamheid wordt overgelaten aan de maatschappij. De overheden voeren geen actief beleid, maar ondersteunen initiatieven die vanuit de maatschappij komen. Dat de overheden het initiatief overlaten aan de maatschappij, betekent niet dat zij op geen enkele manier sturen. De gemeente Aalten geeft bijvoorbeeld aan dat zij geen ruimte meer ziet voor grote windparken en daarom waarschijnlijk alleen nog kleinere windprojecten steunt. Van alle overheden sturen het Rijk en de provincie Gelderland het meest middels wet- en regelgeving. Beide overheden hebben tamelijk beschermende wet- en regelgeving. Er bestaan dus enig verschillen tussen de overheden. In het volgende hoofdstuk zal nader worden ingegaan op de Duitse overheden.

5. Institutionele context Duitsland

In dit hoofdstuk is de Duitse institutionele context geschetst. Deze bestaat uit beleid en wet- en regelgeving. Deze vormen tezamen het beleidsdiscours. De overheidslagen die hier in Duitsland voor verantwoordelijk zijn, wijken enigszins af van deze in Nederland. Dit komt doordat Duitsland geen gedecentraliseerde eenheidsstaat is, maar een federale staat. De federale staat (ook wel nationale overheid genoemd) heeft zowel de wetgevende als de uitvoerende macht. Na de nationale overheid volgen de deelstaten. Duitsland kent in totaal 16 deelstaten. In dit onderzoek staat de deelstaat Nordrhein-Westfalen (NRW) centraal. Een deelstaat heeft zowel de wetgevende als de uitvoerende en gerechtelijke macht (Portaal Duitsland, 2010). Hierdoor mag zij met haar deelstatelijke wetgeving afwijken van de nationale wetgeving, maar zij dient hierbij wel binnen de gestelde kaders van de federale overheid te blijven. Binnen de deelstaten worden meerdere regio's onderscheiden. Deze regio's worden ook wel 'Bezirksregierungen' genoemd. De regio's stellen regioplannen op, in het Duits 'Gebietentwicklungsplanen' (GEP) genoemd, die ter verduidelijking dienen van de ruimtelijke integratie en de omzetting van de doelen die vastgelegd zijn in de deelstaatplannen (Lüer, n.d.). Daarnaast worden er in regioplannen gebiedsaanwijzingen gemaakt die de functie windenergie 'ruimtelijk zekeren'. De gebieden die aangewezen zijn, krijgen in het regioplan de status 'windenergie concentratiezones'. Het komt echter vaak voor dat de regio's de aanwijzing van de windenergie concentratiezones overlaten aan de steden en gemeenten of dat beide overheidslagen concentratiezones aanwijzen. Op het regionale niveau wordt geen specifiek windenergiebeleid gevoerd. Om deze reden zijn de regio's in dit onderzoek niet meegenomen.

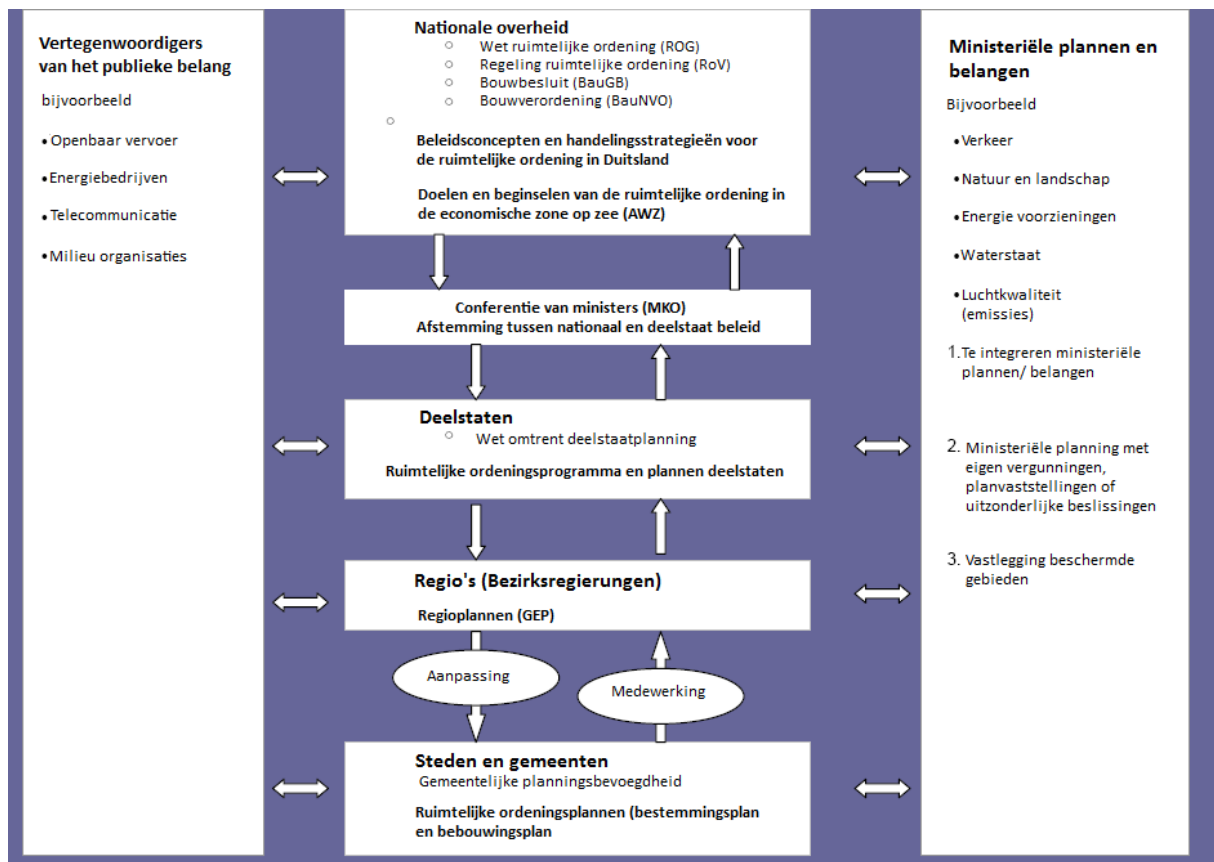
Binnen de regio bestaan er meerdere Kreisen. De Kreisen zijn in de deelstaat Nordrhein-Westfalen sinds een aantal jaren de zogenoemde 'Baubehörde'. Doordat zij deze functie hebben, zijn zij verantwoordelijk voor de vergunningverlening van de windparken. Indien een initiatiefnemer een vergunning aanvraagt voor de bouw van een windpark, dient hij deze bij de Kreis in te dienen. Naast deze functie houden Kreisen zich net als de deelstaat en nationale overheid bezig met het maken en uitvoeren van beleid. Dit beleid is echter voor dit onderzoek niet relevant, aangezien dit beleid voornamelijk ingaat op bijvoorbeeld energiebesparing en het energiezuinig maken van gebouwen. Daarom wordt in dit hoofdstuk niet nader ingegaan op de Kreisen. De Kreisen bestaan tot slot uit meerdere steden en gemeenten. In dit onderzoek is specifiek aandacht besteed aan de gemeente Alpen en de stad Bocholt, aangezien de windparken die in dit onderzoek centraal staan in deze gemeenten gelegen zijn. De steden en gemeenten in Duitsland vervullen vrijwel dezelfde taken als de Nederlandse gemeenten en hebben min of meer dezelfde bevoegdheden.

Om de beleidsdiscoursen van de Duitse overheden te construeren is in paragraaf 5.1 eerst een overzicht gegeven van de belangrijkste wet- en regelgeving. In paragraaf 5.2 is het beleid van de overheden uiteengelegd. In dezelfde paragraaf is het beleidsdiscours per overheid getypeerd. Tot slot is in paragraaf 5.3 een samenvatting van het hoofdstuk en een korte vergelijking tussen beide landen opgenomen.

5.1 Wet- en regelgeving

Duitsland kent een erg 'Pruisische benadering' op het gebied van windenergie (U. Geilmann, persoonlijke communicatie, 21 mei 2013). Dit betekent dat de wetten die er zijn door iedere overheid strikt gehanteerd en nageleefd worden. Om de wetgeving af te stemmen, werkt de Duitse ruimtelijke ordening volgens het zogeheten tegenstroomprincipe. Dit houdt in dat bij de ontwikkeling en ordening van het gehele Duitse grondgebied op nationaal niveau rekening gehouden moet

worden met regelgeving in de deelstaten en omgekeerd (Umwelt Bundes Amt, 2012). Hoe dit precies in zijn werk gaat, is in figuur 8 geïllustreerd. De Kreis is in dit schema niet opgenomen, aangezien zij zoals eerder aangegeven enkel belast is met de vergunningverlening. De Kreis is het handhavende en vergunningverlenende orgaan.

Figuur 8: Onderlinge afstemming in het Duitse planningssysteem

Bron: Hülsmann, 2007 (eigen bewerking)

De hierop volgende pagina's bevatten twee overzichtelijke schema's waarin alle relevante wetten en regels op zowel nationaal als deelstatelijk niveau weergegeven zijn. Per wet is aangegeven wat de status van de wet is, welk doel de wet beoogt, welke instrumenten de wet biedt om de doelen te realiseren en wat het effect van de wet is op de maatschappij. Tevens is aangegeven hoe de wetten samenhangen. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het schema een beknopte weergave bevat van alle relevante wetten. Na de schema's volgt een toelichting waarin kort aangegeven is hoe de specifieke overheid functioneert.

Schema 2: Nationale wet- en regelgeving op het gebied van windenergie

Wet	Status	Doelen	Instrumenten	Effecten
Hernieuwbare energie wet (EEG) Bronnen: Bundesrepubliek Deutschland, 2010; BWE, 2013a	De eerste EEG trad 2000 in werking. Iedere 4 jaar wordt een nieuwe EEG opgeleverd. De nieuwste EEG is in januari 2012 in werking getreden. ²	Verhoogd aandeel hernieuwbare energie van de stroomvoorziening.	Standaard vergoeding voor hernieuwbare energie. Verplichte aansluiting op het stroomnet (geregeld in EnWG). Benodigde netwerkcapaciteit bieden. Hoe dit wordt gedaan staat in het NABEG aangegeven. Garanderen van een afzetmarkt voor stroom gewonnen uit hernieuwbare energie.	Het is rendabel en betaalbaar om zelf te Investeren in hernieuwbare energie. Hernieuwbare energie wordt altijd afgenomen en aan klanten geleverd. De subsidie wordt in Duitsland betaald door de stroomverbruiker (m.u.v. grootverbruikers). De stroomprijzen voor consumenten wordt hierdoor steeds hoger. Tegenwoordig wordt 14 tot 18 cent bovenop de stroomrekening betaald.
Uitbreiding elektriciteits-netwerk (NABEG) Bronnen: BMWi, 2011; Bundesregierung, 2013; BMJ, 2011; Bruns et al, 2010	Trad in 2011 in werking en is opgesteld door de Bundestag. Is in 2012 voor het laatst gewijzigd.	Snelle uitbreiding van elektriciteitsnetwerken. Verkorting planningsproces rondom hoogspanningsleidingen over de deelstaatgrenzen van 10 tot 4 jaar.	Opstelling van een netwerkbouwplan (NEP). Vastgelegd in EnWG. Verplichte aansluiting van offshore windparken. Kosten voor de rekening van netbeheerders. Precieze regelgeving is vastgelegd in EnWG Specifieke voorschriften voor procedures en de rechten van de partijen die betrokken zijn bij de aanleg van hoogspanningsleidingen³	Er zijn nog steeds veel problemen met de aansluitingen van offshore windparken. De gegarandeerde aansluiting, is toch niet erg 'gegarandeerd'. Kosten indamming voor initiatiefnemers. Sneller transport van hernieuwbare energie van noord naar zuid. In het noorden wordt namelijk te veel opgewekt en in het zuiden te weinig. Protest burgers tegen vele nieuwe hoogspanningsleidingen.
Aansluiting op elektriciteitsnet-werken (EnWG) Bronnen: BMJ, 2005	Van kracht sinds 2005. Voor het laatst gewijzigd in 2012. Dient ter omzetting van o.a. de	Energiebedrijven op een zo veilig, consument vriendelijk, efficiënt, klimaatvriendelijk mogelijke manier en voor een lage prijs elektriciteit laten	Verplichting om windturbines van klanten aan te sluiten op het net Bundesfach-plan Offshore: Regelgeving omtrent netaansluiting, netontwikkelingsplannen en technische voorschriften.	Voldoende netaansluitingen. Gegarandeerde aansluiting op het elektriciteitsnet (m.u.v. off-shore). Lage prijs is niet helemaal gelukt. Zie ook EEG.

² Zowel het oude Stromeinspeisungsgesetz (StrEG) waarin nationale, regionale en lokale ondersteuningsprogramma's ter bevordering van de hernieuwbare energie waren vastgelegd, als het daarbijbehorende feed-in tarief (FIT) waarmee vaste vergoedingen werden geregeld en elektriciteitsbedrijven werden verplicht om hernieuwbare energiebronnen aan te sluiten op het net, zijn opgegaan in de EEG (W

³ Deze partijen betreffen o.a de Bundesagentur (het controlerende orgaan), de deelstaten en belanghebbenden (bijvoorbeeld netbeheerders)

	Europese richtlijn 2003/54/EG.	leveren aan consumenten. Gegarandeerde aansluiting op het elektriciteitsnetwerk.	Subsidies (via EEG) NEP (voor op land)	
Bundesimmissionschutzgesetz (BlmSchG)	Van kracht sinds 1974. Voor het laatst gewijzigd in 2013.	Bepaalt welke windparken en solitaire windturbines MER plichtig zijn en welke landelijke minimale afstandregels er gelden omtrent onder andere geluid en slagschaduw.	Criteria lijst Bijvb. Maximaal 30 uur per jaar en 30 min per dag slagschaduw. (Zie bijlage V)	Standaard afstanden tot bepaalde objecten zoals woningen van derden. Hierdoor zou niemand 'last' moeten hebben van een geplaatst windproject.
Baugesetzbuch Bron: BMJ, n.d	Van kracht sinds 1960. Voor het laatst gewijzigd in 2011.	Eenheid creëren binnen gemeentelijke Flächen-nutzungsplanen (voorbereidende bestemmingsplannen) en Bebauungsplanen (bindende bestemmingsplannen).	Regelgeving omtrent het gemeentelijke bestemmingsplannen, o.a. de procedures. Bijvb. Procedures omtrent publieke bekendmaking en participatie.	In iedere gemeente worden dezelfde procedures gevolgd. Hierdoor wordt bijvoorbeeld een gelijke publieke inspraak gerealiseerd in iedere afzonderlijke gemeente.
Umweltverträglichkeitsprüfungsgesetz (UVPG) Bron: BMJ, 1990	Van kracht sinds 1990. Voor het laatst gewijzigd in 2013.	Zeker stellen dat bij bepaalde publieke en private projecten en/ of bepaalde plannen en programma's een effectieve milieuzorg nageleefd wordt. Bij welke projecten dit gecontroleerd wordt, is beschreven in het BlmschG.	MER (UVP) Strategische milieubeoordeling (SUP) *Voor windturbines is enkel de UVP van toepassing	De effecten op het milieu worden altijd bekeken en meegenomen in de beoordeling.
Raumordnungsgesetz (ROG) Bron: BMJ, 2008	Van kracht sinds 2008. Voor het laatst gewijzigd in 2009.	Standaard ruimtelijke procedures creëren ten behoeve van eenduidige, goed afgestemde ruimtelijke ordening.	Leidraad en opgaven van de ruimtelijke ordening, o.a. voorschriften voor ruimtelijke ordeningsplannen.	Goede ruimtelijke ordening. Goede afstemming tussen de overheidsorganen. In de praktijk werkt dit echter niet altijd ⁴ .

⁴ In Duitsland zijn twee ministeries verantwoordelijk voor hernieuwbare energie, namelijk het BMU en het BMWi. Beide ministeries hebben hun eigen plannen. Deze plannen zijn soms tegenstrijdig, waardoor het beleid niet altijd even efficiënt is.

Schema 3: Deelstatelijke wet- en regelgeving op het gebied van windenergie

Wet	Status	Doelen	Instrumenten	Effecten
Klimaschutzgesetz Bron: MKULNV, n.d.	Van kracht sinds 23 januari 2013.	In het jaar 2020 minstens 25% en in het jaar 2050 minstens 80% minder uitstoot van broeikasgassen ten opzicht van het jaar 1990.	Een betrouwbaar en bindend kader voor een duurzaam klimaatbeleid waarbinnen hernieuwbare energie een prominente rol heeft. Specifieke maatregelen zijn opgenomen in het klimaatplan en klimaatverandering startplan.	Tot nu toe nog niet bekend, omdat de wet pas recentelijk is ingevoerd. NRW is hiermee echter wel de eerste deelstaat die een vermindering van broeikasgassen wettelijk vast heeft gelegd.
Landesbauordnung (BauO) Bronnen: MBWSV, n.d.; MIK, 2013a	De wet is van kracht sinds het jaar 2000.	De BauO heeft als hoofddoel om gevaren uit te sluiten die tijdens het bouwen en door het oprichten van bepaalde constructies ontstaan.	Regelgeving omtrent de bouw van de turbines. Regels omtrent de inhoud van de bouwvergunning die in enkele gevallen benodigd is voor de bouw van windturbines. Regels omtrent brandveiligheid.	Stroomlijning regelgeving binnen NRW bij de oprichting van een windpark of turbine. Bouwaanvraag dient bijvoorbeeld altijd bij de Kreis ingediend te worden.
Landesforstgesetz NRW Bron: MIK, 2013b	Van kracht sinds 1980.	Het realiseren/ behouden van een duurzame en ordelijke bosbouw.	Aanvullende regelgeving voor windturbines in het bos.	Indien een bos in NRW in aanmerking komt voor de bouw van windturbines, wordt de directe schade aan het bos gecompenseerd met herbebossing elders. Dit wordt indien mogelijk zo dicht mogelijk bij het gebied waar het bos gekapt is gedaan. Indien dit niet mogelijk is, wordt er gekeken naar andere locaties.
Landschaftsgesetz NRW Bron: MIK, 2013c	Van kracht sinds 2000.	Het doel van de wet is om ecosystemen en de ontwikkeling van het landschap	Aanvullende regelgeving voor windturbines in het bos in samenhang met het Landschaftsforstgesetz.	Windprojecten mogen niet in Natura 2000 gebieden, andere belangrijke natuur- en water

		te beschermen.	Regelgeving omtrent ingrepen in het landschap, soortenbescherming en Natura 2000 gebieden.	gebieden geplaatst worden. Compensatie voor ingrijpen in de natuur.
Windenergie Erlass Bron: LMKULNV et al, 2011	Van kracht sinds 2011. Gezamenlijk opgesteld door het MKULNV, het MWEBWV en de Staatskanzlei in NRW.	Een overzicht geven in de planning en vergunning van windprojecten. Bijstand (tips) bieden aan gemeenten en steden bij het maken van rechtmatige individuele beoordelingen.	Wettelijke bepalingen omtrent de planning van windenergie, bijvoorbeeld: -Winturbines zijn binnen de bebouwde kom niet toegestaan -Hoogtebeperkingen zijn toegestaan - Wanneer is een project MER plichtig	Afstanden moeten dermate groot zijn dat geluids- en slagschaduw normen bij woningen niet overschreden mogen worden. Hierdoor meer acceptatie. Echter wel gegeven afstand voor bijvoorbeeld Natura 2000 gebieden (300m) en bij natuurlijke bos (35m).
Landesentwicklungsplan (LEP) Bron: Landesregierung Nordrhein –Westfalen, 2013	Van kracht sinds 1995.	Duurzame ontwikkeling, die sociale en economische functies met ecologische eisen verzoent.	Belangrijke bepalingen op het gebied van windenergie, bijvoorbeeld dat alle technische en planningsmogelijkheden benut moeten worden om hernieuwbare energiebronnen te gebruiken.	Altijd het gebruik van de nieuwste techniek. Alle plaatsen waar windenergie benut kan worden, moeten worden gebruikt.
Afschaffing inspraak en vroegtijdige bekendmaking Bronnen: Dorfinfo, 2007; WDR, 2012	Amendement afschaffing inspraak: 2007.	Snelle informatieverstrekking en inperking tegenstand ten gunste van een snelle realisatie van windprojecten.	Afschaffing inspraak, maar wel meerdere mogelijkheden om als burger of omwonende een mening over de voorgenomen plannen te geven.	Inperking tegenstand vanuit burgers en omwonenden. Getroffen bewoners kunnen niet meer in beroep gaan zonder direct naar de rechter te gaan. Dit is echter kostbaar. Wel ruimte voor burgerwensen, maar het is aan de gemeente of zij deze meeneemt.

5.1.1 Federale overheid

Op het federale niveau zijn vijf overheidsorganen van belang bij het maken of wijzigen van een wet, namelijk de Bundestag (vergelijkbaar met de Tweede Kamer in Nederland), de Bundesrat (een vertegenwoordiging van de 16 deelstaten die de wet alleen kan goed- of afkeuren; vergelijkbaar met de Nederlandse Eerste Kamer), de bondskanselier, de desbetreffende ministeries (bij windenergie zijn dit het BMU en het BMWi) en de bondspresident. Het initiatief tot een nieuwe wet of wetswijziging kan zowel vanuit de Bundesregierung en de Bundestag als de Bundesrat komen. Indien er een initiatief gestart is, dienen zowel de bondskanselier als de desbetreffende ministeries op de hoogte te worden gebracht van de nieuwe of gewijzigde wet. Zij ondernemen geen verdere stappen. De bondspresident dient vervolgens de nieuwe of gewijzigde wet ondertekenen, waardoor deze van kracht wordt. Indien de nieuwe of gewijzigde wet van kracht is, zijn de bevoegde ministeries belast met de uitvoering en handhaving.

5.1.2 Nordrhein-Westfalen

Net als iedere deelstaat, bestaat de deelstaatregering van Nordrhein-Westfalen (NRW) uit een minister president, een 'staatskanzlei', een kabinet, de Landtag, secretarissen en deelstaatministeries. Op dit moment kent NRW een vrouwelijke minister president: Hannelore Kraft (SLNW, 2013a). De minister president keurt beleidsrichtlijnen en draagt hiervoor de verantwoordelijkheid (ibid). Tevens helpt zij na verkiezingen bij de formatie van een nieuw kabinet (ibid). De staatskanzlei ondersteunt de minister president bij bijvoorbeeld de vastlegging en omzetting van beleidsrichtlijnen (SLNW, 2013b). Het kabinet houdt zich vervolgens bezig met het vormen en leiden van politieke zaken (SLNW, 2013c). Tevens is zij verantwoordelijk voor de uitvoering van door de 'Landtag' vastgestelde wetten (ibid). De 'Landtag' is een verzameling van afgevaardigden die wordt gekozen door de inwoners van NRW. Zij wordt eens in de vijf jaar gekozen (Staatskanzlei des Landes Nordrhein-Westfalen, 2013d). Tot slot de secretarissen en de ministeries. Ieder ministerie heeft een secretaris tot zijn beschikking. In totaal kent NRW 14 ministeries. Het ministerie dat van belang is op het gebied van windenergie, is het Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz des Landes NRW (MKULNV). Binnen dit ministerie bevindt zich een overheidsinstantie die zich eveneens bezig houdt met windenergie, namelijk de Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz (LANUV).

5.1.3 Stad Bocholt

In het Bocholtse bestemmingsplan zijn vrijwel geen concrete regels omtrent de plaatsing van windparken en windturbines opgenomen. De enige regels die voor windenergie gelden, is dat windturbines en windparken over het algemeen enkel in windconcentratiezones gebouwd kunnen worden en dat windprojecten daar geplaatst moeten worden waar de inbreuk op het landschap en op andere functies het minst is (Stadtplanungsamt Bocholt, 1998). De stad heeft in tegenstelling tot de gemeente Alpen geen concrete afstandsregels in haar bestemmingsplan opgenomen. De afstanden tot de in de windconcentratiezones geplaatste turbines en parken worden per geval vastgesteld in samenspraak met andere autoriteiten (A. Döring, persoonlijke communicatie, 1 juli 2013). Tevens zijn er geen maximale hoogtes vastgesteld (ibid). Initiatiefnemers hebben dus binnen de windconcentratiezones vrij veel speelruimte. De afstanden die gehanteerd zijn bij windpark Bocholt, zijn te vinden in tabel 2 (p. 39).

Object	Minimum afstand
Aangewezen beschermde gebieden	Windturbines en parken niet toegestaan
Woonhuizen buitengebied	300 m
Stroomgebieden (buitengebied)	100 m
Monument	100 m
Zendmasten	100 m
Geclassificeerde straten	40m

Tabel 2: Gehanteerde minimum afstanden bij windpark Bocholt

5.1.4 Gemeente Alpen

In het bestemmingsplan van de gemeente Alpen zijn verschillende regels opgenomen. Te beginnen met de regel dat in het kader van de vergunning een windturbine altijd moet voldoen aan de relevante 'Erlasse' en de emissievoorschriften (Gemeente Alpen, n.d.). Verder dient een windproject zo geplaatst te worden dat de negatieve effecten op bijvoorbeeld het landschap of de natuur zoveel mogelijk beperkt worden (ibid). Daarnaast dient een verstoring van militaire radars uitgesloten te worden. De gemeente hanteert in principe geen hoogtebeperkingen ten aanzien van de turbines (ibid). De hoogte wordt sinds het nieuwe bestemmingplan voor iedere windlocatie in een afzonderlijk plan opgenomen. Er is echter uit analyses gebleken dat er in Alpen geen plaats is voor turbines hoger dan 150 ashoogte, vanwege de afstanden die gehanteerd worden ten aanzien van bepaalde objecten (U. Geilmann, persoonlijke communicatie, 21 mei 2013). Voor de precieze afstanden die door de gemeente gehanteerd worden, zie tabel 3.

In vergelijking met de stad Bocholt heeft de gemeente Alpen beduidend meer standaard regels. Er wordt echter net als in Bocholt getracht om de regelgeving zo veel mogelijk aan te passen aan de specifieke locatie. Hierdoor kan er zo optimaal mogelijk gebruik gemaakt worden van de beschikbare ruimte.

Object	Minimum afstand
Bebouwde kom	500 m
Individuele woonhuizen, hofjes	300 m
Recreatieplaatsen, kerkhoven	500 m
Rijkssnelwegen	300 m
Geclassificeerde straten	100 m
Hoogspanningsleidingen	50 m
Zendmasten	100 m
Bossen	35 m
Aangewezen beschermde gebieden	Windturbines en parken niet toegestaan

Tabel 3: Minimum afstanden gemeente Alpen

Bron: Gemeente Alpen, n.d

5.2 Beleid

In Duitsland wordt er op drie niveaus beleid gemaakt en uitgevoerd, namelijk op nationaal, deelstatelijk en gemeentelijk/ stedelijk niveau. Per overheidslaag is een overzicht gegeven van de actoren die het beleid opstellen en uitvoeren, welke instrumenten ingezet worden, hoeveel budget er eventueel beschikbaar is, welke beleidsdoelstellingen op dit moment van kracht zijn en welk beleidsdiscours ten grondslag ligt aan het beleid. De overheidslagen die uitgewerkt zijn betreffen de federale overheid, de deelstaat Nordrhein-Westfalen (NRW), de gemeente Alpen en stad Bocholt.

5.2.1 Federale overheid

Na de kernramp in Fukushima is de 'Energiewende' versneld ingezet. Het huidige doel van de Duitse Bondsregering is om het energieaandeel van onder andere zonne- en windenergie tot 2020 te verhogen tot ten minste 35% van de totale stroomopwekking (Bundesregierung, 2013). Op dit moment bedraagt dit aandeel ongeveer 23% (ibid). Om dit te behalen, wordt er op meerdere 'zwaartepunten' beleid gevoerd. Deze zwaartepunten betreffen: energieopwekking, energietransport, energiebesparing, energieonderzoek en mobiliteit. De maatregelen die gekoppeld zijn aan het beleid, zijn zeer uiteenlopend van aard. Er worden zowel wettelijke maatregelen, zoals de eerder behandelde invoering van het EEG, NABEG en EnWG, als financiële maatregelen genomen. Voorbeelden van financiële maatregelen zijn de 1,8 miljard die de Bondsregering uittrekt voor het energiebesparend saneren van gebouwen, een aantrekkelijke regeling voor bijvoorbeeld private huishoudens om te investeren in de warmte sector, de uitzondering van energieopslagplaatsen van de netwerkbijdrage en de €3,5 miljard die gestoken wordt in onderzoek naar nieuwe energietechnologieën (Bundesregierung, 2013; Bundesrepublik Deutschland, 2010; BMWi, 2011).

Van de €3,5 miljard die besteed wordt aan onderzoek naar energietechnologieën, is vanaf 2011 tot 2014 €635 miljoen beschikbaar gesteld voor onderzoek en ontwikkelingsprojecten op het gebied van hernieuwbare energie en energie-efficiëntie (BMWi, 2011). Hogescholen, universiteiten en onderzoeksinstituten spelen volgens de Bondsregering namelijk een belangrijke rol bij het onderzoek naar energietechnologieën (Bundesregierung, 2013). Andere maatregelen die genomen worden, hebben betrekking op de informatievoorziening. Er wordt veel tijd en geld gestoken in folders en websites die burgers de voordelen van de uitbouw van het aandeel hernieuwbare energie zijn tonen en hen informeren over de praktische zaken (bijvb juridisch) omtrent hernieuwbare energie (ibid).

Het laatste belangrijke instrument van de Bondsregering is samenwerking en afstemming. Een goed voorbeeld van de onderlinge afstemming is het 'Bund- Länder' initiatief dat sinds 2011 gehouden wordt. Dit initiatief houdt in dat afgezanten van de verantwoordelijke ministeries en de deelstaten eens in de zoveel tijd met elkaar om de tafel gaan zitten om bijvoorbeeld informatie en ervaringen uit te wisselen over de actuele ontwikkelingen in het land en de deelstaten. Tot nu toe zijn 9 bijeenkomsten gehouden. Het voornaamste onderwerp van gesprek tijdens deze bijeenkomsten was het aanwijzen van nieuwe windenergiegebieden. Er bestaat dus een sterke samenwerking tussen de overheidslagen. Het systeem is echter ook erg hiërarchisch. Indien een hoger overheidsorgaan, bijvoorbeeld de deelstaat een besluit neemt, is een lagere overheid zoals bijvoorbeeld de gemeente verplicht om dit over te nemen en uit te voeren.

5.2.1.1 Typering beleidsdiscours nationale overheid

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de Duitse nationale overheid kan het best getypeerd worden als een klimatologisch discours. Het beleidsdiscours is getypeerd als klimatologisch omdat hernieuwbare energie onlosmakelijk wordt verbonden aan klimaatverandering. In principe bestaat het discours uit economische, klimatologische, veiligheids- en toekomstgerichte elementen. Onder al deze elementen zitten aldus Claus Leggewie, de directeur van het cultureel- wetenschappelijk instituut in Essen, verschillende motieven verscholen (persoonlijke communicatie, 8 april 2013). Het belangrijkste motief om over te stappen op duurzame energie is de Duitse angst voor nucleaire energie (C. Leggewie, persoonlijke communicatie, 8 april 2013; WBGU, 2011). Het tweede motief is de Duitse wil om af te stappen van de olie-industrie en deels van de gasindustrie (ibid). De reden om af stappen van olie en gas is dat men meent dat dit in de toekomst geen betrouwbare, stabiele

energiebron is (ibid). Het derde motief is het besef onder de Duitse regering dat er nu ingegrepen dient te worden om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Het besef dat het erg gevaarlijk is als we over de 2 of zelfs 3 graden opwarming heen gaan, is sterk aanwezig. Des te later er wordt ingegrepen, des te hoger de CO₂ reductie die per jaar moet worden volbracht. Indien men pas in 2020 zou ingrijpen, dient er een reductie van 9% per jaar plaats te vinden. Dit is voor geen enkele economie mogelijk. Indien er echter in 2010 al ingegrepen werd, hoeft 'slechts' een reductie van ongeveer 3% per jaar gerealiseerd te worden. De Duitse regering zet dan ook volop in op hernieuwbare energie om de CO₂ te reduceren.

Dat er meerdere elementen in het discours voorkomen, blijkt eveneens uit het doel van de Bondsregering: 'Ziel der Bundesregierung ist eine moderne, *klimafreundliche* (klimaatvriendelijk), *nachhaltige* (duurzaam) und *sichere* (zekere) Energieversorgung für Deutschland' (BMU, 2012, §2). Het discours wordt echter met name klimatologisch geframed. Dit blijkt eveneens uit de opgestelde wet- en regelgeving omtrent windenergie. Deze is gericht op een snelle uitbreiding van windenergie die positief bijdraagt aan de staat van het milieu en in het bijzonder de klimaatverandering. De wet- en regelgeving betreft dan ook voornamelijk stimulerende wet- en regelgeving. In het geval van de Duitse federale overheid is er dus sprake van een klimaatdiscours met meerdere motieven, waarvan het economische motief feitelijk het sterkste motief is.

5.2.2 Nordrhein-Westfalen

De deelstaatregering van Nordrhein-Westfalen heeft zich voorgenomen om het aandeel hernieuwbare energie duidelijk uit te bouwen (LANUV Nordrhein-Westfalen, 2012). In totaal zal in 2020 20 TWh stroom uit hernieuwbare energie gewonnen moeten worden (Bundesrepubliek Deutschland, 2010). Het aandeel van windafkomstige stroom betreft op dit moment 4% en moet in 2020 minstens 15% betreffen (LANUV Nordrhein-Westfalen, 2012). Het ministerie in NRW dat zich bezig houdt met hernieuwbare energie en klimaatverandering, is het eerder genoemde MKULNV. Één van de instrumenten die het ministerie inzet om te doelstelling te bereiken is promotie van hernieuwbare energie en het tegengaan van klimaatverandering. Deze promotie richt zich voornamelijk op burgers en bedrijven. Om zowel grote als kleine gemeenschappen in NRW voor te bereiden op de klimaatverandering heeft het MKULNV in 2008 besloten om onder 300 Nordrhein-Westfalische steden en gemeenten 'klimaatcommunes' te zoeken (MKULNV, 2013b). Deze klimaatcommunes, die zich het beste voorbereiden op de gevolgen van klimaatverandering, kunnen als voorbeeld dienen voor andere steden en gemeenten (ibid). Bocholt is in 2009 als eerste 'klimacommuune' aangewezen.

Naast promotie kent NRW nog andere strategieën en instrumenten om haar doelen te bereiken. Één van deze strategieën is reductie van de energieconsumptie. NRW wil de energieconsumptie reduceren door de efficiëntie aan de vraag – en aanbodkant te verhogen (Ministry of Economic Affairs and Energy of the State of North Rhein-Westfalia, 2009). Concreet betekent dit dat men energiebesparing promoot op ieder mogelijk niveau en dat men industriële aanbieders van energie de laatste technieken laat gebruiken om zo de energieproductie te optimaliseren (ibid). Hiernaast zet men in op een verbetering van klimaat(protectie) technologieën. De sterke tradities in de industrie en energiesector worden in NRW gebruikt om bijvoorbeeld een technologie die het opslaan van uit hernieuwbare bronnen gewonnen energie mogelijk maakt, verder te ontwikkelen (ibid). Doordat er wereldwijd veel vraag naar dergelijke technologieën is, is het op dit moment één van de meest succesvolle exportproducten van NRW (ibid). NRW profileert

zichzelf dan ook niet voor niets met de slogan ‘Klimaschutz made in NRW’, zie ook afbeelding 3 (in het Nederlands ‘Klimaatbescherming, gemaakt in NRW’).

Afbeelding 3: Slogan NRW

Bron: MKULNV, 2013

Verder zet de deelstaat in op energiebesparing/ efficiëntie, klimaataanpassing en natuurlijk een uitbreiding van het aandeel hernieuwbare energie (MKULNV, 2013c). Op het gebied van energiebesparing ondersteunt het MKULNV bijvoorbeeld een initiatief van de Wuppertaalse Stadwerken, die mensen met een lager inkomen efficiënte koelkasten ter beschikking stelt. Op het gebied van klimaataanpassing ondersteunt het ministerie momenteel 30 projecten (MKULNV, 2013d). Een voorbeeld van een project is de oprichting van een databank waarin de toekomstige klimaatontwikkelingen in NRW in grafieken en diagrammen gevisualiseerd is (ibid). Op deze manier weten steden en gemeenten voor welke uitdaging(en) zij in de toekomst staan. Daarnaast investeert de deelstaat bijvoorbeeld middels het ‘Klimaschutzstartprogramm’ €200 miljoen per jaar in het energiezuinig maken van gebouwen (MKULNV, 2013c).

Tot slot om een uitbreiding van het aandeel hernieuwbare energie te bewerkstelligen, heeft het Landesamt für Natur, Umwelt und Verbraucherschutz (LANUV) een windpotentieanalyse laten uitvoeren. Deze analyse is onderdeel van het maatregelen pakket in het eerder genoemde ‘Klimaschutzstartprogramm’. De analyse levert gebaseerd op de actuele en bestaande regelingen en het wettelijke kader, een gefundeerd overzicht van de omvang van potentiële windenergiegebieden, de grenzen ervan en de verdeling van de windenergiepotentie (LANUV Nordrhein-Westfalen, 2012). Specifiek wordt er in de windstudie een samenvatting gemaakt van alle beschikbare data op het gebied van ruimtegebruik en windsterkte (LANUV Nordrhein-Westfalen, 2012). Op basis hiervan wordt uiteindelijk het windpotentiaal van een gebied afgeleid. De afstanden op basis waarvan het potentieel berekend is, zijn te vinden in bijlage VI. Deze afstanden zijn echter enkel gebruikt bij de potentieanalyse. Er zijn namelijk vrijwel geen standaardafstanden. In figuur 9 aangegeven wat de vastgestelde windpotentie voor de gemeenten Alpen en Bocholt is.

Gemeinde	NRW _{alt} -Szenario			NRW-Leitszenario			NRW _{plus} -Szenario		
	Poten- zial- fläche	installier- bare Leis- tung	Netto- strom- ertrag	Poten- zial- fläche	installier- bare Leis- tung	Netto- strom- ertrag	Poten- zial- fläche	installier- bare Leis- tung	Netto- strom- ertrag
	ha	MW	GWh/a	ha	MW	GWh/a	ha	MW	GWh/a
Bocholt	22	15	36	30	15	37	32	18	44
Alpen	41	18	44	48	18	44	59	21	51

Figuur 9: Berekende windpotentie gemeente Alpen en Bocholt

5.2.2.1 Typering beleidsdiscours Nordrhein-Westfalen

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de deelstaat NRW kan het best getypeerd worden als een klimatologisch discours. Het beleidsdiscours is als klimatologisch getypeerd, omdat hernieuwbare energie binnen de deelstaat vrijwel altijd in één adem genoemd wordt met klimaatverandering. In principe bestaat het beleidsdiscours van NRW net als het nationale beleidsdiscours uit meerdere elementen, namelijk energiebesparing, klimaatanpassing/ protectie en duurzaamheid. Duurzaamheid en energiebesparing zijn in het beleid sterk aan elkaar gekoppeld. De voorgaande elementen worden allen gebruikt om klimaatanpassing en protectie te bevorderen. Alle maatregelen die genomen worden in het kader van duurzaamheid en energiebesparing/ efficiëntie, moeten uiteindelijk bij dragen aan het tegengaan van de klimaatverandering. Het beleidsdiscours omvat dus meerdere elementen, die uiteindelijk bijdragen aan de realisatie van één doel. Dit blijkt eveneens uit de wet- en regelgeving. NRW heeft als eerste deelstaat die een vermindering van broeikasgassen wettelijk vast heeft gelegd. Verder worden er in de deelstaat een klimaatveranderingswet en een 'Klimaschutzstartprogramm' gebruikt om de uitbouw van het aandeel hernieuwbare energie te versnellen. Dat klimaatverandering onlosmakelijk verbonden wordt met hernieuwbare energie, blijkt ook uit het feit dat klimaat en hernieuwbare energie onder hetzelfde ministerie ondergebracht zijn en deze op de website van het ministerie onder één kopje zijn geplaatst (zie afbeelding 4). De slogan 'Klimaschutz made in NRW' bevestigt tot slot nogmaals: in NRW sprake is van een duidelijk klimaatdiscours.

Klima / Energie
Aktuell
Publikationen
Reden
Energiewende
Klimaschutzgesetz NRW
Klimawandel
NRW-Klimakommune

Afbeelding 4: Klimaat en energie op de ministeriële website

Bron: MKULNV, 2013a

5.2.5 Stad Bocholt

In haar stadontwikkelingsconcept geeft de stad Bocholt aan dat zij zich committeert aan de gestelde EU-en regeringsdoelen wat betreft klimaatverandering. Om de klimaatverandering tegen te gaan (en met name om de CO₂ uitstoot terug te dringen), zijn meerdere beleidsdoelen opgesteld (Stadt Bocholt, 2006). Een voorbeeld van een beleidsdoel is de realisering van goede isolatie en energiebesparing in private gebouwen (ibid). Het 'Sozialprojekt Energiesparen' is een goed voorbeeld van project dat voortkomt uit de bovenstaand genoemde maatregel. Met het geld dat verbonden was aan de titel klimakommune van NRW (€2,2 miljoen) heeft de stad in samenwerking met de 'Entwicklungs- und Betriebsgesellschaft der Stadt Bocholt' (EWIBO) 12 deelnemers geschoold tot 'energiebesparende helper voor private huishoudens' (Stadt Bocholt & Intabo GmbH, 2013a). Deze energiebesparende helpers hebben vervolgens de taak om mensen met een uitkering te adviseren over energiebesparing en bieden de huishoudens tevens gratis spaarlampen, koelkastthermometers en uitschakelbare stekkerdozen aan (ibid).

Een ander doel betreft de verhoging van het aandeel hernieuwbare energie. Het doel is dat in 2030 25- 30% van alle opgewekte stroom afkomstig is uit hernieuwbare bronnen (Stadt Bocholt &

Intabo GmbH, 2013b). Er wordt aan alle hernieuwbare energiebronnen een even grote waarde toegekend. Voorbeelden van maatregelen ter stimulering van hernieuwbare energie zijn de aanwijzing van zogenoemde windenergie concentratiezones en een zonnepotentie kadaster. Door windconcentratiezones aan te wijzen verzekert de stad initiatiefnemers van een plek waar zij hun windturbine of windpark kunnen bouwen. De aangewezen windconcentratiezones zijn vastgelegd in het bestemmingsplan. Windpark Bocholt is eveneens gelegen in een dergelijke windconcentratiezone. Deze is in afbeelding 5 weergegeven.

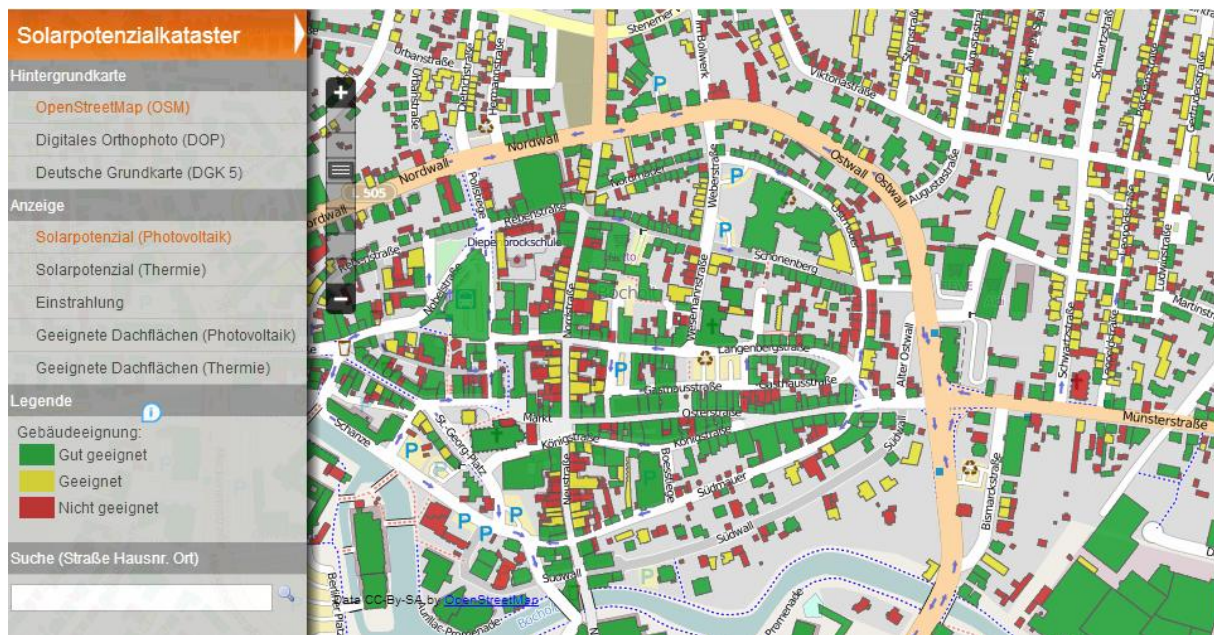
Om burgers te stimuleren om zonnepanelen op hun dak te leggen, heeft de stad in samenwerking met de Stadtparkasse een zonnepotentie kadaster opgericht (Stadt Bocholt & Intabo GmbH, 2013c). In het kadaster kan een burger in één muisklik zien of het zich loont om zonnepanelen op het dak te leggen. In afbeelding 6 (p. 45) is te zien hoe de kaart die getoond wordt er uit ziet. In het kadaster is daarnaast te vinden hoe veel het kost om de panelen te installeren en of de installatie zich economisch gezien loont (ibid).

Het laatste doel van de stad is het creëren van meer mobiliteit met minder CO₂ (Stadt Bocholt & Intabo GmbH, 2013b). Dit wil zij bereiken door het promoten van voet- en fietsverkeer. Een voorbeeld van een promotie project is de 'Klimashopper'. De Klimashopper is een speciale fiets die uitgerust is met veel bagage ruimte, zodat burgers hun boodschappen op de fiets kunnen doen in plaats van met de auto (Stadt Bocholt & Intabo GmbH, 2013d). In 2011 werden in totaal 108 Klimashoppers verkocht (ibid).

Naast klimaat mitigerende maatregelen, worden er door de stad eveneens klimaat adaptatie maatregelen getroffen. Voorbeelden van een dergelijke maatregelen zijn het indammen van erosie door het verhogen van de ruwheid van het landschap en het minimaliseren van de kwetsbaarheid van infrastructuur, gebouwen en de landbouw door bijvoorbeeld het nemen van voorzorgsmaatregelen in de bouw en dak vergroening (Stadt Bocholt, n.d.).

Afbeelding 5: Windconcentratiezone Liedern

Abbeelding 6: Uitsnede zonnepotentie kadaster

5.2.5.1 *Typering beleidsdiscours stad Bocholt*

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de stad Bocholt kan het best getypeerd worden als een klimatologisch discours. Het beleidsdiscours is als klimatologisch getypeerd, omdat vrijwel alle maatregelen en initiatieven op het gebied van hernieuwbare energie verbonden zijn aan het tegengaan van klimaatverandering. In Bocholt is hernieuwbare energie dus sterk gekoppeld aan klimaat. Deze bevinding werd eveneens bevestigd door mevr. A. Döring van de stadplanning Bocholt (persoonlijke communicatie, 1 juli 2013). Dit blijkt eveneens uit het feit dat Bocholt in 2009 'klimaatcommune' is geworden, mede dankzij haar initiatieven op het gebied op hernieuwbare energie.

Om het aandeel hernieuwbare energie uit te breiden, wordt over het algemeen zo veel mogelijk samengewerkt met burgers en omwonenden. In principe probeert de stad windzones in gebieden te plaatsen waar zo min mogelijk mensen wonen. Omdat de ruimte beperkt is, lukt dit niet altijd. De stad tracht in dit geval om de afstanden hier op aan te passen. Indien er een aanvraag voor een windturbine of park gedaan wordt, worden zowel burgers als omwonenden vroegtijdig geïnformeerd (ibid). Indien er sprake is van tegenstand, is dit echter geen rede om het project niet door te laten gaan. Het standpunt is dat indien het project binnen de wettelijke kaders past, het project er hoe dan ook komt. De stad heeft namelijk verplichtingen die zij moet vervullen jegens de deelstaat en de nationale overheid. Een hele staat kan zich niet aanpassen aan een aantal omwonenden (ibid).

5.2.6 *Gemeente Alpen*⁵

Op dit moment is 45% van alle stroom in de gemeente Alpen afkomstig uit hernieuwbare bronnen. Windenergie blijft echter hard nodig om over een aantal jaar aan de beleidsdoelstellingen van de deelstaat te kunnen voldoen. In het verleden heeft de gemeente Alpen veel aanvragen gekregen van initiatiefnemers die een windpark op wilden richten. Vanwege de vele aanvragen is destijds een

⁵ Alle informatie in deze paragraaf is afkomstig uit het interview met dhr. U. Geilmann, een beleidsmedewerker van de gemeente Alpen.

nieuw bestemmingsplan opgesteld. Het aanwijzen van nieuwe geschikte vlakken was echter een moeilijk proces, aangezien de gemeente te maken kreeg met vele uiteenlopende burgerwensen. Zij heeft daarom een potentie analyse uitlaten voeren in samenwerking met de regio Rijn-Waal. Uit de analyse kwam naar voren dat het het beste was om de bestaande plekken uit te breiden.

Afgelopen jaar is het bestemmingsplan opnieuw vernieuwd. Het was niet mogelijk om het bij het oude te laten, omdat er aanvragen kwamen die onacceptabel waren. De vernieuwing van het bestemmingsplan viel destijds tegelijkertijd met de deelstatelijke potentie analyse. Volgens dhr. Geilmann (persoonlijke communicatie, 21 mei 2013) werden in deze analyse potentiële gebieden genoemd, die eigenlijk niet potentieel waren. Dit bleek echter niet alleen in Alpen een probleem te zijn. Mevr. A. Döring (persoonlijke communicatie, 1 juli 2013) gaf aan dat dit in Bocholt eveneens het geval was. Volgens dhr. Geilmann werd de analyse voornamelijk gebruikt om druk uit te oefenen op de gemeenten (persoonlijke communicatie, 21 mei 2013).

Op dit moment wordt er in de gemeente nagedacht over hoe de gemeente uiteindelijk zelfvoorzienend kan worden. Het idee dat nu speelt, is om een lokale (wind)energie coöperatie op te richten samen met een grotere energiemaatschappij zoals de AG of de RWE (U. Geilmann, persoonlijke communicatie, 21 mei 2013). Dit initiatief doet sterk denken aan het eerder behandelde initiatief van Leudal (Leudal Energie) en van de regio de Achterhoek (de AGEM). Uiteindelijk is het de bedoeling dat burgers in de coöperatie deel kunnen nemen (ibid). De gemeente meent namelijk dat de optie om deel te nemen de acceptatie verhoogd (ibid). Daar komt bij dat het gemakkelijker is om communaal een project te realiseren, omdat burgers in tegenstelling tot investeerders niet uit zijn op winstmaximalisatie (ibid). Verder kan op deze manier meer tegemoet gekomen worden aan de wensen van de burgers. Een dergelijk idee bestaat eveneens voor PV (ibid). De gemeente wil graag een vereniging oprichten waar burgers zich in kunnen kopen en op die manier hun steentje bijdragen aan de realisatie van hernieuwbare energie (ibid).

Verder is de gemeente bezig met een gemeentelijk energie- en klimaatconcept. Er worden echter al verschillende activiteiten ondernomen. Deze zullen later onderdeel uit gaan maken van dit concept. Zo neemt de gemeente deel aan een klimaatplatform van de Kreis Wesel. Op dit platform wordt kreis interne informatie en kennis uitgewisseld, zodat de gemeenten optimaal kunnen profiteren van elkaars kennis over effectieve maatregelen ten aanzien van klimaatverandering en klimaataanpassing. Verder neemt de gemeente deel aan het grensoverschrijdende gemeenschapsproject 'klimaatcommunes' in de Euregio Rijn-Waal. Middels dit project worden ervaringen over het onderwerp klimaatverandering en hernieuwbare energie uitgewisseld tussen Nederlandse en Duitse gemeenten.

5.2.6.1 Typering beleidsdiscours gemeente Alpen

Het beleidsdiscours dat wordt uitgedragen door de gemeente Alpen kan het best getypeerd worden als een klimatologisch discours. Het beleidsdiscours is als klimatologisch getypeerd, omdat hernieuwbare energie door de gemeente als een middel wordt gezien om klimaatverandering tegen te gaan doordat het milieuvervuiling reduceert. De noodzaak om over te gaan op hernieuwbare energie wordt dus klimatologisch geframed, net als bij de hogere overheidslagen. Vanwege dit standpunt, staan vrijwel alle partijen in de gemeente het er over eens dat windenergie begeleid moet worden (U. Geilmann, persoonlijke communicatie, 21 mei 2013). Men staat over het algemeen positief tegenover windenergie. Windenergie is namelijk een aantrekkelijke mogelijkheid om de met de conventionele energieopwekking verbonden milieuvervuiling te reduceren (Gemeente Alpen, n.d.). Windenergie kan dus een belangrijke bijdrage leveren bij het tegengaan van

klimaatverandering (ibid). De gemeente zet op het gebied van windenergie in op een ‘kommunal gesteuerte Gesellschaft’ (U. Geilmann, persoonlijke communicatie, 21 mei 2013). Hierdoor krijgen burgers de kans om te participeren in de windenergieprojecten. De optie om deel te nemen verhoogd namelijk volgens de gemeente de acceptatie van windenergieprojecten (ibid). Verder werkt de gemeente met vroegtijdige burgerparticipatie, die zoals eerder aangegeven verplicht is (ibid).

5.3 Besluit

Uit de voorgaande paragrafen blijkt tdat op ieder overheidsniveau in Duitsland een duidelijk klimaatdiscours heerst. Klimaatverandering wordt onlosmakelijk verbonden met hernieuwbare energie. De uitbreiding van het aandeel van hernieuwbare energie wordt gezien als één van de instrumenten om klimaatverandering tegen te gaan. Achter het klimaatdiscours zitten meerdere motieven. Net als in Nederland blijkt het economische motief het belangrijkste motief te zijn op Rijksniveau. Naar buiten toe wordt er echter geen economisch discours gedragen, maar zoals eerder gezegd een klimaatdiscours. De kosten zijn dus wel degelijk belangrijk, maar hier wordt niet openlijk over gesproken. In de beleidsdiscoursen van de lagere overheden komen vrijwel geen verwijzingen naar het economische motief terug. Zij framen de uitbreiding van het aandeel hernieuwbare energie puur als klimatologisch noodzakelijk.

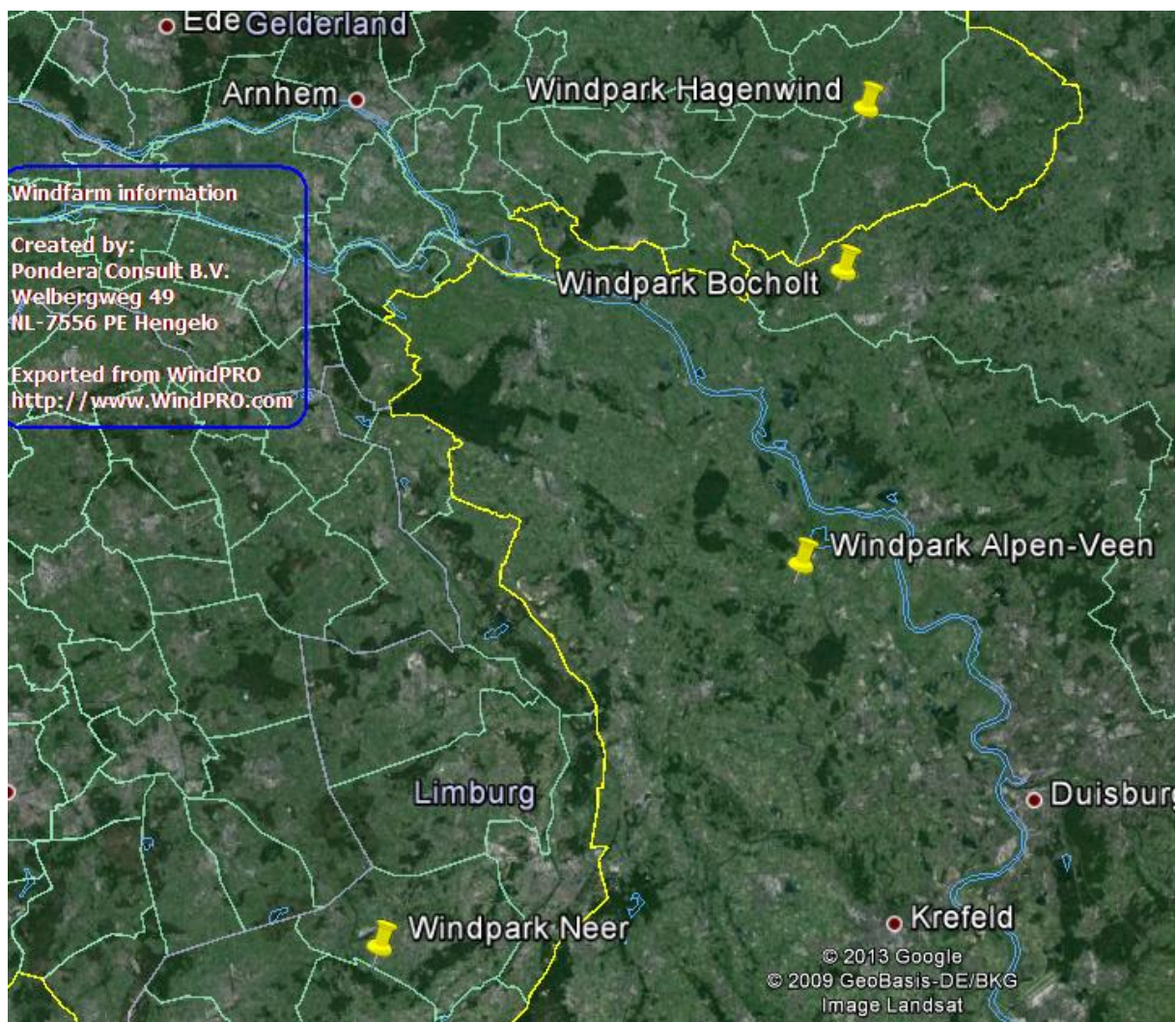
In Nederland wordt het economische discours echter wel openlijk uitgedragen door zowel het Rijk als de provincie Gelderland. De provincie Limburg en de beide onderzochte gemeenten bleken een ander discours aan te hangen, namelijk een maatschappelijk discours. In Nederland wordt dus niet, net als in Duitsland, door iedere overheid hetzelfde discours uitgedragen. Een ander punt waarop de Nederlandse en Duitse overheden sterk van elkaar verschillen, is op het gebied van wet- en regelgeving. Nederland kent voornamelijk beschermende wet- en regelgeving, terwijl Duitsland voornamelijk stimulerende regelgeving heeft opgesteld. Het laatste verschil dat onderscheiden kan worden, is het verschil in het gevoerde beleid. In Nederland wordt voornamelijk faciliterend beleid gevoerd. Het initiatief wordt neergelegd bij burgers en bedrijven. De overheden ondernemen over het algemeen zelf weinig, maar faciliteren de initiatieven die vanuit de burgers en het bedrijfsleven komen. De Duitse overheden doen dit wel. Zij zijn erg actief op onder andere het gebied van promotie van duurzame energie en klimaatverandering. Daarnaast ondersteunen zij initiatieven die vanuit de maatschappij komen. Er bestaan dus enige verschillen tussen de landen. De genoemde verschillen zijn in tabel 4 uiteengezet.

	Nederland	Duitsland
Beleid	Voornamelijk faciliterend <i>Initiatief wordt neergelegd bij burgers en bedrijven</i>	Zowel actief als faciliterend <i>Veel eigen initiatieven, maar ook ondersteuning van burgers en bedrijven</i>
Wet- en regelgeving	Beschermend	Stimulerend
Beleidsdiscours	Rijk & provincie Gelderland <i>Economisch</i> Provincie Limburg, gemeente Aalten en gemeente Leudal <i>Maatschappelijk</i>	Alle overheden <i>Klimatologisch</i>

Tabel 4: Vergelijking Nederlandse en Duitse overheden

6. Beschrijving cases

Zoals eerder aangegeven in hoofdstuk 3, richt dit onderzoek zich op 4 casussen waarvan er twee zich in Nederland bevinden en twee in Duitsland. Specifiek is er gekozen voor de windparken Hagenwind Aalten en Neer in Nederland en de windparken Bocholt en Alpen-Veen in Duitsland. De locatie van de vier windparken is weergegeven in afbeelding 7. Om er achter te komen in hoeverre en op welke manier de institutionele context en de lokale factoren de lokale sociale acceptatie beïnvloeden, zijn beide factoren binnen de casussen gevarieerd. Overige factoren zijn zo veel mogelijk constant gehouden. Dit hoofdstuk gaat in op de constante factoren en de achtergrond van de projecten. Paragraaf 6.1 gaat specifiek in op de Nederlandse casussen. Paragraaf 6.2 gaat vervolgens in op de Duitse casussen. Tot slot is in paragraaf 6.3 een samenvatting van het hoofdstuk opgenomen.

Afbeelding 7: Locatie geselecteerde windparken

Bron: Google Earth

6.1 Nederland

Zoals uit hoofdstuk 4 bleek, is de institutionele context en daarmee het beleidsdiscours op het decentrale niveau niet gelijk. In de provincie Gelderland heerst namelijk een economisch discours, terwijl er in de provincie Limburg een maatschappelijk discours heerst. De provincie Gelderland erg sturend, terwijl provincie Limburg alles geheel aan de markt over laat en tot nu toe nog geen gebieden heeft aangewezen. Op gemeentelijk niveau zijn er echter minder verschillen. In beide onderzochte gemeenten heerst een maatschappelijk discours. Er bestaat daarentegen wel een verschil in de aanpak van de gemeenten. De gemeente Aalten ondersteunt bijvoorbeeld enkel een initiatiefnemer uit de eigen regio, terwijl de gemeente Leudal ambtelijk geen voorkeur heeft voor een bepaald soort oprichter.

Op het windpark niveau zijn er eveneens verschillen te onderscheiden. In de onderstaande paragrafen is aangegeven welke lokale factoren aanwezig zijn en is een korte achtergrond geschetst van beide windparken. In paragraaf 6.1.1 is allereerst windpark Hagenwind Aalten beschreven. Vervolgens is in paragraaf 6.1.2 windpark Neer beschreven.

6.1.1 Windpark Hagenwind

Windpark Hagenwind bestaat in totaal uit 8 Enercon turbines. Iedere opgestelde turbine heeft een vermogen 2 MW. Tezamen is er dus 16 MW aan vermogen opgesteld. Het windpark levert circa 35.000 kWh stroom per jaar. Dit betekent dat 12.000 tot 13.000 huishoudens voorzien kunnen worden van stroom die in het windpark wordt opgewekt (Gemeente Aalten, 2007). Voor een impressie van windpark Hagenwind, zie afbeelding 8 (p. 50). In de afbeelding zijn slechts 6 van 8 windturbines weergegeven, aangezien de molens redelijk ver uit elkaar staan. In afbeelding 9 (p. 50) is het windpark in Google Earth gevisualiseerd met behulp van het programma WindPro. In deze afbeelding is wel het gehele park te zien. De hoogte van de turbines en het type turbine komen overeen met het daadwerkelijke windpark.

Het windpark is gesitueerd 'in het ruilverkavelingsgebied ten noorden van het natuurgebied het Aaltense Goor' (Gemeente Aalten, 2007, p. 7). De locatie van het windpark is destijds in samenspraak met de gemeente Lichtenvoorde (tegenwoordig gemeente Oost-Gelre) bepaald (ibid). De grond waarop het park gesitueerd is, was van origine bedoeld voor agrarisch gebruik (ibid). De eigenaar van het park is VOF Hagenwind, een firma onder vennootschap waarin 7 eigenaren van de gronden en 4 deelnemers van buiten het gebied zich verenigd hebben (ibid). Dit betekent dat het windpark gesitueerd is op de gronden van 7 van de initiatiefnemers. Het park is eind vorig jaar gebruik genomen.

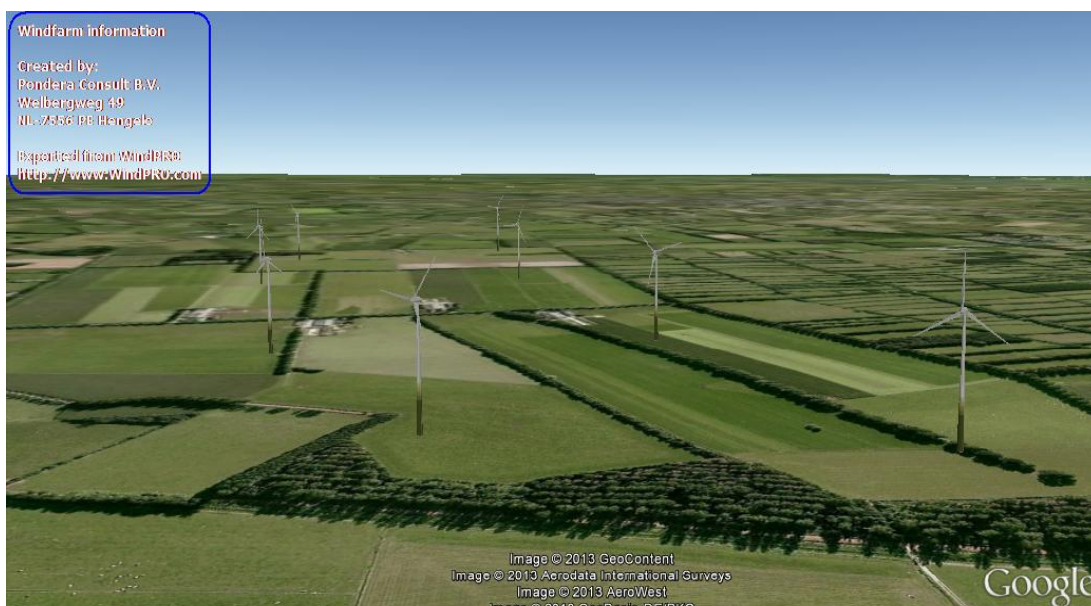
Het duurde echter lang voordat men kon beginnen met de bouw (ongeveer 10 jaar). Dit kwam doordat er een lang traject aan de bouw vooraf ging. Er was namelijk protest tegen de komst van het windmolenpark, met name aan de rand van de kern van Lichtenvoorde (ibid). Dit werd echter door dhr. Scheffer, een beleidsmedewerker van de afdeling ruimtelijke ordening in de gemeente Aalten, gezien als een normale mate van tegenstand (Persoonlijke communicatie, 3 mei 2013). Vanuit Aalten is er daarentegen vrijwel geen protest geweest. Het is goed mogelijk dat dit komt doordat het windpark veel dichterbij Lichtenvoorde gesitueerd is dan bij Aalten (zie afbeelding 10, p. 51). Een aantal mensen uit Lichtenvoorde hebben uiteindelijk dor geprocedeerd tot aan de Raad van State. Deze gaf uiteindelijk alsnog groen licht voor de bouw van het windpark (Gemeente Aalten, 2007).

Wat betreft participatie zijn er meerdere mogelijkheden geweest voor burgers en omwonenden om te participeren. Burgers en omwonenden zijn in het verleden geïnformeerd op een

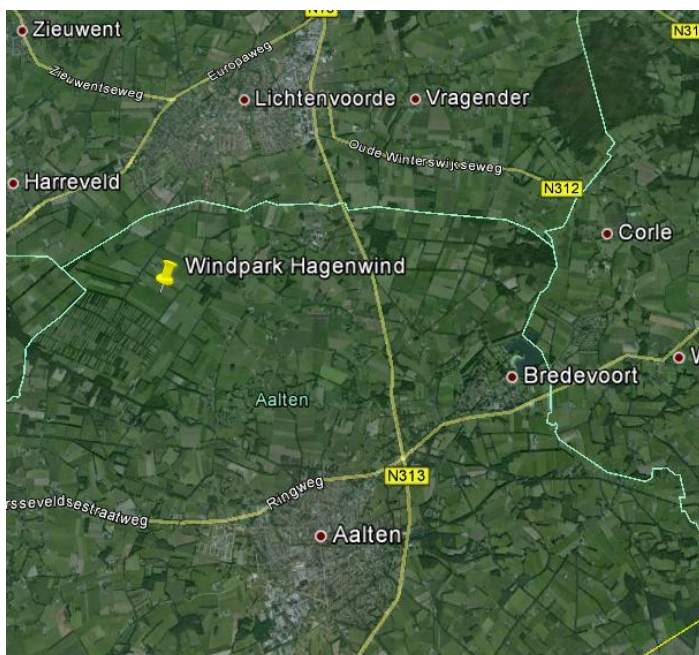
algemene informatie bijeenkomst en hadden tevens een inspraakmogelijkheid via de wettelijke procedures (H. Scheffer, persoonlijke communicatie, 3 mei 2013). Zoals eerder gezegd, hebben enkel een aantal burgers aan de rand van Lichtenvoorde gebruik gemaakt van de laatste gelegenheid. Naast eerdergenoemde mogelijkheden, was het in het begin van het project mogelijk om als burgerzijnde financieel in het project te participeren (ibid). Tevens was het volgens dhr. Scheffer eveneens mogelijk om tijdens de planvorming te participeren (ibid). Van beide mogelijkheden is echter geen gebruik gemaakt (ibid). Wel hebben meerdere omwonenden planschade geclaimd. Sommigen hebben dit ook toegewezen gekregen.

Afbeelding 8: Windpark Hagenwind (eigen foto)

Afbeelding 9: Visualisatie windpark Hagenwind in Google Earth

Afbeelding 10: Locatie windpark Hagenwind

Bron: Google Earth

6.1.2 Windpark Neer

Windpark Neer bestaat momenteel uit 4 Enercon turbines (Zuidenwind, n.d.). De 4 bestaande turbines zijn in eigendom van windpark Neer V.O.F., dat opgericht is door dhr. Geenen en dhr. Van Eck (H. Geenen, persoonlijke communicatie, 9 april 2013). Momenteel heeft het windpark een opgesteld vermogen van 9,2 MW (Zuidenwind, n.d.). In totaal kan het windpark circa 5.000 huishoudens van stroom voorzien (ibid). Het park is gesitueerd in het buitengebied van Neer, om precies te zijn aan de Boerderijweg en is sinds 2012 in gebruik. Voor een impressie van windpark Neer, zie afbeelding 11 en 12 (p. 52). Afbeelding 11 bevat een genomen foto en afbeelding 12 een waarheidsgetrouwe visualisatie met WindPro.

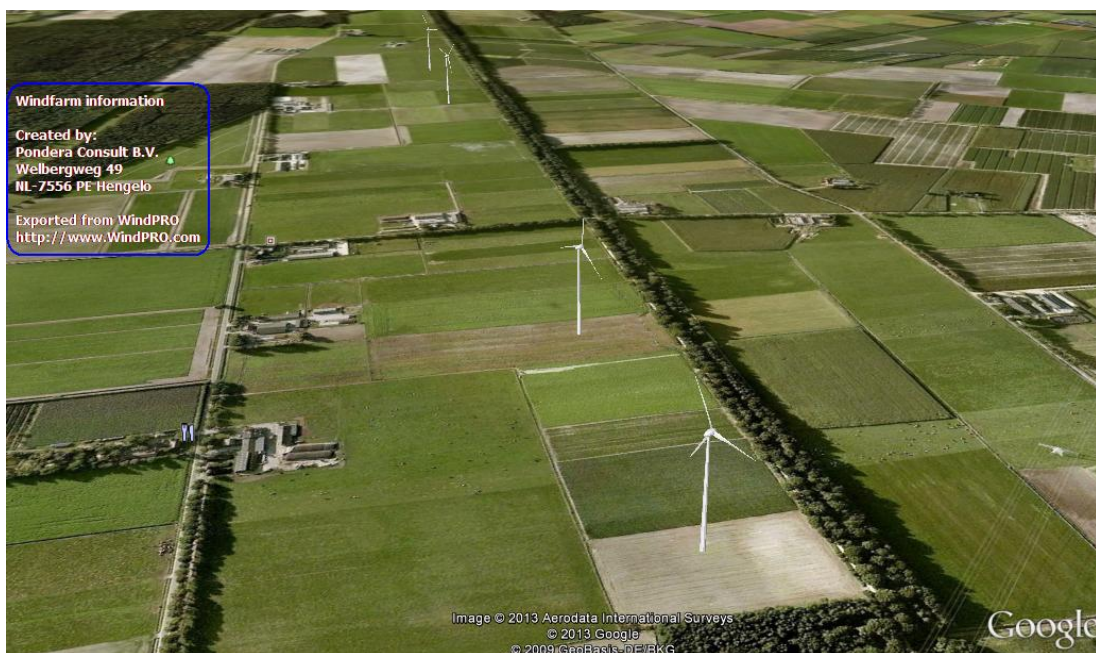
Op dit moment is men bezig met een eventuele vijfde turbine. De windmolencoöperatie Zuidenwind zal de eigenaar worden van deze vijfde turbine (ibid). Zuidenwind is een coöperatieve vereniging, waar in principe iedereen lid van kan worden. Om lid te worden, moet eenmalige bijdrage van €50 betaald worden (ibid.). Met het geld dat de leden betalen, worden de windprojecten opgezet (ibid). Door lid te worden van de coöperatie kunnen betrokkenen zelf investeren in windturbines in hun omgeving en kunnen zij de zelf opgewekte energie daadwerkelijk gebruiken (ibid). Zo ver is het nu echter nog niet. Bij de nu bestaande turbines is er in tegenstelling bij de vijfde turbine geen participatiemogelijkheid geweest voor burgers en omwonenden (H. Geenen, persoonlijke communicatie, 9 april 2013). Er zijn destijds enkel vergoedingen betaald aan omwonenden die het land bezaten waarop het windpark gerealiseerd is. Er was voor burgers echter wel een mogelijkheid om hun mening te geven op een algemene informatie avond (ibid).

Wat betreft weerstand is er bij windpark Neer net als bij windpark Hagenwind protest geweest tegen de komst van het windpark. Het protest kwam echter niet uit Neer, maar voornamelijk uit de gemeente Peel & Maas en met name uit de plaats Egchel (ibid). In Egchel is het

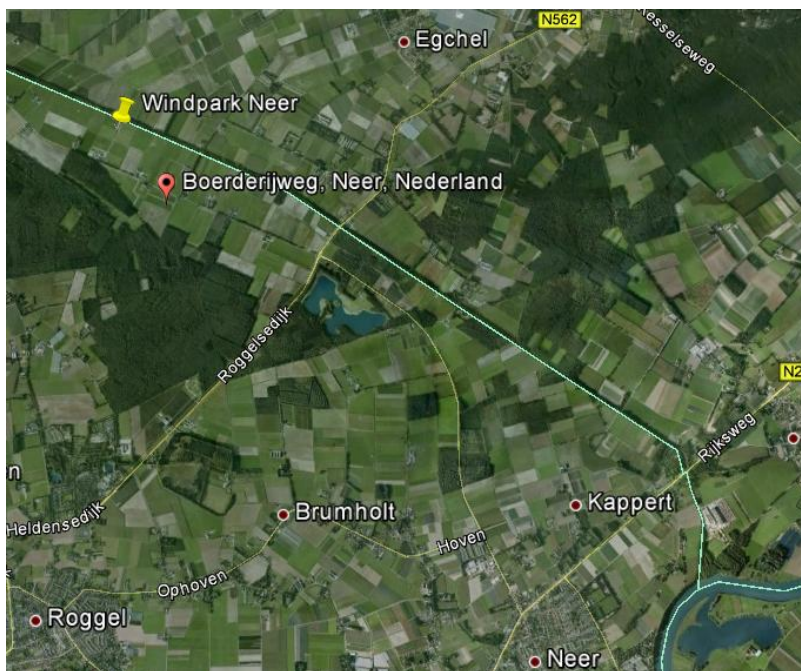
windpark in tegenstelling tot in Neer wel zichtbaar. Dit komt doordat er vanaf de kant van de gemeente Leudal (waaronder Neer en Heibloem) bomen voor het windpark staan, waardoor het park niet zichtbaar is (ibid). De situatie is in afbeelding 13 (p. 53) weergegeven. Aan de Egchelse kant is dit niet het geval. Vanuit Egchel is tijdens de planning van het windpark veel bezwaar aangetekend. Door een fout van de gemeente werden echter vrijwel alle ingediende bezwaarschriften niet in de procedure meegenomen.

Afbeelding 11: Windpark Neer (eigen foto)

Afbeelding 12: Visualisatie windpark Neer in Google Earth

Afbeelding 13: Locatie windpark Neer

Bron: Google Earth

6.2 Duitsland

De institutionele context en daarmee het beleidsdiscours is op deelstaat niveau gelijk, aangezien de gemeenten waar de windparken in gesitueerd zijn, beide gelegen zijn in de deelstaat Nordrhein-Westfalen. Op gemeentelijk niveau bestaat er echter wel een verschil. Dit verschil betreft geen verschil in het beleidsdiscours, in beide gemeente heerst immers een klimaatdiscours, maar in de regelgeving. De gemeente Bocholt heeft namelijk beduidend minder standaard afstanden opgenomen in haar bestemmingsplan dan de gemeente Alpen. De gemeente Bocholt kijkt de afstanden vrijwel altijd per windproject. De gemeente Alpen is dus wat dat betreft meer sturend.

Op het windpark niveau zijn er eveneens verschillen te onderscheiden tussen de windprojecten. In de onderstaande paragrafen is aangegeven welke lokale factoren aanwezig zijn en is een korte achtergrond geschetst van beide windparken. In paragraaf 6.2.1 is allereerst windpark Bocholt beschreven. Vervolgens is in paragraaf 6.2.2 windpark Alpen-Veen beschreven.

6.2.1 Windpark Bocholt

Windpark Bocholt is onderdeel van windpark Niederrhein. Windpark Niederrhein bestaat in totaal uit 13 Nordex windturbines (Triodos Bank, n.d.). Deze turbines staan verdeeld over twee locaties, namelijk Wachtendonk en Bocholt (Triodos Bank, 2011). Vijf van de dertien windturbines staan in Bocholt en de overige acht turbines zijn gesitueerd in Wachtendonk (Triodos Bank, n.d.). Tezamen hebben de turbines een opgesteld vermogen van ongeveer 19 MW (Triodos Bank, 2011). In Bocholt is er 7,5 MW aan vermogen opgesteld. Windpark Bocholt is gesitueerd in het buitengebied, om precies te zijn aan de Schüttensteinerweg. Het windpark is sinds 2005 op het net aangesloten. In de omgeving het windpark zijn nog meer windturbines gesitueerd. Dit komt doordat er in het gebied een grote windzone aangewezen is. Windpark Bocholt bevindt zich eveneens in deze windzone. Voor

een impressie van windpark Bocholt, zie afbeelding 14 en 15 (p. 54 & 54). Afbeelding 14 bevat een genomen foto (hierop zijn slechts 3 van de 5 turbines zichtbaar) en afbeelding 15 een waarheidsgetrouwe visualisatie met WindPro.

Het windpark is destijds opgericht en gefinancierd door KGAL (een grote investeringsmaatschappij) en de Triodos Bank. Na een aantal jaren is het windpark opgekocht door Infigen Energy, een andere investeringsmaatschappij. Deze maatschappij is tot op heden in het bezit van het windpark. Wat betreft de participatie zijn er niet veel mogelijkheden geweest. Burgers en omwonenden zijn niet betrokken bij de plannen. Pas toen de plannen al klaar waren en de vergunning in aanvraag was bij de stad Bocholt, werden omwonenden ingelicht (K. Willing, persoonlijke communicatie, 21 juni 2013). Dit komt niet overeen met de vroegtijdige burgerparticipatie die de deelstaat Nordrhein-Westfalen nastreeft. Dit komt doordat het project al gerealiseerd is, voordat deze regeling ingevoerd werd (ibid). De financiële participatie mogelijkheid was eveneens gering. Omwonenden zijn niet financieel gecompenseerd en hadden geen mogelijkheid om financieel in het windpark participeren. Er wordt enkel jaarlijks pacht betaald aan de eigenaren van de gronden waarop het windpark geplaatst is (ibid).

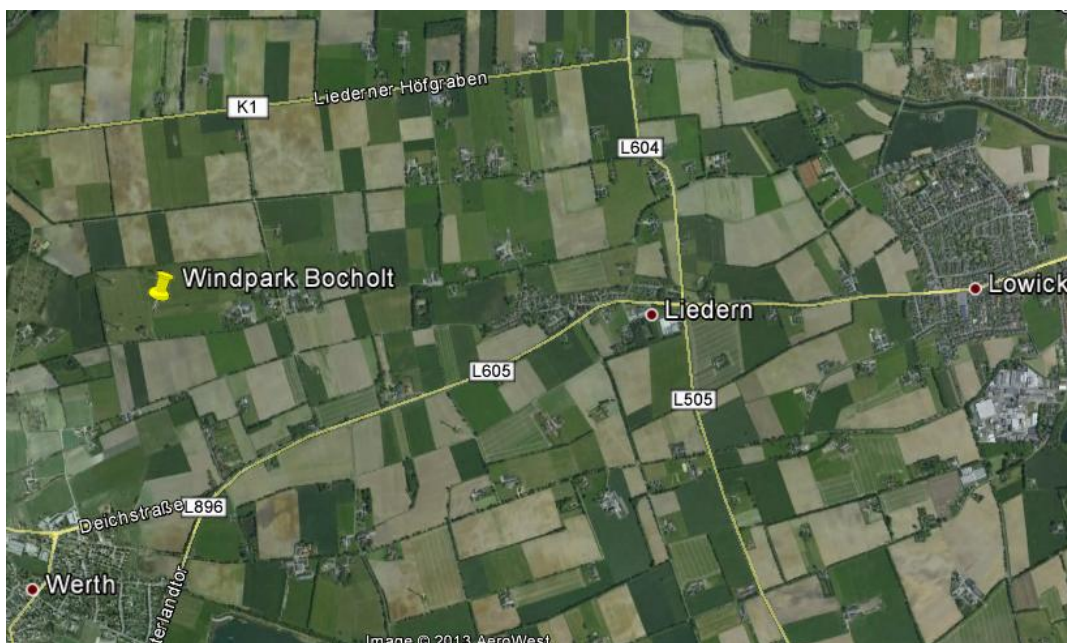
Voor een windpark in Duitsland is er destijds veel weerstand geweest. Het grootste gedeelte van de Schüttensteinerweg, waar het windpark aan gelegen is, heeft geprotesteerd tegen de komst van het windpark. Verder kwam er vanuit Liedern veel protest. Burgers uit Bocholt hebben daarentegen niet geprotesteerd tegen de komst van het windpark. Het windpark is vanuit Liedern ook veel beter zichtbaar dan vanuit Bocholt (Lowick is een stadsdeel van Bocholt), zie ook afbeelding 16 (p. 55). Voor zover bekend, is er niemand daadwerkelijk naar de rechter gestapt.

Afbeelding 14: Windpark Bocholt (eigen foto)

Afbeelding 15: Visualisatie van windpark Bocholt in Google Earth

Afbeelding 16: Locatie windpark Bocholt

Bron: Google Earth

6.2.2 Windpark Alpen-Veen

Windpark Alpen-Veen bestaat uit 3 Enercon turbines (SL Naturenergie, n.d.). In totaal heeft het park een opgesteld vermogen van 5,4 MW (ibid). Het windpark is gesitueerd in het buitengebied van Veen, om precies te zijn aan de Schanzweg. Het park is in 2002 op het net aangesloten. Voor een impressie van windpark Alpen-Veen, zie afbeelding 17 en 18 (p. 56 & 57). Afbeelding 17 bevat een foto weergave en afbeelding 18 een waarheidsgetrouwe visualisatie met WindPro.

De eigenaar van het windpark is SL Naturenergie, een ondernemers groep. Het uitgangspunt

van de ondernemersgroep is dat diegene die er hinder van ondervindt er het meest van moet profiteren (ibid). De ondernemersgroep wil met name de burgers die in de buurt van het windpark wonen laten mee verdienen aan het windpark (ibid). Omwonenden, grondeigenaren en leden van de gemeenschap worden daarom behandeld als 'bevoorrechte investeerders' (ibid). Deze groep kan participeren in het windpark door deel te nemen aan gesloten fondsen, waarde papieren in de vorm van winstrechten en rentevaste spaarbrieven (ibid). Burgers en omwonenden hebben dus een mogelijkheid om daadwerkelijk financieel in het project te participeren. Uit het interview met dhr. Geilmann, een beleidsmedewerker van de gemeente Alpen, bleek echter dat enkel mensen die de grond bezaten financieel kunnen participeren. De grondbezitters krijgen ieder jaar een pachtvergoeding.

Desondanks is er net als in de andere drie casussen enige tegenstand vanuit de bevolking geweest. Volgens dhr. Geilmann was dit weliswaar een normale weerstand (Persoonlijke communicatie, 21 mei 2013). In de eerste instantie waren omwonenden in niet blij met het geluid en de slagschaduw, daarnaast zou het park te dichtbij Veen gebouwd zijn (U. Geilmann, persoonlijke communicatie, 21 mei 2013). In afbeelding 19 is te zien, dat het park inderdaad dichtbij Veen gesitueerd is (p. 57). De weerstand was dan ook voornamelijk afkomstig vanuit Veen en niet vanuit Alpen (ibid).

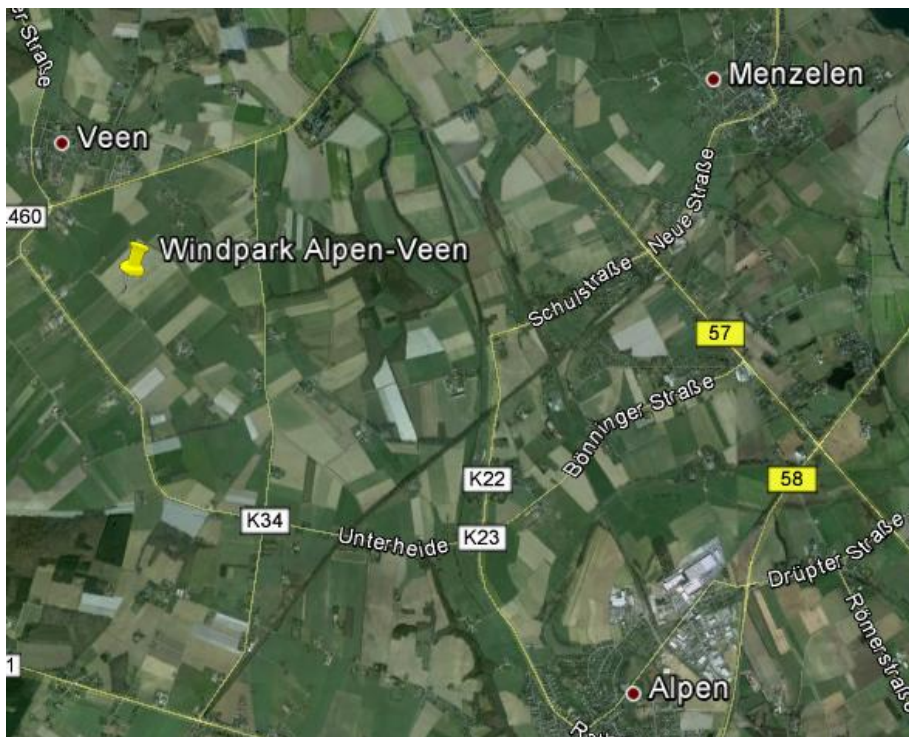

Afbeelding 17: Impressie Windpark Alpen-Veen

Bron: SL Naturenergie, n.d.

Afbeelding 18: Visualisatie windpark Alpen-Veen in Google Earth

Afbeelding 19: Locatie windpark Alpen-Veen

6.3 Besluit

Uit de voorgaande beschrijving bleek, dat er enige verschillen bestaan tussen de windparken. Er zijn echter een aantal factoren die zo veel mogelijk constant gehouden zijn. Deze zijn schematisch weergegeven in tabel 5. (p. 60). Uit de vorige paragrafen bleek dat alle windparken gesitueerd in het buitengebied en allen reeds in gebruik genomen. De windparken verschillen echter van bouwjaar. Windpark Alpen-Veen is bijvoorbeeld in 2002 gebouwd, terwijl windpark Neer en Hagenwind pas in 2012 gebouwd zijn. Een andere overeenkomst is dat bij alle windparken destijds sprake is geweest van weerstand. De mate van weerstand verschilt echter enigszins tussen de projecten. In alle

casussen is deze weerstand afkomstig uit omliggende gemeenten en niet vanuit de gemeente waarin het windpark gesitueerd is. Verder is getracht het opgesteld vermogen niet te ver uiteen te laten lopen, omdat dit de opbrengsten van het windpark beïnvloed. Een andere overeenkomst is dat alle windparken gesitueerd zijn in het buitengebied. Er is dus gekozen voor een gelijke locatie. Dit vanwege het feit dat alle gebieden dan even bevolkt zijn. Verder is ook de projectfase van alle windparken gelijk, omdat de projectfase van invloed is op de mate van lokale sociale acceptatie (zie §2.2.2). Tevens is getracht het aantal turbines waaruit de windparken bestaan zo veel mogelijk gelijk te houden. Tot slot zijn binnen de casussen de geografische en de windomstandigheden zo veel mogelijk gelijk gehouden door windparken te selecteren die nabij de grens gesitueerd zijn. Dit selectiecriterium leidde tot een beperkte keuze. Desondanks is getracht om de alle in deze paragraaf genoemde variabelen zo constant mogelijk te houden. Andere variabelen, waaronder sommige van de in hoofdstuk twee behandelde lokale factoren, zijn bewust gevarieerd. Welke gevolgen dit heeft voor de heersende discourses bij burgers en omwonenden, is in de volgende vier hoofdstukken (hoofdstuk 7 t/m 10) uiteengelegd.

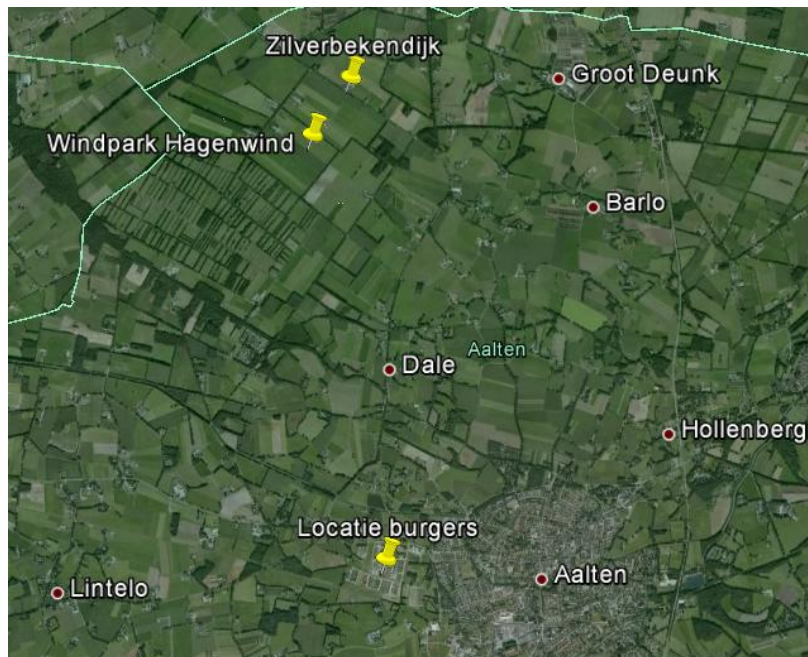
Windpark	Jaar van aansluiting op het elektriciteitsnet	Locatie	Formaat (aantal turbines)	Opgesteld vermogen	Projectfase	Mate van weerstand
Hagenwind	2012	Buitengebied nabij de grens	8	16 MW	Afgerond	Gemiddeld
Neer	2012	Buitengebied nabij de grens	4	9,2 MW	Afgerond	Hoog
Bocholt	2005	Buitengebied nabij de grens	5	7, 5 MW	Afgerond	Hoog
Alpen-Veen	2002	Buitengebied nabij de grens	3	5, 4 MW	Afgerond	Gemiddeld

Tabel 5: Zo veel mogelijk constant gehouden factoren binnen de onderzochte windparken

7. Windpark Hagenwind

In dit hoofdstuk is het discours van de twee burgergrepen van de casus windpark Hagenwind uitgewerkt. Dit is gedaan door inzichtelijk te maken in hoeverre er sprake is van lokale sociale acceptatie en welk discours hier aan ten grondslag ligt. De omwonenden en burgers zijn los van elkaar behandeld. Het kan namelijk zo zijn dat de discourses van beide groepen van elkaar afwijken. In totaal zijn twee omwonenden en drie burgers geïnterviewd. Alle geïnterviewde burgers zijn woonachtig in dezelfde wijk in Aalten, namelijk het Kobus. De wijk is gelegen aan de noordwestelijke rand van Aalten en ligt hemelsbreed 4 km van het windpark (zie afbeelding 20). De omwonenden die geïnterviewd zijn, zijn beiden woonachtig aan de Zilverbekendijk te Aalten. Deze weg ligt ongeveer op een afstand van 400m van het windpark.

In paragraaf 7.1 zijn de individuele verhaallijnen gebundeld en is op basis hiervan een discours geconstrueerd. De omwonenden en burgers zijn apart behandeld. De individuele verhaallijnen zijn terug te vinden op de bijgevoegde cd-rom. In paragraaf 7.2 zijn vervolgens de discourses geplaatst in het lokale sociale acceptatie schema (zie paragraaf 3.5). Tot slot is in paragraaf 7.3 een korte samenvatting van de bevindingen in dit hoofdstuk opgenomen.

Afbeelding 20: Locatie geïnterviewde omwonenden en burgers windpark Hagenwind

Bron: Google Earth

7.1 Discourses

In deze paragraaf zijn de individuele verhaallijnen van de omwonenden en burgers gebundeld in een discours. Er is getracht om één discours te definiëren per onderzochte groep. Dit is echter niet altijd mogelijk. Indien nodig zijn twee discourses per groep onderscheiden. Per discours is aangegeven wat de elementen zijn die in het discours tot uiting komen. Dit kunnen zowel lokale als institutionele factoren zijn.

7.1.1 Omwonenden

Het discours van de omwonenden van windpark Hagenwind is getypeerd als een 'naoberschap' discours. In de eerste instantie leek er sprake te zijn van een economisch discours. Beide respondenten willen voldoende financieel gecompenseerd worden voor de hinder die zij ervaren van het windpark. In de praktijk is niet toegegeven aan deze wens. De ervaren *distributational justice* is dus laag. De respondenten het niet eens met de landelijke regels omtrent financiële compensatie. De in hun ogen geringe financiële compensatie is voor de respondenten echter geen rede om negatief tegenover het windpark te staan. Het zijn immers de burens. Het 'naoberschap' overheerst in feite het economische discours. Omdat het de burens zijn, wil men nu liever niet al te veel meer klagen en wordt het gelaten zoals het nu is, al wordt de situatie soms nog als storend ervaren. Beide respondenten ervaren storingsfactoren, hetzij in een verschillende mate.

Een andere overeenkomst is dat beiden in het verleden gebruik gemaakt hebben van de officiële inspraakmogelijkheden, hetzij om verschillende redenen. Daarnaast hebben zij er over nagedacht om planschade bij de gemeente te claimen. De een heeft hier uiteindelijk vanaf gezien, terwijl de ander daadwerkelijk planschade geclaimd en gekregen heeft. Zij menen echter dat er 'onrechtvaardig is gehandeld' met betrekking tot de planschade. De ervaren *procedural justice* is laag. De regels omtrent de planschade zijn net als de financiële compensatie in landelijk beleid vastgelegd. In dit geval speelt de institutionele context dus opnieuw een rol.

De laatste overeenkomst tussen de respondenten betreft de negatieve houding tegenover de gemeente. De gemeente heeft in hun ogen 'de buurt een beetje down gehouden'. Over de initiatiefnemers wordt daarentegen geen negatief woord gesproken. Het soort ontwikkelaar speelt dus een grote rol in de houding van de respondenten tegenover het windpark. Beiden uiten hun bewondering en respect voor de initiatiefnemers, al wordt het door één respondent als onrechtvaardig ervaren dat 'mensen die ver weg wonen hun geld op deze manier verdienen'.

7.1.2 Burgers

Het discours van de burgers uit Aalten is getypeerd als een 'ver van mijn bed' discours. Het discours is als dusdanig getypeerd, omdat alle respondenten aan hebben gegeven dat zij zich niet erg in het windpark verdiept hebben. De geringe verdieping komt voort uit het feit dat het toch 'een ver van mijn bedshow' is. Het windpark leeft niet zo erg onder de Aaltense bevolking. Dit bleek eveneens tijdens het verzamelen van de empirische data. Veel mensen hebben aangegeven niet(s) van het windpark af te weten. Dit was de voornaamste reden om niet mee te willen werken.

Voor enkele respondenten was de situatie echter anders geweest indien het windpark dichterbij had gestaan. In dat geval zouden zij zich wel verdiept hebben in de mogelijkheden om een dergelijk windpark tegen te houden. In dit geval kan gesproken worden over een typisch voorbeeld van NIMBY. Het merendeel van de respondenten geeft echter aan geen hinder, in de zin van geluid of slagschaduw, te ondervinden van het windpark. Slechts één respondent geeft aan dat hij het windpark als landschappelijk storend ervaart. 'Het is te groot voor het karakter van het kleinschalige coulissenlandschap'. De respondent haakt hiermee in op de stelling van de gemeente Aalten, dat er geen ruimte meer is voor nog een windpark binnen het coulissenlandschap. De storingsfactoren blijken dus slechts bij één respondent een rol in de houding ten opzichte van het windpark te spelen.

Een punt waarop de respondenten duidelijk van mening verschillen, is over de initiatiefnemers. Twee van de drie respondenten zijn van mening dat het een goede zaak is dat de gemeente voor deze initiatiefnemers heeft gekozen. Al vindt één van deze respondenten het vreemd dat de gemeente deze initiatiefnemer wel ondersteunt en een eventuele volgende niet. 'Ik heb liever

zo'n ding daar staan dan Kalkar draaiend'. Deze uitspraak sluit sterk aan bij de Duitse wil om van kernenergie af te stappen.

De houding van de gemeente wordt dus als procedureel als onrechtvaardig ervaren. De andere respondent ziet in tegenstelling tot de overige twee respondenten de manier van handelen van de gemeente als 'vriendjespolitiek' en vindt het jammer dat het windpark omarmt is door een aantal boeren die er aan willen verdienen. Deze respondent is het dus overduidelijk niet eens met de procedures omtrent het windpark en de kosten- en batenverdeling. Hij ervaart geen *procedural* en *distributional justice*.

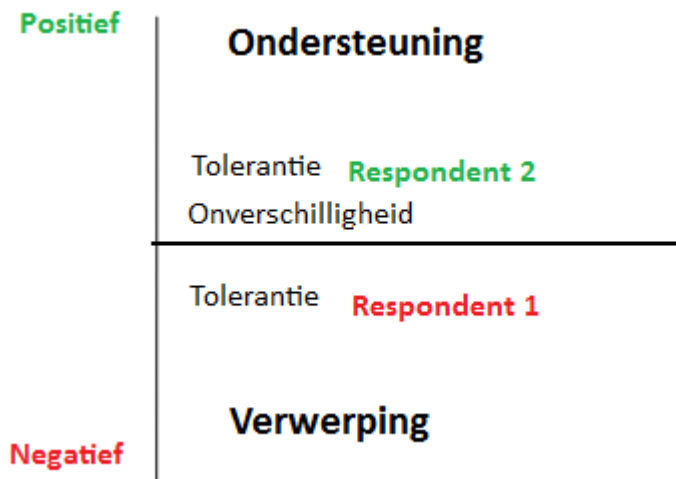
7.2 Lokale sociale acceptatie

Uit de vorige paragraaf bleek dat er onder de omwonenden een 'naoberschap' discours en onder de burgers een 'ver van mijn bed' discours heerst. In deze paragraaf zijn de discourses van de twee groepen respondenten in het lokale sociale acceptatie schema, dat geïntroduceerd is in paragraaf 3.5, geplaatst. Om de discourses zo goed mogelijk te kunnen plaatsen, zijn er indien nodig een aantal termen in het schema toegevoegd. Net als in de vorige paragraaf zijn de burgers en de omwonenden in een aparte subparagraaf behandeld, omdat er een verschil kan bestaan in de mate van lokale sociale acceptatie. Het kan eveneens voor komen dat er een verschil zit binnen de groep. Indien dit het geval is, zijn de respondenten afzonderlijk in het schema geplaatst.

7.2.1 Omwonenden

Ondanks dat beide respondenten hetzelfde discours aanhangen, namelijk het 'naoberschap' discours, bestaat er een duidelijk verschil in de lokale sociale acceptatie van de respondenten. De ene respondent is namelijk beduidend negatiever over het windpark dan de andere respondent. Respondent 1 staat in principe positief tegenover windenergie, maar is uiteindelijk negatief over het windpark zelf, doordat hij een hoge mate van geluidsoverlast ervaart en niet te spreken is over de houding van de gemeente. Respondent 2 is net als respondent 1 ontevreden over een aantal zaken, maar is desondanks overwegend positief over het windpark.

Beide respondenten hebben dus op een aantal punten problemen met de gang van zaken omtrent het windpark, 'maar het zijn toch de burens'. Omdat het windpark van de burens is, wordt het windpark alsnog geaccepteerd. Dit is zoals eerder gezegd bij de ene respondent op een positieve en bij de andere respondent op een iets negatievere manier. Respondent 1 is daarom aan de negatieve en respondent 2 aan de positieve zijde van het schema geplaatst. Beide respondenten zijn onder de term tolerantie geplaatst, zie ook figuur 10 (p. 62).

Figuur 10: Plaatsing discours omwonenden Hagenwind in lokale sociale acceptatie schema

7.2.2 Burgers

Het discours dat wordt aangehangen door de Aaltense burgers is getypeerd als een 'ver van mijn bed' discours. Net als bij de omwonenden is het niet mogelijk om alle respondenten, ondanks dat zij hetzelfde discours aanhangen, onder dezelfde mate van lokale sociale acceptatie te plaatsen. Over het algemeen kan gesteld worden dat er een hoge mate van positieve onverschilligheid heerst onder de Aaltense burgers. De Aaltense burgers zijn daarom in het acceptatie schema (zie figuur 11) direct naast de term onverschilligheid geplaatst. Vaak wist men niet eens dat er een windpark staat en als men het al wist, dan had men daar niet veel problemen mee. Zelfs respondent 4 die redelijk negatief is over het windpark, wist in de eerste instantie niet dat het windpark al gebouwd was. De gemiddelde Aaltenaar houdt zich dus niet echt bezig met het windpark en staat positief tegenover het windpark. Respondent 4 betreft zoals eerder gezegd een uitzondering hierop. De respondent is uiteindelijk geplaatst onder de negatieve term tolerantie, omdat hij overwegend negatief is maar zich nooit echt in het windpark verdiept heeft.

Figuur 11: Plaatsing discours Aaltense burgers in lokale sociale acceptatie schema

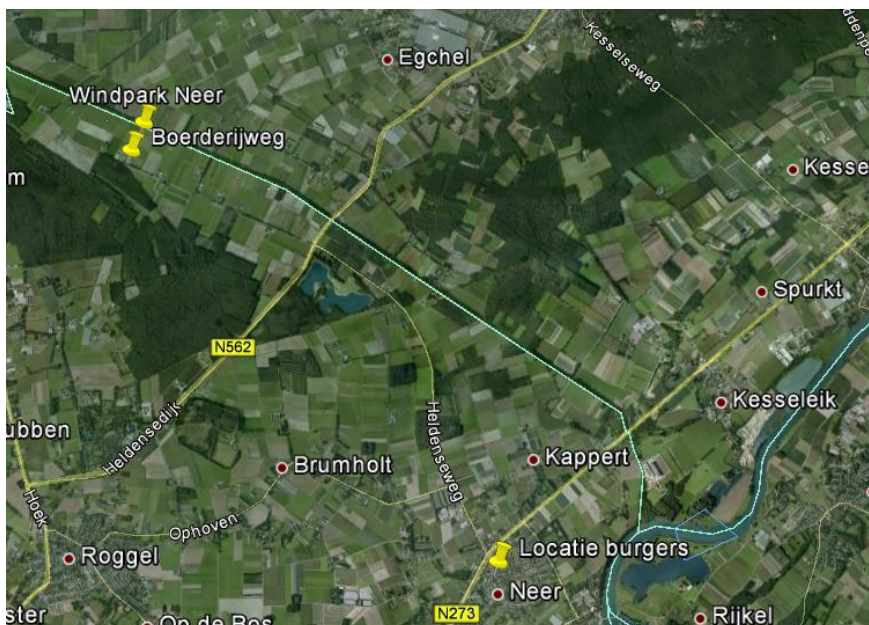
7.3 Besluit

Uit de vorige paragrafen kwam naar voren dat er onder de omwonenden van windpark Hagenwind een ‘naoberschap’ discours en onder de burgers van Aalten een ‘ver van mijn bed’ discours heerst. Lokale factoren die een rol speelden in de discourses waren *distributional justice*, *procedural justice*, storingsfactoren, het soort ontwikkelaar, NIMBY, en de locatie. Naast lokale factoren kwamen er een aantal factoren die samen hangen met de institutionele context naar voren. Er werd bijvoorbeeld een element uit het beleidsdiscours van de gemeente naar voren gehaald en er werd verwezen naar de landelijke regelingen die gelden omtrent planschade en financiële compensatie. Opvallend was dat het windpark onder de burgers van Aalten niet echt leeft. Er heerst een zekere onverschilligheid, in positieve zin. De mate van lokale sociale acceptatie onder de meeste Aaltense burgers is daarom getypeerd als ‘positieve onverschilligheid’. De mate van lokale sociale acceptatie onder de geïnterviewde omwonenden varieerde van positieve tot negatieve tolerantie. Op basis van de discourses en de mate van lokale sociale acceptatie kan uiteindelijk geconcludeerd worden dat windpark Hagenwind door beide groepen op dit moment over het algemeen wel geaccepteerd wordt, al wordt dit door de één op een positieve en door de ander op een negatieve wijze gedaan.

8. Windpark Neer

In dit hoofdstuk is het discours van de twee burgergroepen van de casus windpark Neer uitgewerkt. Dit is gedaan door inzichtelijk te maken in hoeverre er sprake is van lokale sociale acceptatie en welk discours hier aan ten grondslag ligt. De omwonenden en burgers zijn los van elkaar behandeld. Het kan namelijk zo zijn dat de discourses van beide groepen van elkaar afwijken. In totaal zijn twee omwonenden en drie burgers geïnterviewd. Alle geïnterviewde burgers zijn woonachtig in Neer. De omwonenden die geïnterviewd zijn, zijn beiden woonachtig aan de Boerderijweg te Neer (zie afbeelding 21). Deze weg is op een afstand van 350 a 400m van het windpark gelegen.

In paragraaf 8.1 zijn de individuele verhaallijnen gebundeld en is op basis hiervan een discours geconstrueerd. De omwonenden en burgers zijn apart behandeld. In paragraaf 8.2 zijn vervolgens de discourses geplaatst in het lokale sociale acceptatie schema (zie paragraaf 3.5). Tot slot is in paragraaf 8.3 het besluit opgenomen. In het besluit is een korte samenvatting met de bevindingen uit dit hoofdstuk opgenomen. Tevens is een vergelijking tussen de twee Nederlandse casussen opgenomen.

Afbeelding 21: Locatie geïnterviewde omwonenden en burgers windpark Neer

Bron: Google Earth

8.1 Discourses

In deze paragraaf zijn de individuele verhaallijnen van de omwonenden en burgers gebundeld in een discours. Er is getracht om één discours te definiëren per onderzochte groep. Dit is echter niet altijd mogelijk. Indien nodig zijn twee discourses per groep onderscheiden. Per discours is aangegeven wat de elementen zijn die in het discours tot uiting komen. Dit kunnen zowel lokale als institutionele factoren zijn.

8.1.1 Omwonenden

Het discours van de omwonenden van windpark Neer is getypeerd als een economisch discours. De mate waarin het windpark geaccepteerd wordt, blijkt namelijk in hoge mate afhankelijk van de

vergoeding die al dan niet ontvangen wordt. De respondent die geen vergoeding ontvangt, houdt er duidelijk een andere mening op na dan de respondent die wel een vergoeding ontvangt.

Respondent 7 die geen vergoeding ontvangt, geeft aan dat hij buitengesloten wordt sinds bleek dat hij niet in aanmerking komt voor een vergoeding. Op dit moment weet hij niet wie het windpark in eigendom heeft. 'De communicatie is 0.0, het is liegen en bedriegen'. Indien hij klaagt over de geluidsoverlast wordt er door de initiatiefnemers geen actie ondernomen, terwijl hij wel degelijk hinder ondervindt. De storingsfactor geluid en de manier waarop hiermee omgegaan wordt, maken dat de respondent redelijk negatief tegenover het windpark staat. De *percieved fairness* bij de respondent is erg laag. Het contrast met respondent 6 die wel een vergoeding ontvangt is groot. Het maakt de respondent niet uit van wie het windpark is, als het voor hem maar goed uitkomt. Aan financiële participatie heeft hij geen behoefte, 'het is namelijk veel gemakkelijker om via grondvergoedingen er financieel beter van te worden'. Hij heeft geen problemen met storingsfactoren zoals geluid, slagschaduw en landschappelijke inpassing. 'Het past gewoon in het plaatje en het is niet lelijk'.

Bij de Neerse omwonenden hangt de mening over het windpark dus sterk af van de ervaren *distributional justice*. Kosten- en baten spelen een belangrijke rol. Het discours komt daarmee sterk overeen met het beleidsdiscours dat op Rijksniveau uitgedragen wordt. Dat discours legt eveneens de nadruk op de kosten- en baten. Dat de ene respondent wel een vergoeding ontvangt en de ander niet, is het gevolg van nationale opgestelde regelgeving. Er kan dus gesteld worden dat de institutionele context in dit geval op twee manieren de mening van de respondenten heeft beïnvloed, namelijk via de regelgeving en het uitgedragen beleidsdiscours.

8.1.2 Burgers

Het discours van de burgers uit Neer is net als het discours van de Aaltense burgers getypeerd als een 'ver van mijn bed' discours. Het discours is als dusdanig getypeerd, omdat alle respondenten aan hebben gegeven dat zij zich niet erg in het windpark verdiept hebben. Ondanks dat zij zich allen niet erg in het windpark verdiept hebben, blijkt er enig verschil te zitten in de manier waarop zij tegenover het windpark staan. Twee van de drie respondenten maakt het in principe weinig uit door wie het windpark opgericht is. 'Het is een noodzakelijk kwaad', aldus één van deze twee respondenten. De andere respondent (respondent 8) is juist erg te spreken over één van de initiatiefnemers: 'Ik vind het geweldig dat die man zich daar voor inzet'. Over de visuele impact van het windpark zijn de meningen eveneens verdeeld. De ene respondent geeft aan dat zij 'het er mooi uit vindt zien', terwijl de andere respondent vindt 'dat ze absoluut niet in het landschap passen, want mooi zijn ze niet'. De resterende respondent heeft zich er nooit druk om gemaakt, omdat zij er niet dichtbij woont.

Momenteel leeft het windpark dus niet erg onder de Neerse burgers. Twee respondenten geven echter aan dat zij er een andere mening op na zouden houden indien het windpark in hun achtertuin gesitueerd was. De ene respondent geeft aan dat zij absoluut geen windpark in haar achtertuin wil. De andere respondent geeft aan dat zij zich meer verdiept had in het rendement. Als ze er dan staan, moeten ze in ieder geval genoeg opbrengen om rendabel te zijn. Voor haar hangt haar mening dus sterk af van de kosten- en opbrengsten van het windpark. Dit element komt sterk overeen met het beleidsdiscours dat op Rijksniveau uitgedragen wordt. Het discours legt eveneens de nadruk op de kosten- en baten.

8.2 Lokale sociale acceptatie

In deze paragraaf is het discours van de onderzochte groep burgers en omwonenden in het lokale sociale acceptatie schema, dat geïntroduceerd is in paragraaf 3.5, geplaatst. Ten opzichte van het daar gepresenteerde schema zijn er indien dit nodig was een aantal termen toegevoegd om het discours zo goed mogelijk te kunnen plaatsen. Net als in de vorige paragraaf zijn burgers en omwonenden in een aparte subparagraaf behandeld, aangezien er een verschil kan bestaan tussen de mate van lokale sociale acceptatie van deze twee groepen. Het kan echter ook voor komen dat er een verschil zit binnen de groep wat betreft de acceptatie binnen het discours. In dit geval zijn de respondenten afzonderlijk weergegeven.

8.2.1 Omwonenden

Ondanks dat beide respondenten hetzelfde discours aanhangen, namelijk het economische discours, bestaat er een duidelijk verschil in de lokale sociale acceptatie van de respondenten. De respondent die wel een vergoeding ontvangt, is beduidend positiever over het windpark dan de respondent die geen vergoeding ontvangt. Het discours is voor de ene respondent een reden om positief en voor de ander om negatief tegenover het windpark te staan. Het discours kan op de schaal van lokale sociale acceptatie dus niet op dezelfde plek geplaatst worden. Aangezien de ene respondent (respondent 6) geheel positief tegenover het windpark staat en bereid is een eventuele uitbreiding te ondersteunen, is deze respondent onder de term ondersteuning geplaatst (zie figuur 12). De andere respondent (respondent 7) ziet geen enkel voordeel aan een windpark. Hij heeft geen goed woord over voor zowel het windpark als de initiatiefnemers. De respondent is daarom onder de term verwerping geplaatst (zie figuur 12).

Figuur 12: Plaatsing discours omwonenden windpark Neer in lokale sociale acceptatie schema

8.2.2 Burgers

Het discours dat wordt aangehangen door de Neerse burgers is getypeerd als een 'ver van mijn bed' discours. Op dit moment zijn alle drie de respondenten positief over het windpark. Twee respondenten zijn echter beduidend minder positief dan de andere respondent (respondent 8). De respondenten zijn niet heel positief, maar ook niet negatief. Neutraal is een term die hier op zijn plaats is. De houding van de respondenten kan het best getypeerd worden als positief onverschillig, omdat zij zich op dit moment niet erg in het windpark verdiept hebben en zolang het windpark niet in hun achtertuin staat, zij er niet negatief tegenover staan (zie figuur 13, p. 67). De andere

respondent heeft zich net als de andere twee respondenten niet in het windpark verdiept, maar is dermate positief over het windpark dat zij meer neigt naar ondersteuning dan naar onverschilligheid. De respondent is daarom apart geplaatst in het schema, naast de term ondersteuning (zie figuur 13).

Figuur 13: Plaatsing discours Neerse burgers in lokale sociale acceptatie schema

8.3 Besluit

Uit de vorige paragrafen kwam naar voren dat er onder de omwonenden van windpark Neer een economisch discours en onder de burgers van Neer een 'ver van mijn bed' discours heerst. Onder de Neerse bevolking heerst dus hetzelfde discours als onder de Aaltense burgers. De discourses van de omwonenden uit beide onderzochte plaatsen verschillen echter sterk van elkaar. Onder de omwonenden van windpark Hagenwind heerst namelijk een 'naoberschap' discours, terwijl onder de omwonenden van windpark Neer een economisch discours heerst. Dit is erg opmerkelijk te noemen, aangezien niet de provincie Limburg, maar de provincie Gelderland naar buiten toe een duidelijke aanhanger van het economisch discours is. Het is echter niet zo dat de omwonenden van windpark Hagenwind zich geheel distantiëren van het economische discours. Onder de omwonenden komen wel degelijk elementen die afkomstig zijn uit het economische discours terug, maar deze elementen worden overkoepeld door het 'naoberschap'.

Lokale factoren die belangrijke een rol blijken te spelen binnen de discourses van de omwonenden en burgers betreffen de storingsfactoren, *percieved fairness*, gebrekkige informatievoorziening, het soort oprichter, *distributional justice* en het NIMBY fenomeen. Dit komt grotendeels overeen met de lokale factoren die naar voren kwamen in de Aaltense discourses. Het enige verschil is dat in Aalten de lokale factor locatie wel een duidelijke rol speelt en in Neer niet.

Wat betreft de lokale sociale acceptatie zijn er eveneens enige overeenkomsten en verschillen te onderscheiden. Onder de Neerse burgers blijkt net als onder de Aaltense burgers overwegend een positieve onverschilligheid te heersen, al zijn er enige uitzonderingen. De omwonenden van windpark Neer accepteren het windpark echter meer dan de omwonenden van windpark Hagenwind. Door de omwonenden van windpark Hagenwind wordt het windpark getolereerd, hetzij op een positieve hetzij op een negatieve wijze. De omwonenden van windpark Neer met een financieel belang gaan nog een stapje verder. Zij ondersteunen het windpark in positieve zin. De omwonenden zonder financieel belang verwerpen het windpark. Aangezien onder de omwonenden slechts drie gezinnen geen financieel belang hebben bij het windpark, kan gesteld

worden dat het windpark duidelijk geaccepteerd wordt door het overgrote deel van de omwonenden. Door de omwonenden van beide windparken wordt het windpark dus geaccepteerd, maar de omwonenden van windpark Neer accepteren het windpark in een sterkere positieve mate.

9. Windpark Alpen- Veen

In dit hoofdstuk is het discours van de twee burgergroepen van de casus windpark Alpen-Veen uitgewerkt. Dit is gedaan door inzichtelijk te maken in hoeverre er sprake is van lokale sociale acceptatie en welk discours hier aan ten grondslag ligt. De omwonenden en burgers zijn los van elkaar behandeld. Het kan namelijk zo zijn dat de discourses van beide groepen van elkaar afwijken. In totaal zijn twee omwonenden en twee burgers geïnterviewd. Alle geïnterviewde burgers zijn woonachtig in Alpen. De omwonenden die geïnterviewd zijn, zijn beiden woonachtig aan de Dickstraße te Alpen (zie afbeelding 22). Deze weg is op een afstand van 450 a 500m van het windpark gelegen. Alle citaten zijn van het Duits in het Nederlands vertaald. Hierdoor kan het voorkomen dat een uitspraak niet letterlijk overeenkomt met de daadwerkelijke uitspraak.

In paragraaf 9.1 zijn de individuele verhaallijnen gebundeld en is op basis hiervan een discours geconstrueerd. De omwonenden en burgers zijn apart behandeld. De individuele verhaallijnen zijn terug te vinden op de bijgevoegde cd-rom. In paragraaf 9.2 zijn vervolgens de discourses geplaatst in het lokale sociale acceptatie schema (zie paragraaf 3.5). Tot slot is in paragraaf 9.3 een korte samenvatting van de bevindingen in dit hoofdstuk opgenomen.

Afbeelding 22: Locatie geïnterviewde omwonenden en burgers windpark Alpen-Veen

Bron: Google Earth

9.2 Discourses

In deze paragraaf zijn de individuele verhaallijnen van de omwonenden en burgers gebundeld in een discours. Er is getracht om één discours te definiëren per onderzochte groep. Dit is echter niet altijd mogelijk. Indien nodig zijn twee discourses per groep onderscheiden. Per discours is aangegeven wat de elementen zijn die in het discours tot uiting komen. Dit kunnen zowel lokale als institutionele factoren zijn.

9.2.1 Omwonenden

Het discours van de omwonenden van windpark Alpen-Veen is getypeerd als een milieudiscours. Het discours is als milieudiscours getypeerd omdat beide respondenten aangeven dat zij het belangrijk vinden dat het milieu niet lijdt onder de energiewinning. Vanwege het milieu hebben zij liever

windmolens dan bijvoorbeeld een kolencentrale of kerncentrale. Dit sluit naadloos aan bij de wens van de federale overheid om af te stappen van fossiele energie en de wens van de gemeente Alpen om energieneutraliteit te bereiken. Het milieudiscours bevat dus een aantal elementen uit het klimaatdiscours van beide overheden.

Of de respondenten zelf beter van het windpark worden of niet, maakt hen schijnbaar weinig uit. Beide respondenten worden financieel gecompenseerd, maar hechten hier weinig tot geen waarde aan. Ze ontvangen pacht voor hun grond waarop de windturbines geplaatst zijn en verder is er geen behoefte aan overige compensatie. Door beide respondenten wordt dus een hoge mate van *distributional justice* ervaren. Opvallend is dat zij weinig weten over de initiatiefnemers. Het lijkt hen niet uit te maken wie dit is, het is immers goed dat het windpark er staat ongeacht van wie het windpark is. Beide respondenten geven aan dat zij niet of nauwelijks hinder ondervinden van het windpark. Zij ervaren geen hinder van geluid of slagschaduw en ervaren het windpark niet als landschappelijk storend. De storingsfactoren worden dus op een positieve wijze ervaren. Ze zijn er onderhand aan gewend of horen het gewoon niet. Volgens beiden is het goed dat het windpark er staat. Één van de respondenten vindt het dan ook erg jammer dat de mensen in Veen zich geweerd hebben tegen het windpark. Het is immers een goede zaak dat windenergie wordt benut.

9.2.2 Burgers

Doordat de mening van de geïnterviewde burgers dermate uiteenloopt, is het niet mogelijk om één discours te onderscheiden. De ene respondent is uiteindelijk onder het milieudiscours geschaard en de andere respondent onder het 'algemene tegen discours'. Respondent 13 is onder het milieudiscours geplaatst, omdat zij liever windturbines ziet staan dan een kerncentrale. 'Als je eerlijk bent, kun je dat middel niet vertrouwen'. Haar argument sluit naadloos aan bij de wens van de Duitse regering om af te stappen van kernenergie. Als het windpark echter dichterbij had gestaan, had zij zich wellicht wel verzet tegen de komst er van. Bij deze respondent spelen NIMBY en de locatie dus een grote rol.

Respondent 14 is onder het 'algemeen tegen discours' geplaatst, omdat 'die dingen' haar gewoonweg niet bevallen. Ze is net als de andere respondent van mening dat ze niet in het landschap passen. De storingsfactoren, met name de visuele impact, zijn dus voor beide respondenten van belang. Verder meent zij dat alleen ontwikkelaars verdienen aan een dergelijk windpark. Er wordt door haar net als respondent 13 geen *distributional justice* ervaren, al draagt deze respondent hier een andere reden voor aan. Het steekt haar dat de burgers het geld voor de ontwikkeling van de windparken via de stroomprijs moeten ophoesten en hier niets voor terug krijgen. De oprichter is voor haar dan ook niet van belang, de stroomprijs wordt er niet anders van. De respondent is dus erg ontevreden met de huidige Duitse wetgeving. De stroomprijzen worden namelijk hoger, doordat in het 'Erneuerbare Energien Gesetz' (EEG) opgenomen is dat een bepaalde subsidie wordt toegekend aan windparken. Deze subsidie wordt vervolgens door onder andere de netbeheerders doorberekend aan de consumenten. De laatste noemenswaardige overeenkomst tussen de respondenten is dat zij beide weinig af weten van windpark Alpen-Veen.

9.3 Lokale sociale acceptatie

In deze paragraaf is het discours van de onderzochte groep burgers en omwonenden in het lokale sociale acceptatie schema, dat geïntroduceerd is in paragraaf 3.5, geplaatst. Ten opzichte van het daar gepresenteerde schema zijn er indien dit nodig was een aantal termen toegevoegd om het discours zo goed mogelijk te kunnen plaatsen. Net als in de vorige paragraaf zijn burgers en omwonenden in een aparte subparagraaf behandeld, aangezien er een verschil kan bestaan tussen

de mate van lokale sociale acceptatie van deze twee groepen. Het kan echter ook voor komen dat er een verschil zit binnen de groep wat betreft de acceptatie binnen het discours. In dit geval zijn de respondenten afzonderlijk weergegeven.

9.3.1 Omwonenden

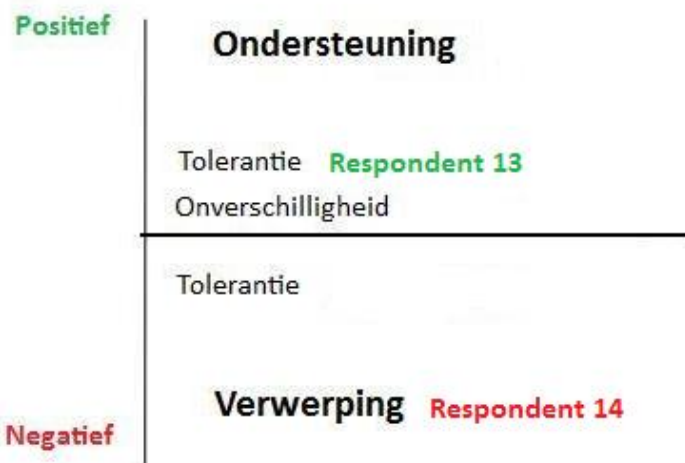
Het discours dat wordt aangehangen door de omwonenden van windpark Alpen-Veen is getypeerd als een milieudiscours. Beide respondenten zijn erg positief over het windpark, omdat het in hun ogen goed is voor het milieu. Ze hebben er geen moeite mee dat het windpark nabij is. Ze zijn duidelijke voorstanders van het windpark. Ze spreken enkel met lof over het windpark en zijn het er geheel mee eens dat het windpark er staat. Daarom is het discours uiteindelijk geplaatst onder de term ondersteuning aan de positieve zijde van het lokale sociale acceptatie schema (zie figuur 14).

Figuur 14: Plaatsing discours omwonenden windpark Alpen-Veen in lokale sociale acceptatie schema

9.3.2 Burgers

Doordat er onder de respondenten twee discoursen heersen, is het niet mogelijk om de respondenten onder dezelfde mate van lokale sociale acceptatie te plaatsen. De ene respondent is overwegend positief, terwijl de andere respondent overwegend negatief is. De positieve respondent (respondent 13) gaf echter aan dat zij zich wel verzet had tegen het windpark als het dichterbij in de buurt zou komen te staan. Zolang het windpark niet in haar directe omgeving staat, tolereert zij het. De respondent is daarom onder de term positieve tolerantie geplaatst (zie figuur 15, p. 72). De andere respondent (respondent 14) heeft echter geen goed woord over voor het windpark. Zij is hoe dan ook geen voorstander van het windpark, ongeacht waar het staat. Daarom is de respondent aan de negatieve zijde van het schema, onder de term verwerping geplaatst (zie figuur 15, p. 72).

Figuur 15: Plaatsing discours burgers Alpen in lokale sociale acceptatie schema

9.4 Besluit

Uit de vorige paragrafen kwam naar voren dat er onder de omwonenden van windpark Hagenwind een milieudiscours en onder de burgers van Alpen een milieu en ‘algemeen tegen’ discours heerst. Lokale factoren die een rol speelden in de discourses waren *distributional justice*, storingsfactoren, het soort ontwikkelaar, NIMBY, en de locatie. Naast lokale factoren kwamen er een aantal factoren die samen hangen met de institutionele context naar voren. Zowel onder de omwonenden als onder de burgers leeft de gedachte dat zij liever een windpark in de buurt hebben, dan dat hun energie opgewerkt wordt met behulp van kernenergie of kolen. Dit sluit naadloos aan bij het beleidsdiscours dat op nationaal niveau uitgedragen wordt.

Wat betreft de lokale sociale acceptatie kan gesteld worden, dat het windpark door de omwonenden in hoge mate geaccepteerd wordt. Zij ondersteunen het windpark op een positieve manier. Opvallend is dat de omwonenden van het windpark beduidend positiever zijn dan de burgers uit Alpen. Één van de burgerrespondent is erg negatief over het windpark en de andere respondent tolereert het windpark zolang het niet te dichtbij staat. Op basis van de discourses en de mate van lokale sociale acceptatie kan uiteindelijk geconcludeerd worden dat windpark Alpen-Veen door beide groepen op dit moment geaccepteerd wordt, al wordt dit door de één op een positieve wijze gedaan dan door de ander.

10. Windpark Bocholt

In dit hoofdstuk is het discours van de twee burgergroepen van de casus windpark Bocholt uitgewerkt. Dit is gedaan door inzichtelijk te maken in hoeverre er sprake is van lokale sociale acceptatie en welk discours hier aan ten grondslag ligt. De omwonenden en burgers zijn los van elkaar behandeld. Het kan namelijk zo zijn dat de discourses van beide groepen van elkaar afwijken. In totaal zijn twee omwonenden en twee burgers geïnterviewd. Alle geïnterviewde burgers zijn woonachtig in Bocholt, specifiek in het stadsdeel Lowick. De omwonenden die geïnterviewd zijn, zijn beiden woonachtig aan de Schüttensteinerweg te Bocholt (zie afbeelding 23). Deze weg is op een afstand van 450 a 500m van het windpark gelegen. Alle citaten zijn van het Duits in het Nederlands vertaald. Hierdoor kan het voorkomen dat een uitspraak niet letterlijk overeenkomt met de daadwerkelijke uitspraak.

In paragraaf 10.1 zijn de individuele verhaallijnen gebundeld en is op basis hiervan een discours geconstrueerd. De omwonenden en burgers zijn apart behandeld. In paragraaf 10.2 zijn vervolgens de discourses geplaatst in het lokale sociale acceptatie schema (zie paragraaf 3.5). Tot slot is in paragraaf 10.3 het besluit opgenomen. In het besluit zijn twee vergelijkingen opgenomen, namelijk een vergelijking tussen de Duitse casussen (paragraaf 10.3) en een vergelijking tussen de Nederlandse en Duitse casussen (paragraaf 10.3.1).

Afbeelding 23: Locatie geïnterviewde omwonenden en burgers windpark Bocholt

Bron: Google Earth

10.2 Discourses

In deze paragraaf zijn de individuele verhaallijnen van de omwonenden en burgers gebundeld in een discours. Er is getracht om één discours te definiëren per onderzochte groep. Dit is echter niet altijd mogelijk. Indien nodig zijn twee discourses per groep onderscheiden. Per discours is aangegeven wat de elementen zijn die in het discours tot uiting komen. Dit kunnen zowel lokale als institutionele factoren zijn.

10.2.1 Omwonenden

Het discours van de omwonenden van windpark Bocholt is getypeerd als een milieu discours. Het discours is als milieudiscours getypeerd omdat beide respondenten menen dat een windpark goed is voor het milieu en dat het daarom goed is dat er windparken staan. Het discours wordt echter door de ene respondent op een positieve wijze en door de ander op een negatieve wijze gebruikt. Een van de respondenten (respondent 15) meent namelijk dat het bij dit windpark niet om het milieu gaat, 'het gaat alleen om de centen'. Het milieu wordt er op deze manier niet beter van dus ondanks dat de respondent een voorstander is van windenergie, is hij toch een tegenstander van dit windpark. Dit heeft voornamelijk te maken met de oprichters van het windpark. Beide respondenten zijn hier niet tevreden over. Zij zijn beiden van mening dat het niet klopt dat alleen de oprichters profiteren van het windpark. De ervaren *distributional justice* onder de respondenten is erg laag.

De ervaren *procedural justice* onder de respondenten is eveneens laag. Zij menen dat je als burger een beperkte inspraak hebt. Alleen als je veel geld hebt, wordt je gehoord. Daar komt bij dat de omwonenden destijds naar eigen zeggen erg laat geïnformeerd zijn. Pas toen de vergunning bijna rond was, werden zij geïnformeerd over de komst van het windpark. De in hun ogen beperkte inspraak en het late tijdstip waarop de omwonenden geïnformeerd zijn, waren beiden het gevolg van de destijds geldende wet- en regelgeving. Een andere factor die een rol speelt in het discours is de storingsfactoren. Beide respondenten ervaren op een bepaalde manier hinder van het windpark. Het grote verschil tussen de respondenten is dat de respondent 15 in het verleden acties ondernomen heeft tegen het windpark en respondent 16 niet. Zij behoorde bij één van de drie families die geen deel hebben genomen aan de protestacties. Het feit dat zij liever een windpark heeft dan kolencentrale, kerncentrale of bruinkool, maakt dat zij ondanks de negatieve punten toch positief tegenover het windpark staat.

10.2.2 Burgers

Het discours van de burgers in Bocholt is getypeerd als een 'ver van mijn bed' discours. Het discours is als 'ver van mijn bed' discours getypeerd omdat de respondenten zich niet tot nauwelijks in het windpark verdiept hebben. Het windpark leeft niet echt onder de burgers. Dit bleek eveneens tijdens het interviewen. Weinig inwoners waren bereid deel te nemen aan het interview, omdat het ze niet interesseerde of omdat ze niets van het windpark af wisten. Een andere overeenkomst tussen de respondenten, is dat zij het beide jammer vinden dat alleen een ontwikkelaar aan een windpark verdient. 'Als ik die dingen voor mijn neus heb staan, wil ik daarvan profiteren'. De *distributional justice* kan dus beter. Een ander punt betreft de participatie. Door één respondent wordt deze als ontoereikend ervaren. De huidige wet- en regelgeving omtrent participatie schiet volgens haar tekort.

Opvallend is dat de ene respondent beduidend enthousiaster is over het windpark dan de ander. Respondent 17 is van mening dat windenergie meer benut moet worden, terwijl de respondent 18 neutraal is over het windpark. Het staat nu toch niet in de buurt. Als het windpark wel in de buurt had gestaan, had ze een andere mening gehad. Ze wil absoluut geen windpark in haar achtertuin. Bij deze respondent is dus het NIMBY fenomeen van toepassing. De locatie van het windpark bepaalt hoe zij tegenover het windpark staat.

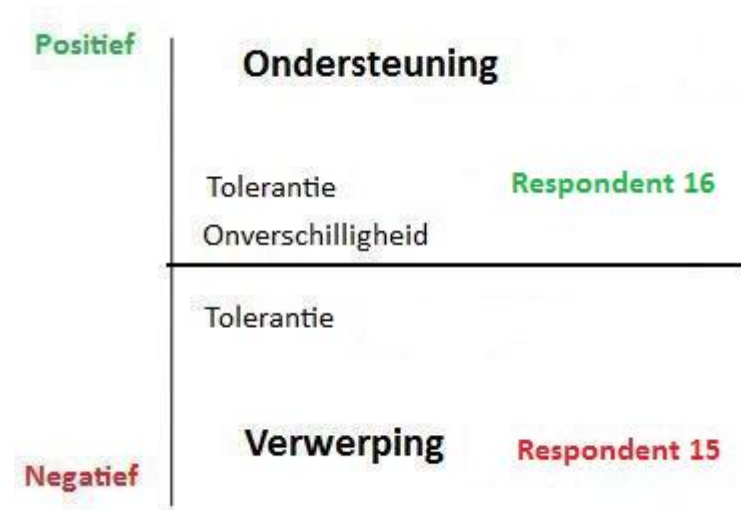
10.3 Lokale sociale acceptatie

In deze paragraaf is het discours van de onderzochte groep burgers en omwonenden in het lokale sociale acceptatie schema, dat geïntroduceerd is in paragraaf 3.5, geplaatst. Ten opzichte van het daar gepresenteerde schema zijn er indien dit nodig was een aantal termen toegevoegd om het

discours zo goed mogelijk te kunnen plaatsen. Net als in de vorige paragraaf zijn burgers en omwonenden in een aparte subparagraaf behandeld, aangezien er een verschil kan bestaan tussen de mate van lokale sociale acceptatie van deze twee groepen. Het kan echter ook voor komen dat er een verschil zit binnen de groep wat betreft de acceptatie binnen het discours. In dit geval zijn de respondenten afzonderlijk weergegeven.

10.3.1 Omwonenden

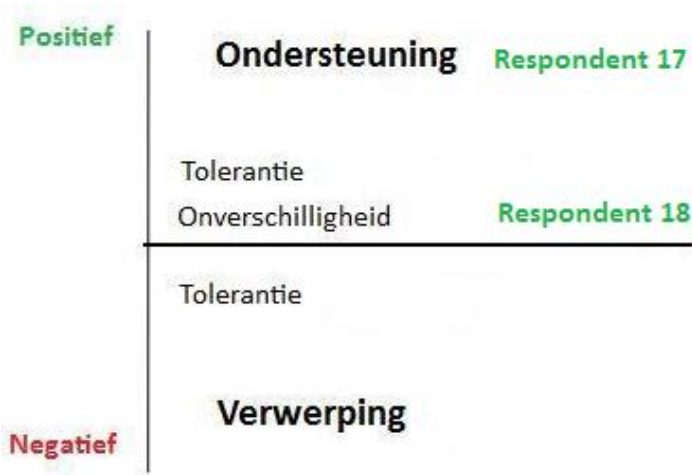
Ondanks dat beide respondenten hetzelfde discours aanhangen, namelijk het milieudiscours, bestaat er een duidelijk verschil in de lokale sociale acceptatie van de respondenten. Respondent 16 is namelijk positief over het windpark, terwijl respondent 15 erg negatief is. Uiteindelijk is respondent 15 aan de negatieve zijde onder de term verwerping geplaatst (zie figuur 16). De respondent heeft geen enkel goed woord over voor het windpark, haar oprichters, het proces rondom het windpark en de financiële verdeling. Hij heeft destijds gebruik gemaakt van alle mogelijke wegen om het windpark tegen te houden. Kort om, hij verwerpt duidelijk het windpark. Respondent 16 is daarentegen aan de positieve zijde onder de term tolerantie geplaatst (zie figuur 16). Zij heeft geen enkel probleem met het windpark. Het belangrijkste is dat de afhankelijkheid van bruinkolen en kernenergie vermindert. Ze tolereert het windpark in positieve zin zolang er geen windturbines dichterbij komen.

Figuur 16: Plaatsing discours omwonenden windpark Bocholt in lokale sociale acceptatie schema

10.3.2 Burgers

Onder de Bochtelse burgers heerst een 'ver van mijn bed' discours. De ene respondent was echter beduidend positiever over het windpark dan de andere respondent. Respondent 17 is uiteindelijk aan de positieve zijde onder de term ondersteuning geplaatst (zie figuur 17, p. 76). Zij meent dat er op dit moment in haar gemeente te weinig gebruik wordt gemaakt van windenergie. Ze zou er dan ook geen problemen mee hebben als er meer windparken bij haar in de buurt komen. Ze ondersteunt dus het windpark en eventuele nieuwe windparken. Respondent 18 is uiteindelijk aan de positieve zijde onder de term onverschilligheid geplaatst (zie figuur 17, p. 76). Nu het windpark niet in de buurt staat, maakt het haar niet uit of het park er staat of niet.

Figuur 17: Plaatsing discours burgers Bocholt in het lokale sociale acceptatie schema

10.3 Besluit

Uit de vorige paragrafen kwam naar voren dat zowel onder de omwonenden van windpark Alpen-Veen en één burger uit Alpen als onder de omwonenden van windpark Bocholt een milieudiscours heerst. In de Duitse cases is dit discours dus dominant. Het milieudiscours bevat veel elementen die eveneens terugkomen in het klimaatdiscours dat door alle Duitse overheden uitgedragen wordt. De voornaamste elementen die terugkomen zijn de wil om af te stappen van kernenergie, bruinkool en kolencentrales. Wat opvalt, is dat de discourses die onder de burgers heersen sterk uiteen lopen. Onder de burgers van Alpen blijkt geen dominant discours te heersen. Er komen twee sterk uiteenlopende discourses voor. Door het geringe aantal respondenten is het moeilijk om te zeggen welke van de twee discours dominant is. Onder de Bocholtse burgers is niet het milieudiscours, maar het 'ver van mijn bed' discours dominant.

Lokale factoren die belangrijke een rol spelen binnen de discourses van de omwonenden en burgers in Bocholt betreffen de storingsfactoren, het soort oprichter, NIMBY, de locatie, *distributional* en *procedural justice*. Dit komt grotendeels overeen met de lokale factoren die naar voren kwamen in het discours van de omwonenden en burgers in Alpen. Het enige verschil is dat in de Bocholtse casus de *procedural justice* en locatie wel van belang waren en in Alpen niet. Wat betreft de invloed van de institutionele context bestaat er eveneens een verschil tussen beide casussen. Onder de Bocholtse respondenten is veel onvrede over de huidige regelgeving omtrent burgerparticipatie. Deze tendens komt in de Alpanse casus niet voor.

Wat betreft de lokale sociale acceptatie kan gesteld worden dat het windpark Alpen-Veen meer geaccepteerd wordt dan windpark Bocholt. Windpark Bocholt wordt door het merendeel van de omwonenden verworpen, terwijl alle geïnterviewde omwonenden van windpark Alpen-Veen het windpark steunen. Verder zijn de Bocholtse burgers beduidend positiever over hun windpark dan de Alpanse burgers. De omwonenden van het windpark Alpen-Veen blijken zelfs positiever te zijn dan de burgers in Alpen. Het is dus niet per definitie zo dat iemand wie dichtbij een windpark woont, negatiever is dan iemand die verder van het windpark af woont.

10.3.1 Vergelijking Nederlandse en Duitse casussen

Tussen de Nederlandse en Duitse casussen zijn een aantal overeenkomsten en verschillen te onderscheiden. In figuur 22 (p. 76) is een overzicht gegeven van de heersende discourses en de mate van lokale sociale acceptatie in alle casussen. Het eerste dat opvalt is dat het in de Duitse casussen

dominante milieudiscours niet in de Nederlandse casussen voorkomt. Slechts één Aaltense burger haalde een argument aan dat aansloot bij het milieudiscours. In de Nederlandse casussen is er in tegenstelling tot in Duitse casussen geen discours dat zowel onder omwonenden als burgers dominant is. Er is echter wel een element dat in alle Nederlandse discoursen terug komt, namelijk de *distributional justice*. Zowel omwonenden als enkele burgers in de Nederlandse casussen hechten er waarde aan dat zij zelf ook aan het windpark kunnen verdienen. In de casus windpark Neer hangt de lokale sociale acceptatie zelfs af van het feit of een respondent gecompenseerd wordt of niet. De Nederlandse respondenten zijn dus economisch ingesteld. Dit in tegenstelling met de Duitse respondenten, die over het algemeen weinig waarde hechten aan een financiële compensatie.

Een overeenkomst is dat zowel in de Nederlandse als in de Duitse casussen onder burgers een 'ver van mijn bed' discours heerst. Dit discours is zowel onder de burgers in Bocholt als onder de burgers in Aalten en Neer dominant. Het discours bevat in alle casussen een positieve houding tegenover het windpark, oftewel het windpark wordt lokaal geaccepteerd. Verreweg de meeste respondenten zijn geplaatst onder de term positieve onverschilligheid. Een andere overeenkomst is dat in alle casussen de factor NIMBY geen invloed heeft op de mate van lokale sociale acceptatie van omwonenden, maar wel op die van de burgers. De lokale factoren die in iedere casus naar voren kwamen, zijn *distributional justice*, *procedural justice*, het soort ontwikkelaar en de storingfactoren.

Verder bleek in iedere casus de institutionele context van belang te zijn, hetzij op verschillende manieren. In bijvoorbeeld de Bocholtse casus wordt de opgestelde regelgeving omtrent burgerparticipatie wordt als niet rechtvaardig ervaren. In dit geval beïnvloedt de institutionele context de lokale sociale acceptatie via een lokale factor, namelijk de *procedural justice*. In dezelfde casus heeft de institutionele context ook een directe invloed op de lokale sociale acceptatie, namelijk via de elementen uit het beleidsdiscours. In beide Duitse casussen is de afkeer van kernenergie en kolencentrales veelal de reden om positief tegenover het windpark te staan.

Tot slot kan wat betreft de lokale sociale acceptatie op basis van tabel 6 (p. 80) gesteld worden dat deze in de Duitse casussen niet hoger is dan in de Nederlandse casussen. In alle casussen zijn er zowel voorstanders als tegenstanders van het desbetreffende windpark. Er zijn echter twee casussen die enigszins afwijken, namelijk de casus windpark Bocholt en windpark Alpen-Veen. De omwonenden van windpark Bocholt zijn namelijk beduidend negatiever over het windpark dan omwonenden van de andere drie windparken. Onder de burgers van Alpen bestaat tot slot een meer verdeelde lokale sociale acceptatie dan onder de burgers in de andere casussen.

Windpark	Discours	Lokale sociale acceptatie
Windpark Hagenwind Aalten		
Omwonenden	'Naoberschap' discours	Tolerantie (positief en negatief)
Burgers	'Ver van mijn bed' discours	Overwegend onverschilligheid Uitzondering: Tolerantie (negatief)
Windpark Neer		
Omwonenden	Economisch discours	Overwegend ondersteuning Uitzondering: Verwerping
Burgers	'Ver van mijn bed' discours	Enkel positief Overwegend onverschilligheid Uitzondering: ondersteuning
Windpark Alpen-Veen		
Omwonenden	Milieudiscours	Ondersteuning
Burgers	Milieudiscours Algemeen tegen discours	Tolerantie (positief) Verwerping
Windpark Bocholt		
Omwonenden	Milieudiscours	Overwegend verwerping Uitzondering: Ondersteuning
Burgers	'Ver van mijn bed' discours	Enkel positief -Onverschilligheid -Ondersteuning

Tabel 6: Overzicht van de discoursen en de mate van lokale sociale acceptatie in de Nederlandse en de Duitse casussen

11. Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal de hoofdvraag die centraal stond in dit onderzoek beantwoord worden. Deze hoofdvraag luidde:

In hoeverre en op welke manier beïnvloeden de institutionele context en lokale factoren de lokale sociale acceptatie van burgers bij windenergieprojecten in Nederland en Duitsland?

Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag, zijn eerst de drie deelvragen die centraal staan in dit onderzoek beantwoord. Vervolgens is de hoofdvraag beantwoord en zijn er aanbevelingen geformuleerd.

11.1 Institutionele context

De eerste deelvraag van dit onderzoek luidde:

Hoe ziet de institutionele context eruit in Nederland en Duitsland?

Aan de hand van een beschrijving van zowel het beleid als de wet- en regelgeving van verschillende overheidsinstituten, is een beeld geschetst van de institutionele context. Uit deze beschrijving is een beleidsdiscours gedestilleerd. De beleidsdiscoursen van de Nederlandse en Duitse overheden verschillen op meerdere vlakken van elkaar. In Duitsland wordt beleidsmatig door iedere overheidsinstuutie een duidelijk klimaatdiscours uitgedragen. Aangezien door alle overheden hetzelfde discours uitgedragen wordt, kan gesproken worden van een multi-level discours coalitie. In het discours staan de zorg om het milieu en de klimaatverandering centraal. De wetten en regels die door de overheden worden gehanteerd, zijn gericht op een snelle, gestructureerde uitbouw van windenergie. De wetten en regels borduren op elkaar voort en zijn sterk met elkaar verweven. Zij zorgen ervoor dat er geen onnodig moeilijke en lange procedures doorlopen hoeven te worden en dat eventuele weerstand een snelle bouw niet in de weg staat.

In Nederland bestaan er in tegenstelling tot Duitsland meerdere discours coalities onder de overheidsinstituten. Zowel door het Rijk als de provincie Gelderland wordt een economisch discours uitgedragen. Een evenwichtige verdeling van kosten en baten staat centraal in dit discours. Groen is goed, maar moet wel met economische groei gepaard gaan. Beide overheden hanteren redelijk beperkende wetten en regels. De wetten en regels die opgesteld zijn, zijn sterk gericht op de bescherming van andere functies. Dit in tegenstelling tot de Duitse wet- en regelgeving, die niet beperkend maar juist stimulerend is. De tweede discourscoalitie wordt gevormd door de overige overheden, namelijk de provincie Limburg, de gemeente Leudal en de gemeente Aalten. Onder alle drie de overheidsinstituten heerst een maatschappelijk discours. Kenmerkend voor dit discours is de passieve rol van de overheidsinstituten. Er heerst een positieve houding tegenover windenergie, maar het initiatief wordt aan de markt en/ of de burger overgelaten. Om de initiatieven de ruimte te geven, is er weinig aanvullende regelgeving opgesteld.

Uit het voorgaande blijkt dat er grote verschillen bestaan tussen de beleidsdiscoursen van de Nederlandse en Duitse overheidsinstituten. De beleidsdiscoursen van de verschillende overheden zijn in tabel 7 (p. 80) schematisch weergegeven. Hoe de discoursen van de twee groepen burgers er uit zien, is behandeld in de volgende paragraaf.

Overheid	Beleidsdiscours
Nederland	
<i>Rijk</i>	Economisch discours
<i>Provincie Gelderland</i>	Economisch discours
<i>Provincie Limburg</i>	Maatschappelijk discours
<i>Gemeente Leudal</i>	Maatschappelijk discours
<i>Gemeente Aalten</i>	Maatschappelijk discours
Duitsland	
<i>Bondsregering</i>	Klimaatdiscours
<i>Deelstaat Nordrhein-Westfalen</i>	Klimaatdiscours
<i>Stad Bocholt</i>	Klimaatdiscours
<i>Gemeente Alpen</i>	Klimaatdiscours

Tabel 7: Overzicht beleidsdiscoursen Nederlandse en Duitse overheden

11.2 Discoursen

De eerste deelvraag richtte zich specifiek op de discoursen die door de overheidsinstituties uitgedragen worden. De tweede deelvraag richt zich op de discoursen die heersen onder de twee groepen burgers binnen de vier casussen. De tweede deelvraag van dit onderzoek luidde:

Welke discoursen en discours coalities zijn er te onderscheiden?

Net als bij de overheidsinstituties zijn er onder de twee groepen burgers een aantal discours coalities te onderscheiden. De eerste discours coalitie bestaat uit de burgers van beide Nederlandse casussen en de burgers in de Bocholtse casus. Onder de burgers in deze drie casussen heerst er een ‘ver van mijn bed’ discours. De burgers weten allen weinig van het windpark af, omdat het gewoon te ver weg staat. Indien het windpark dichterbij gelegen was, zou veel respondenten echter een andere mening toegedaan zijn. Het NIMBY fenomeen speelt hierbij een belangrijke rol.

De tweede discours coalitie bestaat uit een gedeelte van de burgers in Alpen, de omwonenden van windpark Alpen-Veen en de omwonenden van windpark Bocholt. Onder alle groepen blijkt een milieudiscours te heersen. Het milieudiscours bevat veel overeenkomsten met het klimaatdiscours dat heerst onder de Duitse overheidsinstituties. Het enige verschil is dat in het milieudiscours niet de klimaatverandering, maar de zorg om het milieu centraal staat. Opvallend is dat het discours door de ene respondent gebruikt wordt om voor het windpark te zijn, terwijl het voor de andere respondent een reden is om tegen te zijn. Dit mechanisme is eveneens terug te zien bij de omwonenden van windpark Neer. Het betrof echter in het geval van Neer geen milieudiscours maar een economisch discours.

Het Neerse discours sluit sterk aan bij het discours dat uitgedragen wordt door de Rijksoverheid en de provincie Gelderland. De kosten- en baten verdeling is van groot belang. Diegenen die een vergoeding ontvangen, bleken namelijk beduidend positiever tegenover het

windpark te staan dan diegenen die geen vergoeding ontvangen. Een andere discours dat onderscheiden kon worden, is het 'naoberschap' discours. Dit discours heerst enkel onder de omwonenden van windpark Hagenwind. De kosten- en baten speelden in dit discours eveneens een grote rol, maar deze werden overschaduwd door het 'naoberschap' dat in de buurt heerst. Het laatste discours dat onderscheiden kan worden, is het 'tegen discours'. Het discours werd slechts door één burger uit Alpen aangehangen. De burger weet niet veel van het windpark, maar is er gewoonweg tegen.

Uit het voorgaande kan geconcludeerd dat er meerdere discourses heersen onder de twee groepen burgers in de casussen. Tabel 8 bevat een schematisch overzicht van de heersende discourses. De volgende paraaf gaat nader in op de invloed die de lokale factoren en het beleidsdiscours hebben op het discours en daarmee op de lokale sociale acceptatie.

Windpark en groep	Discours
Hagenwind Aalten	
<i>Burgers</i>	'Ver van mijn bed' discours
<i>Omwonenden</i>	'Naoberschap' discours
Neer	
<i>Burgers</i>	'Ver van mijn bed' discours
<i>Omwonenden</i>	Economisch discours
Alpen-Veen	
<i>Burgers</i>	Milieudiscours Tegen discours
<i>Omwonenden</i>	Milieudiscours
Bocholt	
<i>Burgers</i>	'Ver van mijn bed' discours
<i>Omwonenden</i>	Milieudiscours

Tabel 8: Overzicht discourses per casus per groep

11.3 Beïnvloedende factoren

Nu duidelijk is hoe de beleidsdiscourses van de verschillende overheidsinstituties eruit zien en welke discourses er heersen onder de twee groepen burgers in de casussen, kan nader worden ingegaan op de invloed van de factoren op de discourses van de twee burgergroepen. De derde deelvraag die hierbij geformuleerd is, luidt:

Wat zijn de belangrijkste factoren die van invloed zijn op het discours?

In de Duitse casussen blijkt het milieudiscours het dominante discours te zijn. Er wordt weliswaar geen woord gesproken over klimaatverandering door de burgers en omwonenden, maar het milieuelement uit het beleidsdiscours van alle Duitse overheidsinstituties komt duidelijk terug. De Duitse overheden slagen er dus goed in om hun beleidsdiscours op een directe manier over te brengen op omwonenden en enkele burgers. Het milieuelement vormt voor alle aanhangers van het milieudiscours de reden om voor of juist tegen het windpark te zijn. Indien men meent dat een windpark enkel gebouwd is om er geld aan te verdienen, beïnvloedt dit de lokale sociale acceptatie op een negatieve wijze. Indien men meent dat het windpark enkel gebouwd is om bij te dragen aan een beter milieu, beïnvloedt dit de lokale sociale acceptatie op een positieve wijze. Het beleidsdiscours beïnvloedt het discours echter ook op een indirecte wijze. Doordat de nadruk binnen

het discours ligt op het milieu en niet op de kosten, speelt de lokale factor *distributional justice* niet tot nauwelijks een rol. Men acht het feit dat het milieu er beter van wordt belangrijker dan de vergoeding die ontvangen wordt.

Onder de Nederlandse overheidsinstituties blijken meerdere discourses te heersen, namelijk een economisch en een maatschappelijk discours. Het Duitse beleidsdiscours heeft een direct effect in alle casussen en onder beide burgergroepen. Het Nederlandse beleidsdiscours heeft dit niet. Het beleidsdiscours dat de meeste invloed heeft, is het economische discours dat uitgedragen wordt door zowel de Rijksoverheid als de provincie Gelderland. Het beleidsdiscours heeft een groot direct effect op het discours van de omwonenden in de Neerse casus. In de Neerse casus blijkt de lokale sociale acceptatie onder de omwonenden sterk af te hangen van het feit of men wel of geen financiële vergoeding ontvangt. Aangezien de provincie Limburg een ander beleidsdiscours uitdraagt, moet deze invloed afkomstig zijn van het beleidsdiscours van de Rijksoverheid. Het indirecte effect van het economische beleidsdiscours is beduidend groter. Bij beide burgergroepen in de Nederlandse casussen speelt de lokale factor *distributional justice* een cruciale rol. Men wil indien men overlast ervaart van het windpark financieel gecompenseerd worden. Indien dit niet (voldoende) het geval is, beïnvloedt dit de mate van lokale sociale acceptatie.

Een andere lokale factor die sterk bepalend is, is de lokale factor NIMBY. Deze factor komt zowel in de Nederlandse als in de Duitse casussen in het 'ver van mijn bed' discours terug. Alle aanhangers van dit discours maakt het momenteel niet uit dat het windpark er staat, maar velen zou een andere mening toegedaan zijn indien het windpark dichterbij gesitueerd zou zijn. Twee andere lokale factoren die een aanzienlijk effect hebben, zijn de *procedural justice* en de ervaring van de storingsfactoren. De *procedural justice* bleek voor omwonenden in drie casussen van belang te zijn, namelijk de Aaltense, Neerse en Bocholtse casus. Indien men meende dat men niet voldoende betrokken werd bij het windpark, zorgde dit voor weerstand met in enkele gevallen concrete acties tegen het windpark. Dit komt de lokale sociale acceptatie vanzelfsprekend niet ten goede. De lokale factor 'storingsfactoren' speelt tot slot voornamelijk in de discourses van de Nederlandse omwonenden een rol. De storingsfactoren kunnen zowel een positieve als een negatieve uitwerking hebben op de mate lokale sociale acceptatie. Indien er niet of nauwelijks hinder wordt ervaren, beïnvloedt dit de lokale sociale acceptatie op een positieve wijze. Het omgekeerde is niet per se van toepassing. Indien men voldoende financieel gecompenseerd wordt, is de hinder al beduidend minder.

11.4 Belangrijkste conclusies en beantwoording hoofdvraag

Uit dit onderzoek blijkt dat er een groot verschil bestaat tussen de beleidsdiscourses in Nederland en Duitsland. In Nederland heersen onder de overheidsinstituties twee verschillende discourses, namelijk een economisch discours en een maatschappelijk discours. Het economische discours werkt uiteindelijk het sterkst door in de discourses van de omwonenden en burgers. Het beleidsdiscours beïnvloedt het discours van omwonenden op een directe manier en het discours van enkele burgers op een indirecte manier via de lokale factor *distributional justice*. De directe doorwerking van het economische beleidsdiscours heeft als gevolg dat de mate van lokale sociale acceptatie onder omwonenden sterk afhangt van de mate waarin een financiële vergoeding ontvangen wordt. Bij enkele burgers zorgt het beleidsdiscours er via de lokale factor *distributional justice* voor dat de mate van lokale sociale acceptatie afhangt van het feit dat niet alleen de oprichter beter wordt van het windpark. Onder de burgers blijkt NIMBY echter de sterkste beïnvloedende factor te zijn. Voor het merendeel van de geïnterviewde burgers geldt dat de mate van lokale sociale acceptatie anders was

geweest indien het windpark dichterbij zou staan.

In Duitsland blijkt het klimaatdiscours het dominante beleidsdiscours te zijn. Van dit beleidsdiscours werkt het milieu element direct door in zowel de discoursen van omwonenden als burgers. Zolang de omwonenden het idee hebben dat het windpark opgericht is om bij te dragen aan een beter milieu, beïnvloedt dit de mate van lokale sociale acceptatie op een gunstige manier. Indien dit niet het geval is, is dit de reden om het windpark niet te accepteren. Een indirect effect van het beleidsdiscours is dat omwonenden doordat de zorg om het milieu centraal staat, weinig waarde hecht aan een financiële vergoeding. Opvallend is dat het milieudiscours onder de Duitse geïnterviewde burgers beduidend minder sterk aanwezig is dan onder de omwonenden van de Duitse windparken. Bij hen hangt de mate van lokale sociale acceptatie meer af van lokale factoren zoals *distributional justice*, de ervaring van storingsfactoren en NIMBY. De eerste twee factoren worden sterk beïnvloedt door de huidige wet- en regelgeving. Het beleidsdiscours beïnvloedt het discours van de omwonenden dus op een meer indirecte manier.

Aan de hand van de bovenstaande conclusies, is het mogelijk om de hoofdvraag te beantwoorden. Deze luidde:

In hoeverre en op welke manier beïnvloeden de institutionele context en lokale factoren de lokale sociale acceptatie van burgers bij windenergieprojecten in Nederland en Duitsland?

Op basis van de bevindingen in dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat zowel de institutionele context als de lokale factoren de mate van lokale sociale acceptatie beïnvloeden. Onder omwonenden in alle casussen blijkt het beleidsdiscours dat wordt afgegeven vanuit de institutionele context, de meeste invloed uit te oefenen op de discoursen en daarmee op de lokale sociale acceptatie. Onder de burgers in alle casussen blijkt dat de lokale factoren het sterkste effect hebben op het discours en de lokale sociale acceptatie. Het beleidsdiscours heeft enige invloed op de discoursen, maar deze invloed is indirect. Het beleidsdiscours beïnvloedt het discours en daarmee de lokale sociale acceptatie voornamelijk via de lokale factoren.

Zowel het beleidsdiscours als de lokale factoren kunnen dus de mate van lokale sociale acceptatie beïnvloeden. Zij kunnen de lokale sociale acceptatie zowel op een positieve als negatieve wijze beïnvloeden. Uit het onderzoek blijkt dat omwonenden die hetzelfde beleidsdiscours aanhangen, toch een verschillende mate van lokale sociale acceptatie kunnen hebben. Of het beleidsdiscours positieve of negatieve gevolgen heeft voor de lokale sociale acceptatie is afhankelijk van de kenmerken van het windpark, zoals zijn omwonenden vroegtijdig geïnformeerd en hebben zij een stem gehad tijdens het gehele oprichtingsproces. Onder de burgers blijken de lokale factoren de meeste invloed te hebben op het discours en dus op de lokale sociale acceptatie. Of de lokale factoren positief of negatief ervaren worden, hangt af van zowel de heersende institutionele context als de eerder genoemde kenmerken van het windpark.

Op basis van deze informatie kan gesteld worden, dat één van de twee vooraf gestelde hypothesen verworpen dient te worden. De hypothese dat de sociale praktijken de lokale sociale acceptatie binnen het discours kunnen beïnvloeden, blijkt juist te zijn. De hypothese dat ondanks het groeiende verzet in Duitsland, de lokale sociale acceptatie in Duitsland hoger is dan in Nederland, kan echter niet bewezen worden. In zowel de Duitse als de Nederlandse casussen is er sprake van een negatieve lokale sociale acceptatie. Onder de omwonenden is het zelfs zo dat de meest negatieve mate van lokale sociale acceptatie gevonden is in een Duitse casus, namelijk windpark Bocholt. De aan het begin van dit onderzoek gestelde hypothese dient dus verworpen te worden.

11.5 Aanbevelingen

Uit dit onderzoek blijkt dat het beleidsdiscours dat door Nederlandse en Duitse overheidsinstituten uitgedragen wordt, een sterke directe invloed heeft met name op de discourses en mate van lokale sociale acceptatie van omwonenden. Het beleidsdiscours in Duitsland zorgt er voor dat omwonenden weinig waarde hechten aan een financiële compensatie. Doordat in Nederland het economische beleidsdiscours sterk doorwerkt, blijkt een financiële compensatie van groot belang voor de lokale sociale acceptatie. Het is echter lastig om het beleidsdiscours dat uitgedragen wordt te veranderen. Het veranderen van een beleidsdiscours is een lang proces en brengt vele obstakels met zich mee. Zelfs indien het beleidsdiscours veranderd zou kunnen worden, is het nog de vraag of een Duitse aanpak in Nederland zal werken. De Duitse institutionele context verschilt namelijk sterk van de Nederlandse. Het is dan ook aan te bevelen om in plaats van het beleidsdiscours om te buigen er op in te spelen. Een manier om dit te doen, is door bijvoorbeeld een financiële participatie constructie voor omwonenden op te zetten. Aangezien de mate van lokale sociale acceptatie van omwonenden samenhangt met de vergoeding, is het raadzaam om te zorgen voor een financiële constructie waarbij omwonenden kunnen meeprofiten van het windpark. Hierdoor zal de weerstand wellicht verminderen.

Een andere aanbeveling betreft de inrichting van het participatieproces. Wat opvalt is dat in Duitsland eventueel protest enkel afkomstig is uit de directe omgeving. Burgers die verder van het windpark afwonen, ondernemen over het algemeen geen actie. In Nederland daarentegen bestaan er landelijk georganiseerde groeperingen die protesteren tegen windparken door het hele land. Dat er in Duitsland geen nationaal georganiseerd netwerk actief is, is waarschijnlijk het gevolg van de beperkte participatiemogelijkheden voor dergelijke groeperingen. Bij de oprichting van een windpark worden enkel de omwonenden vroegtijdig geïnformeerd. Zij worden nauw betrokken bij de oprichting van het windpark. Burgers uit de omliggende plaatsen worden beduidend minder betrokken bij het windpark. Overige burgers worden niet geïnformeerd of betrokken. Door de geringe inspraakmogelijkheden, worden eventuele protesten snel in de kiem gesmoord. In Nederland kan daarentegen iedereen bezwaar maken tegen de komst van een windpark. Daar komt bij dat niet in alle gevallen een goede communicatie plaats vindt tussen omwonenden en de oprichters. Deze communicatie is van essentieel belang. Het kan er voor zorgen dat er minder weerstand ontstaat doordat mensen zich gehoord voelen. De aanbeveling voor Nederland is dan ook om bij de oprichting van een windpark te focussen op de groep omwonenden. Licht de omwonenden vroegtijdig in en betrekt hen nauw in het proces. Het informeren van burgers kan beperkt worden tot het strikt noodzakelijke. Zij hebben weinig interesse in het windpark zolang het niet in hun buurt staat. Participatiemogelijkheden voor burgers zijn een overbodige luxe, die het project enkel kunnen vertragen.

12. Reflectie

Na de afronding van het onderzoek, resteren er nog enkele aanbevelingen voor een eventueel vervolg onderzoek. In dit onderzoek is er gezien het gestelde tijdsbestek een beperkt aantal burgers en omwonenden geïnterviewd. Om hardere uitspraken te kunnen doen over de dominante discoursen, is het noodzakelijk om in een vervolg onderzoek meerdere burgers en omwonenden te interviewen. Een andere aanbeveling betreft het houden van een interview met een afgezaant van iedere overheidslaag. In dit onderzoek is er voor gekozen om enkel een interview af te nemen met de betrokken gemeenten, omdat dit onderzoek zich specifiek richt op het lokale niveau. De discoursen zijn echter niet alleen op het lokale niveau geconstrueerd. In de beleidshoofdstukken is tevens getracht een goede afspiegeling te geven van de discoursen die op provinciaal/ deelstatelijk en op nationaal niveau heersen. De discoursen zijn gebaseerd op geschreven wet- en beleidsteksten. Dit was geen gemakkelijke opgave. Het is een kunst om tussen de regels door te kunnen lezen en het was vaak lastig om een discours eenduidig te typeren, omdat het veelal uit meerdere elementen bestond. Een aanvullend interview met een afgezaant zou hier wellicht uitkomst kunnen bieden. Wellicht kan met behulp van een dergelijk interview eenduidiger vastgesteld worden welk discours dominant is in de desbetreffende overheidslaag.

Wat betreft de theorie en methodologie zijn er eveneens een aantal verbeterpunten te noemen. In dit onderzoek is er voor gekozen om een beperkt aantal lokale factoren mee te nemen. Uit de empirie kwamen echter in enkele gevallen lokale factoren naar voren die niet in dit onderzoek meegenomen zijn. In een vervolgonderzoek is het wellicht verstandig om deze alsnog mee te nemen. Een methodologisch verbeterpunt betreft de wijze waarop de burger respondenten geselecteerd zijn. Om de benodigde gegevens te werven, zijn de respondenten geselecteerd door willekeurig in een voorgeselecteerde straat aan te bellen. De respons was hierbij niet altijd even hoog. Het is daarom aan te bevelen om in een eventueel vervolgonderzoek van te voren een afspraak te maken met een respondent.

De laatste aanbeveling betreft een aanbeveling op het gebied van de gegevensverzameling. Parallel aan dit onderzoek is in opdracht van het stagebedrijf een ondersteunend rapport over de Duitse context geschreven. Dit rapport bevat een gedetailleerde en complete omschrijving van de Duitse wet- en regelgeving, de aanwezige overheidslagen en hun samenhang, de institutionele context en de windenergie markt. Uiteindelijk heeft dit rapport tijdswinst doordat het grotendeels overgenomen kon worden in dit onderzoek. Daarnaast verschaftte het veel duidelijkheid over de soms ingewikkelde Duitse context. Het is dus aan te bevelen om in enkele gevallen wat dieper in het onderwerp te duiken dan wellicht noodzakelijk is. Op het moment zelf kost het wellicht tijd, maar uiteindelijk levert het tijd en een beter inzicht op.

Literatuur

AGEM. (n.d.). *Over AGEM*. Vinddatum: 17 maart 2013, op <http://www.agem.nu/over>.

Agentschap NL. (2013a). *Nationaal beleid windenergie*. Vinddatum: 25 september 2013, op <http://www.agentschapnl.nl>.

Agentschap NL. (2013b). *Wet- en regelgeving*. Vinddatum: 27 mei 2013, op <http://www.agentschapnl.nl>.

Agentschap NL. (2013c). *Wet ruimtelijke ordening*. Vinddatum: 27 mei 2013, op <http://www.agentschapnl.nl>.

Agentschap NL. (2011d). *Overzicht vergunningen en ontheffingen*. Vinddatum: 27 mei 2013, op <http://www.agentschapnl.nl>.

Agentschap NL. (2013e). *Over Agentschap NL*. Vinddatum: 19 juni 2013, op <http://www.agentschapnl.nl>.

Agentschap NL. (2013f). *Spelers*. Vinddatum: 3 april 2013, op <http://www.agentschapnl.nl>.

Agentschap NL. (2013g). *Crisis- en herstelwet*. Vinddatum: 27 mei 2013, op <http://www.agentschapnl.nl>.

Agentschap NL. (2013h). *Rijkscoördinatieregeling*. Vinddatum: 27 mei 2013, op <http://www.agentschapnl.nl>.

Agentschap NL. (2013i). *Overheden*. Vinddatum: 3 april 2013, op <http://windenergie.nl>.

Agentschap NL. (2013j). *Provinciaal beleid*. Vinddatum: 27 mei 2013, op www.agentschapnl.nl.

Agentur für Erneuerbare Energien. (2012). *Erneuerbare Energien finden in den Bundesländern hohen Zuspruch*. Berlin: Deutschland.

Agterbosch, S., Meertens, R.M. & Vermeulen, W.J.V. (2009). The relative importance of social and institutional conditions in the planning of wind power projects. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 13 (2), pp. 393- 405.

Arts, B. & Leroy, P. (2006). *Institutional dynamics in environmental governance*. Springer: Dordrecht.

Breukers, S. & Wolsink, M. (2007). Wind power implementation in changing institutional landscapes: An international comparison. *Energy Policy*, 35 (5), pp. 2737- 2750.

Broër, C. (2006). *Beleid vormt overlast: Hoe beleidsdiscoursen de beleving van geluid bepalen*. Aksant: Amsterdam.

Bruns, E., Ohlhorst, D. & Wenzel, B. (2010). *A success story: Twenty years of support for electricity from renewable energies in Germany*. German Renewable Energies Agency: Berlin.

Bundesministerium der Justiz. (n.d.). *Baugesetzbuch*. Vinddatum: 22 februari 2013, op <http://www.gesetze-im-internet.de>.

Bundesministerium der Justiz. (1990). *Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung (UVPG)*.
Vinddatum: 7 mei 2013, op <http://www.gesetze-im-internet.de>.

Bundesministerium der Justiz. (2005). *Gesetz über die Elektrizitäts- und Gasversorgung (Energiewirtschaftsgesetz - EnWG)*. Vinddatum: 13 februari 2013, op <http://www.gesetze-im-internet.de>.

Bundesministerium der Justiz. (2008). *Raumordnungsgesetz (ROG)*. Vinddatum: 7 mei 2013, op <http://www.gesetze-im-internet.de>.

Bundesministerium der Justiz. (2011a). *Netzausbaubeschleunigungsgesetz Übertragungsnetz (NABEG)*. Vinddatum: 13 februari 2013, op <http://www.gesetze-im-internet.de>.

Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. (2012). *Kurzinfo Erneuerbare Energien*. Vinddatum: 14 juni 2012, op <http://www.bmu.de>.

Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. (2011). *Forschung für eine umweltschonende, zuverlässige und bezahlbare Energieversorgung: Das 6. Energieforschungsprogramm der Bundesregierung*. Vinddatum: 14 juni 2013, op <http://www.bmbf.de>.

Bundesregierung. (2013). *Maßnahmen im Überblick*. Vinddatum: 12 februari 2013, op <http://www.bundesregierung.de>.

Bundesrepublik Deutschland. (2010). *Nationaler Aktionsplan für erneuerbare Energie gemäß der Richtlinie 2009/28/EG zur Förderung der Nutzung von Energie aus erneuerbaren Quellen*. Vinddatum: 18 februari 2013, op <http://www.erneuerbare-energien.de>.

Bundesverbund WindEnergie. (2013). *Erneuerbare-Energien-Gesetz (EEG)*. Vinddatum: 12 februari 2013, op <http://www.wind-energie.de>.

Compendium. (2013). *Windvermogen in Nederland, 1991- 2012*. Vinddatum: 15 augustus 2013, op www.compendiumvoordeleefomgeving.nl.

De Bakker, E. (2001). *De cynische verkleuring van legitimiteit en acceptatie: Een rechtssociologische studie naar de regulering van seizoenarbeid in de aspergeteelt van Zuidoost- Nederland*. Aksant: Amsterdam.

Dorfinfo (2007). *Abschaffung des Widerspruchsverfahrens verringert Bürgerrechte und ist unsozial*. Vinddatum: 26 februari 2013, op <http://www.dorfinfo.de>.

Feldman, S. & Turner, D. (2010). Why Not NIMBY? *Ethics, Place & Environment*, 13 (3), pp. 251-266.

Gedeputeerde Staten Limburg. (2010). *Ontwikkelingstraject windenergie 2020*. Provincie Limburg: Maastricht.

Gemeente Aalten. (2007). *Burgerjaarverslag 2007*. Aalten.

- Gemeente Aalten. (2012). *Voorstel tot gewijzigde vaststelling van de regionale structuurvisie 'Speerpunten voor het regionale beleid Achterhoek 2011-2020*. Vinddatum: 2 juli 2013, op www.aalten.nl.
- Gemeente Leudal. (n.d.). *Duurzaam Leudal*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.leudal.nl>.
- Gemeente Oude- IJsselstreek. (2012). *Raadsvoorstel*. Vinddatum: 2 juli 2013, op raad.oude-ijsselstreek.nl.
- Gemeinde Alpen. (n.d.). *Ausweisung von Konzentrationszonen für Windenergieanlagen*. Alpen.
- Gross, C. (2007). Community perspectives of wind energy in Australia: The application of a justice and community fairness framework to increase social acceptance. *Energy Policy*, 35 (5), pp. 2727- 2736.
- Hajer, M. (1995). *The politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*. Clarendon Press: Oxford.
- Hajer, M. & Versteeg, W. (2005). A decade of discourse analysis of environmental politics: achievements, challenges, perspectives. *Journal of Environmental Policy and Planning*, 7 (3), 175–184.
- IPO. (2013). *Laatste MW's windenergie verdeeld over de provincies*. Vinddatum: 15 augustus 2013, op www.ipo.nl.
- Jobert, A., Laborgne, P., Mimler, S. (2006). Local acceptance of wind energy. Factors of success identified in French and German case studies. *Energy Policy*, 35 (5), pp. 2751–2760.
- Jørgensen, M. & Phillips, L. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. Sage Publications: London.
- Landes Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz, Landes Ministerium für Wirtschaft, Energie, Bauen, Wohnen und Verkehr & Landes Staatskanzlei. (2011). *Erlass für die Planung und Genehmigung von Windenergieanlagen und Hinweise für die Zielsetzung und Anwendung (Windenergie-Erlass)*. Vinddatum: 25 februari 2013, op <http://www.umwelt.nrw.de>.
- Leudal Energie. (n.d.). *Toekomstige projecten*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.leudalenergie.nl>.
- Lüer, M. (n.d.). *Ausweisung von Windeignungsgebietenauf Ebene der Regionalplanung – Vorteile und Nachteile für dieWindenergiebranche*. Vinddatum: 20 februari 2013, op <http://enr-ee.com>.
- Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. (2011). *Energierapport 2011*. Vinddatum: 28 mei 2013, op <http://www.energie.nl>.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken. (2013). *Ontwerp-structuurvisie Windenergie op land*. Vinddatum: 3 april 2013, op <http://www.rijksoverheid.nl>.

Ministerium für Bauen, Wohnen, Stadtentwicklung und Verkehr des Landes Nordrhein-Westfalen. (n.d.). *Landesbauordnung*. Vinddatum: 3 juli 2013, op www.mbwsv.nrw.de.

Ministerium für Inneres und Kommunales. (2013a). *Geltende Gesetze und Verordnungen (SGV. NRW.) mit Stand vom 26.6.2013: Bauordnung für das Land Nordrhein-Westfalen*. Vinddatum: 3 juli 2013, op <https://recht.nrw.de>.

Ministerium für Inneres und Kommunales. (2013b). *Geltende Gesetze und Verordnungen (SGV. NRW.) mit Stand vom 26.6.2013: Landesforstgesetz für das Land Nordrhein-Westfalen*. Vinddatum: 3 juli 2013, op <https://recht.nrw.de>.

Ministerium für Inneres und Kommunales. (2013c). *Geltende Gesetze und Verordnungen (SGV. NRW.) mit Stand vom 26.6.2013: Gesetz zur Sicherung des Naturhaushalts und zur Entwicklung der Landschaft*. Vinddatum: 3 juli 2013, op <https://recht.nrw.de>.

Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz des Landes Nordrhein-Westfalen. (n.d.). *Klimaschutzgesetz NRW*. Vinddatum: 19 maart 2013, op <http://www.umwelt.nrw.de>.

Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013a). *Aktuelle Meldungen*. Vinddatum: 17 juni 2013, op <http://www.umwelt.nrw.de>.

Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013b). *Klimacommune NRW*. Vinddatum: 17 juni 2013, op <http://www.umwelt.nrw.de>.

Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013c). *Maßnahmen*. Vinddatum: 17 juni 2013, op <http://www.umwelt.nrw.de>.

Ministry of Economic Affairs and Energy of the State of North Rhein-Westfalia. (2009). *Renewable Energy in North Rhein-Westfalia*. Vinddatum: 17 juni 2013, op www.wirtschaft.nrw.de.

Open vld. (2009). *Stad geeft negatief advies voor drie windmolens op Hoog-Kortrijk*. Vinddatum: 7 maart 2013, op www.kortrijk.openvld.be.

Portaal Duitsland. (2010). *Federale staat*. Vinddatum: 28 februari 2013, op <http://www.duitslandportaal.eu>.

Portefeuillehouders ruimtelijke ordening gemeenten Achterhoek. (2004). *(Ontwerp) Structuurvisie nieuwe stijl Regio Achterhoek: Speerpunten voor het regionale ruimtelijk beleid Achterhoek 2011-2020; Een ruimtelijke visie op een vitaal, modern en authentiek Achterhoek*. Vinddatum: 2 juli 2013, op <http://gismontferland.info>.

Provinciale Staten Gelderland. (2005). *Streekplan Gelderland 2005: Kansen voor de regio's*. Provincie Gelderland: Arnhem.

Provincie Gelderland. (2008). *Gelders klimaatprogramma 2008-2011*. Arnhem.

Provincie Gelderland. (2010). *Gerealiseerde windparken*. Vinddatum: 15 augustus 2013, op www.gelderland.nl.

Provincie Gelderland. (2013a). *Wat is een inpassingsplan?* Vinddatum: 4 juli 2013, op <http://www.gelderland.nl>.

Provincie Gelderland. (2013b). *Natuurbeschermingswet, vergunning*. Vinddatum: 15 augustus 2013, op www.gelderland.nl.

Provincie Limburg. (n.d.). *Duurzaamheid, energie en klimaat*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.limburg.nl>.

Provincie Limburg. (2008). *Energieprogramma provincie Limburg: Continue winnen 2008 → 2011 → 2020*. Maastricht.

Provincie Limburg. (2013). *Ontgrondingenvergunning*. Vinddatum: 15 augustus 2013, op www.limburg.nl.

Provinciale Staten Limburg. (2006). *Provinciaal omgevingsplan Limburg*. Provincie Limburg: Maastricht.

Rygg, B.J. (2012). Wind power: An assault on local landscapes or an opportunity for modernization? *Energy Policy*, 48, pp. 167- 175.

Schweizer-Ries, P., Rau, I., Zoellner, J., Nolting, K., Rupp, J. & Keppler, D. (2010). *Projektabschlussbericht: Aktivität und Teilhabe; Akzeptanz Erneuerbarer Energien durch Beteiligung steigern*. Forschungsgruppe Umweltpsychologie, Institut für Zukunftstudien und Technologiebewertung & Zentrum Technik und Gesellschaft der TU Berlin: Deutschland.

SL Naturenergie. (n.d.). *Wertschöpfung vor Ort*. Vinddatum: 26 maart 2013, op <http://www.sl-naturenergie.com>.

Staatskanzlei des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013a). *Hannelore Kraft: Ministerpräsidentin des Landes Nordrhein-Westfalen*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.nrw.de>.

Staatskanzlei des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013b). *Staatskanzlei des Landes Nordrhein-Westfalen*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.nrw.de>.

Staatskanzlei des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013c). *Die nordrhein-westfälische Landesregierung (das Kabinett)*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.nrw.de>.

Staatskanzlei des Landes Nordrhein-Westfalen. (2013de). *Der Landtag Nordrhein-Westfalen*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.nrw.de>.

Stadt Bocholt. (2006). *Stadtentwicklungskonzept Bocholt*. Vinddatum: 2 juli 2013, op <http://www.presse-service.de>.

Stadt Bocholt. (n.d.). *Aktiv mit Perspektive*. Bocholt: Duitsland.

Stadt Bocholt und Intabo GmbH. (2013a). *Sozialprojekt Energiesparen*. Vinddatum: 2 juli 2013, op <http://www.bocholt.de>.

- Stadt Bocholt und Intabo GmbH. (2013b). *Auszeichnung zur NRW-Klimakommune der Zukunft*. Vinddatum: 2 juli 2013, op <http://www.bocholt.de>.
- Stadt Bocholt und Intabo GmbH. (2013c). *Lohnt sich Sonnenenergie auf meinem Dach?* Vinddatum: 2 juli 2013, op <http://www.bocholt.de>.
- Stadt Bocholt und Intabo GmbH. (2013d). *Aktion Klimashopper*. Vinddatum: 2 juli 2013, op <http://www.bocholt.de>.
- Stohr, J. & Gerards, P. (2010). *Structuurvisie Leudal: Gemeente Leudal*. BRO: Boxtel.
- Teunis, H. S. (2013). *Duitse Energiewende inspireert minister Kamp*. BNR Nieuwsradio.
- TNS Opinion & Social. (2011). *Special eurobarometer 364: Public awareness and acceptance of CO2 capture and storage*. Brussels: Belgium.
- Triodos Bank. (n.d.). *Windpark Niederrhein der KGAL: Erneuerbare Energien (Umwelt)*. Vinddatum: 25 maart 2013, op <http://www.triodos.de>.
- Triodos Bank. (2011). *Der Wind dreht sich*. Vinddatum: 25 maart 2013, op <http://magazin.triodos.de>.
- Umwelt Bundes Amt. (2012). *Grundzüge des räumlichen Planungssystems: Stand 08.2007*. Vinddatum: 19 maart 2013, op <http://www.umweltbundesamt.de>.
- Van den Berg, H. (2004). Discoursanalyse. *KWALON* 26, 9 (2), pp. 29- 39.
- Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Boom Lemma: Den Haag.
- Watt Mooi. (n.d.). *Leudal Energie opgericht*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.wattmooi.nl/>.
- WBGU. (2011). *Welt im Wandel: Gesellschaftsvertrag für eine Große Transformation; Zusammenfassung für Entscheidungsträger*. Berlin.
- WDR (2012). *Windkraft: Viel Lärm um nichts?*. Vinddatum: 26 februari 2013, op <http://www.wdr.de>.
- Wolsink, M. (2000). Wind power and the NIMBY- myth: institutional capacity and the limited significance of public support. *Renewable Energy*, 21 (1), pp. 49- 64.
- Wolsink, M. (2007a). Wind power implementation: The nature of public attitudes: Equity and fairness instead of backyard motives. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 11 (6), pp. 1188- 1207.
- Wolsink, M. (2007b). Planning of renewables schemes. Deliberative and fair decision-making on landscape issues instead of reproachful accusations of non-cooperation. *Energy Policy*, 35 (5), pp. 2692- 2704.
- Wüstenhagen, R., Wolsink, M. & Bürer, M.J. (2007). Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy Policy*, 35 (5), pp. 2683- 2691.
- Zuidenwind. (n.d.). *Windpark Neer*. Vinddatum: 25 juni 2013, op <http://www.zuidenwind.org>.

Bijlage I: Interviewguide gemeenten

Nederland

Deze vragenlijst is onderverdeeld in drie delen. Het eerste deel bevat vragen omtrent uw achtergrond. Het tweede deel is specifiek gericht op het windenergie beleid in de gemeente X. Het laatste deel bevat vragen over windpark Hagenwind. De inzichten die uit dit interview naar voren komen, worden gebruikt en verwerkt in mijn master scriptie. Deze is gericht op de lokale acceptatie van windprojecten in Nederland en Duitsland.

Mocht u nog vragen hebben, dan hoor ik dit graag.

Deel 1: Achtergrond

Wie bent u?

Wat is uw achtergrond?

Wat is uw huidige functie?

Deel 2: Windenergie beleid

Wat was uw rol bij het opstellen van het beleid omtrent windenergie?

Welk beleid voert de gemeente X op het gebied van windenergie?

- Is er vrije ruimte voor windturbines?
- Zijn er gebieden aangewezen?
- Welke criteria zijn hierbij gebruikt? (belangen omwonenden/ burgers meegenomen?)
- Op welke plekken is windenergie wenselijk?

Wat is de centrale gedachte achter dit beleid?

- Is er een doelstelling voor duurzame energie?

In hoeverre hebben burgers kunnen participeren bij de opstelling en de uitvoering van het beleid?

Hoe verhoudt het beleid van de gemeente X zich tot het provinciale beleid?

- Is er overleg geweest met de provincie?
- Heeft er afstemming plaats gevonden met de provincie?

Deel 3: Windpark X

Was u betrokken bij de planning/ oprichting van dit windpark? Zo ja, op welke manier?

Hoe heeft u het gehele proces (van planning tot de uiteindelijke bouw) van het windpark ervaren?

- Hebben omwonenden en burgers kunnen participeren in het project? Zo ja, op welke manier? (financieel, via plannen)
- Zijn omwonenden en burgers geïnformeerd over de plannen m.b.v. bijvoorbeeld informatieavonden?
- Zijn er zorgen geuit vanuit de omgeving over mogelijke hinder? Zo ja, wat dan?

- Hoe zijn de reacties nu het park er staat?

Denkt u dat het windpark lokaal geaccepteerd is?

- Waren de geluiden met name positief of negatief?
- Is er veel bezwaar gemaakt?
- Welke rol heeft het soort ontwikkelaar hierbij gespeeld? Positief/ negatief?

Ziet u wellicht verbeterpunten voor een eventueel volgend project?

- Was de locatie geschikt?
- Was de ontwikkelaar geschikt?

Hoe groot acht u de kans dat er nog een windpark gerealiseerd wordt in de gemeente X?

- Bestaat er ruimte binnen de gemeente voor meer windenergie?
- Denkt u dat er qua acceptatie van de bevolking ruimte bestaat voor meer windenergie?

Dit waren de vragen van mijn kant. Heeft u nog iets toe te voegen?

Hartelijk dank voor uw tijd.

Met vriendelijke groet,

Lesley ter Maat

Duitsland

Diese Fragebogen ist unter geteilt in drei Teile. In das erste Teil geht es um Ihre Hintergrund. In das zweite Teil geht es um die Politik Ihre Gemeinde im Bereich von Windenergie und in das dritte Teil geht es um Windpark X. Dem Ergebnis von diesem Interview, werde ich verwenden zu meiner eigenen Forschung. Diese Forschung richtet sich auf die soziale Akzeptanz von Anwohner und Einwohner im nächstgelegenen Ort von Windparks auf lokaler projektbezogener Ebene in die Niederlande und Deutschland. Windpark X ist einer der Windparks in Deutschland wem ich untersuche.

Das ganze Gespräch soll auf Band aufgenommen werden, weil das einer Verpflichtung der Universität ist. Wenn Sie fragen haben, höre ich das gerne.

Teil 1: Hintergrund

Wer sind Sie?

Was ist Ihre aktuelle Funktion?

Teil 2: Windenergie Politik

Was war Ihre Rolle beim Aufstellung von den Windenergie Politik in ihre Gemeinde?

Welche Politik führt der Gemeinde X im Bereich von Windenergie?

- Wie viele Grundstücke sind in der Gemeinde reserviert?
- Sind im Moment Flächen angewiesen in das Flächennutzungsplan?
- Welche Kriterien sind in die Anweisung mit genommen?
- Wie sind die öffentliche und private Belange mit genommen?
- Auf welche Grundstücke ist Windenergie erwünscht?

Was ist das Hauptidee der Windenergie Politik?

- Hat Ihre Gemeinde eine erneuerbare Energien Ziel?

In welchem Maße war Planungsbeteiligung möglich?

- Wie viel Bürger Partizipation hast stattgefunden?

Wie verhält den Gemeinde Politik sich zu das Land NRW/ der Regierungsbezirk?

- Haben die Gemeinde und das Land/ der Regierungsbezirk überlegt?
- Ist die Politik ab gestimmt mit dem Land/ den Regierungsbezirk?

Teil 3: Windpark Bocholt

Waren Sie betroffen bei dem Planung/ Einrichtung von das Windpark? Wenn ja, wie?

Wie haben Sie das ganze Verfahren (von Planung bis Einrichtung) des Windparks erfahren?

- War Partizipation für Anwohner und Einwohner möglich? (Planungsbeteiligung oder Finanzielle Beteiligung?) → Haben die An- und Einwohner Verteilungsgerechtigkeit erfahren?
- Sind An- und Einwohner informiert? Wenn ja, wie?
- Sind Bedenken geäußert über mögliches Ungemach (zb Schallemissionen, Schattenwurf)
- Wie sind die Reaktionen seit das Windpark da tatsächlich ist?

Meinen Sie das dem Windpark akzeptiert ist?

- Waren die Meinungen hauptsächlich Positiv oder Negativ?
- Hat es viel Widerstand/ Klage gegeben?
- Welche Rolle hat der Projektierer gespielt? Positiv/ Negativ?

Sind mögliche Verbesserungen durch zu führen in eines späteres Projekt?

- War das Ort geeignet?
- War der Projektierer geeignet?

Wie schätzen Sie die Chance ein, dass in die Gemeinde X noch einer Windpark realisiert wird?

- Gibt es mehr Raum für Windparks in Ihrer Gemeinde?
- Meinen Sie dass die Akzeptanz in Ihre Gemeinde ausreichend ist für mehr Windenergie?

Vielen Dank für Ihnen Zeit und Mühe.

Mit freundlichen Grüßen,

Lesley ter Maat

Bijlage II: Topic list interviews burgers en omwonenden

Nederland

Introductie

Goedendag, mijn naam is Lesley ter Maat en ik ben een student van de Radboud Universiteit Nijmegen. Op dit moment studeer ik de master Milieumaatschappijwetenschappen. In het kader van mijn afstudeeronderzoek, onderzoek ik de sociale acceptatie van burgers en omwonenden van windprojecten op lokaal (project) niveau in zowel Nederland als Duitsland. Windpark X is één van de projecten die centraal staat in mijn onderzoek. Ik tracht de acceptatie te meten met behulp van discoursen. Daarom ben ik geïnteresseerd in uw mening over het windpark. Zou ik u hierover een aantal vragen mogen stellen? (Heeft u tijd om enkele vragen te beantwoorden?)

Het gehele gesprek zal opgenomen worden, aangezien dit een verplichting vanuit de universiteit is. Heeft u bezwaar hiertegen? Mocht u tussentijds nog vragen hebben, dan hoor ik dit graag.

Hoofdvraag

Wat vindt u van windpark X?

Topic list

- Positief/ negatief? Waarom? (**Bent u overwegend positief of negatief**)
- Participatiemogelijkheden (**Vindt u dat burgers voldoende hebben kunnen participeren/ heeft u zelf geparticipeerd**)
 - o Inspraak
 - o Planparticipatie
 - o Financiële participatie
- Proces rondom windpark rechtvaardig ja/nee? Waarom? (**Vindt u dat er een eerlijk proces heeft plaats gevonden**)
- Mening over de oprichter (**Wat vindt u van de oprichter van het windpark**)
- Kosten- baten verhouding (**Bent u/ is de gemeenschap voldoende gecompenseerd**)
- Mogelijke ondervonden hinder (visuele impact, geluid, slagschaduw) (**Heeft u hinder ondervonden van het windpark**)
- Zichtbaarheid (**In hoeverre is het windpark zichtbaar voor u**)
- Mening over beleid gemeente (en eventueel hogere lagen) (**Bent u het eens met de manier waarop de gemeente gehandeld heeft**)

Duitsland

Einführung

Gütentag, meine Name ist Lesley ter Maat und ich bin eine Untersucherin an die Radboud Universität in Nimmwegen (Master Umwelt- Sozialwissenschaften/ Environmental Politics). Meine Forschung (um meine Studien ab zu schließen) richtet sich auf die soziale Akzeptanz von An- und Einwohner im nächstgelegenen Ort von Windparken auf lokaler projektbezogener Ebene in die Niederlande und Deutschland. Windpark X ist einer der Windparks wem mich interessieren. Ich Prüfe die Akzeptanz durch die Diskurse von An- und Einwohner zu konstruieren. Deshalb bin ich interessiert in Ihren Meinung über das Windpark. Darf ich Sie vielleicht einige Fragen stellen? (Haben Sie Zeit um einige Fragen zu beantworten?)

Das ganze Gespräch soll auf Band aufgenommen werden, weil das einer Verpflichtung der Universität ist. Sind Sie damit einverstanden? Wenn Sie fragen haben, höre ich das gerne.

Hauptfrage

Was halten Sie von das Windpark X?

Topic list

- Positiv/ Negativ? Wieso? (**Sind Sie überwiegend Positiv oder Negativ**)
- Bürgerbeteiligung (**Meinen Sie dass Bürger ausreichend beteiligt sind/ Haben Sie selber partizipiert**)
 - o Einspruch
 - o Planungsbeteiligung
 - o Finanzielle Beteiligung
- Verfahren des Windparks (**Was ist ihre Meinung über das ganze Verfahren**)
- Meinung zu Aufsteller/ Projektierer (**Was halten Sie von die Aufsteller/ Projektierer**)
- Verteilungsgerechtigkeit (**Sind Sie/ Ist die Gemeinschaft ausreichend kompensiert**)
- Möglicher Erfahrung von Ungemach (Schattenwurf, Schallemissionen, Landschaftsauswirkungen) (**Haben Sie Ungemach erfahren**)
- Sichtbarkeit (**Wie sichtbar ist das Windpark, störend?**)
- Erfahrung des Gemeinde Politik (oder Kreis/ Regierungsbezirk/ NRW/ Bund) (**Meinen Sie das Sie gehört sind durch die Gemeinde**)

Bijlage III: Respondenten

Bij iedere respondent van de gemeente is aangegeven wat de functie van de desbetreffende persoon is en in welke plaats hij of zij werkzaam is. Bij de omwonenden en burgers is enkel de straatnaam weergegeven.

Gemeenten

- Dhr. H. Scheffer; beleidsmedewerker ruimtelijke ordening gemeente Aalten
- Mevr. N. Gerards; medewerkster ruimtelijke ordening gemeente Leudal
- Dhr. R. Willemsen; beleidsmedewerker duurzaamheid gemeente Leudal
- Dhr. U. Geilmann; beleidsmedewerker bestemmingsplannen en regioplannen gemeente Alpen
- Mevr. A. Döring; medewerker stadplanning stad Bocholt
- Dhr. G. Sieverding; stad Bocholt

Omwonenden

Aalten

- Zilverbekendijk

Neer

- Boerderijweg

Alpen

- Dickstraße

Bocholt

- Schüttensteinerweg

Burgers

Aalten

- Laan van Kobus
- Bongenkamp
- 't Boske

Neer

- Steeg
- Hoogstraat

Alpen

- Bergstraße
- Die Schraag

Bocholt

- Kemkesweg
- Bekendorfsweide

Extra geïnterviewden

- Dhr. Geenen; mede oprichter windpark Neer VOF
- KDE
- Blaaswind
- Mevr. Zondag; Tegenwind N33

Bijlage IV: Samenvatting verhaallijnen

Windpark Hagenwind

Omwonenden

Respondent 1

Respondent 1 geeft aan dat hij in principe een voorstander is van windenergie. Hij meent dat windenergie een goede en milieuvriendelijke manier van energie opwekken is. In het begin was het windpark echter 'onbekend en onbemind', nu is dat volgens meneer minder. Hij is echter nog steeds niet blij met de bijbehorende geluidsoverlast. Meneer gaf aan dat het huis op een afstand ongeveer 300 meter van het windpark gelegen is. Door de geringe afstand heeft hij regelmatig last van het geluid en slagschaduw. Destijds was hem beloofd dat de turbines stil zouden worden gezet indien er slagschaduw op zou treden. Dit gebeurt volgens meneer echter niet. De windmolens draaien altijd door. Wat betreft het geluid storen het zoemende achtergrondgeluid en het geluid in huis als het hard waait het meest. Indien meneer in de achtertuin zit, is dit altijd hoorbaar. Het geluid wordt door hem vergeleken met vliegtuigen die telkens op de achtergrond overvliegen. Wanneer hij bezoek heeft en deze in de achtertuin ontvangt, geeft het bezoek aan dat ook zij het geluid waarnemen. Meneer is naar eigen zeggen niet de enige die het geluid waarneemt. Aan de rand van Lichtenvoorde en in de kern van Barlo is het geluid eveneens goed te horen. Het is net alsof een gedeelte van het geluid nog over de woning heen gaat. Naast het windpark is er tevens een schietbaan in de buurt gelegen. Deze geeft volgens meneer voornamelijk in de weekenden geluidsoverlast. Doordat de schietbaan aan de andere kant gelegen is, komt er vanaf twee kanten geluid dat overlast veroorzaakt. Meneer heeft voorgesteld om een soort zaag op de wiek te monteren, zodat het geluid minder wordt. De initiatiefnemers wilden echter een dergelijke investering niet doen.

Een ander storend punt betreft de impact van het windpark op het landschap. Meneer gaf aan dat hij vindt dat het windpark afbreuk doet aan de omgeving en dat het pure horizonvervuiling is. De reden hiervoor was dat 'het gewoon niet mooi is. Eerst had je namelijk mooi uitzicht en nu zie je telkens 8 windmolens draaien'. Zonnepanelen zijn volgens hem een betere oplossing. Meneer heeft destijds hoofdzakelijk vanwege het geluid overwogen om planschade in te dienen. Hij heeft dit uiteindelijk echter niet gedaan, omdat hij veel verhalen hoorde over dat het gewoonweg geen zin heeft. De gemeente was namelijk erg meewerkend met de initiatiefnemers, maar heeft de buurt 'een beetje down gehouden' met 'jongens het komt allemaal wel goed'. Hij heeft destijds wel gebruik gemaakt van de inspraakmogelijkheid bij de gemeente.

Over de initiatiefnemers spreekt hij echter verder geen kwaad woord. Hij meent dat ze goed en vroegtijdig zijn ingelicht en dat ze goed betrokken zijn bij het project door de initiatiefnemers. Ze hebben hem zo open mogelijk voorgelicht. Hij neemt zijn petje er voor af, omdat het niets niks is. Je neemt toch een extra risico. Het stoort echter wel dat mensen die verder weg wonen hun geld verdienen met het windpark, terwijl meneer enkel de lasten draagt. In Vragender (de woonplaats van één van de oprichters) hebben ze waarschijnlijk geen geluidsoverlast. Een aanbod voor participatie 'was daarom leuk geweest'. Op deze manier zou je niet alleen de lasten hebben gehad, maar ook de 'geneugten'. Meneer kon het echter wel waarderen dat hij een keer boven in de molen mocht staan. Hij meent dat de oprichters een kans gemist hebben door er niet voor te kiezen om een balustrade voor toeristen op één van de turbines te plaatsen.

Ondanks dat meneer toch veel negatieve punten noemt over het windpark, is hij niet geheel negatief over het windpark. Zo stelt hij:

‘De energieopwekking vind ik natuurlijk hartstikke fijn als dat ze dat op zo’n manier doen. Alleen het nadeel dat wij er van ondervinden hier, is geluidsoverlast’.

Respondent 2

Respondent 2 geeft aan dat hij geen problemen heeft met het windpark. De natuur lijdt er namelijk niet onder en hij heeft geen last van het windpark ondanks dat hij er naar eigen zeggen het dichtste bij zit (ongeveer 400 meter). Meneer geeft aan dat hij geen geluidsoverlast ondervindt. Alleen met harde wind kunt je een keer ‘woef woef horen’. Slagschaduw is er wel, maar hier heeft hij geen last van. Meneer geeft aan dat hij voor het huis moet gaan staan om de molens te kunnen zien. Soms is er in het weiland wel schaduw, maar daar komt hij bijna nooit. Tevens meent hij dat de turbines geen afbreuk doen aan het landschap. Hij ziet het landschap evengoed, al staan de molens er. Hij vindt het echter jammer dat er zo veel subsidies op zitten. ‘De windmolens draaien niet op wind, maar op subsidie’. Dit kost de maatschappij onnodig veel geld.

Wat betreft de initiatiefnemers, spreekt meneer geen kwaad woord. Ze hebben het volgens hem goed aangepakt, omdat als er verlies komt de Rabobank voor het verlies opdraait. Het irriteert hem echter soms wel dat ze erg lyrisch zijn over het windpark. ‘Het is goed en dan moet het ook ophouden’. De naaste burens zijn één van de initiatiefnemers en meneer heeft hier goed contact mee. Onder andere deze burens zijn destijds eenmalig langs geweest en zij hebben destijds informatiefolders gebracht die volgens meneer ‘in de verste verte niet deugden’. De folders waren afkomstig van de fabrikant van de windturbines. In de folder stond aangegeven dat het gehele windpark 105 dB aan geluid zou produceren. Op basis van deze folder heeft meneer destijds gebruik gemaakt van de inspraakgelegenheid bij de gemeente, omdat er tevens een kleiduivenschietbaan in de buurt gelegen is die 72 dB aan geluid produceert. Hij vreesde dat deze twee samen (105 dB en 72 dB) wel erg veel geluidsoverlast zouden geven. Dit bleek na de bouw echter niet te kloppen, want ‘je hoort ze gewoon niet’.

Voor de gemeente heeft hij echter geen goed woord over. Hij heeft het idee dat als de gemeente het wil en de provincie het wil, je als burger er toch ‘geen malle moer’ aan kunt doen. Procederen hou je toch nooit vol. Daarom heeft hij geen gerechtelijke actie ondernomen, ‘want dan trek je toch aan het kortste eind’. Dit is eigenlijk niet echt rechtvaardig. Ook de procedure omtrent de aanvraag van planschade ervaart hij als onrechtvaardig. Als je planschade aanvraagt, kiest de gemeente namelijk het bedrijf dat de metingen verricht omdat de gemeente betaalt. Meneer had liever zelf willen betalen en zelf een bedrijf aan willen wijzen. Dit heeft hij echter niet gedaan, omdat dit niet mag. Dan is een advocaat noodzakelijk en deze kost veel geld. ‘Je moet niet denken dat je er tegen op kunt, tegen een staatslichaam’. Hij heeft echter uiteindelijk wel planschade ontvangen, maar was hier niet echt tevreden mee. Zo stelde hij:

‘(..) dat bedrag is zo minuscuul, daar lachen ze gewoon om. De nieuwjaarsreceptie van de gemeente die uit het overheidspotje betaald wordt, is duurder dan wat ik kreeg aan planschade. Daar klopt toch geen malle moer van’.

Tevens stoorde het hem dat een buurman die er 700 meter vanaf woont en geen hinder ervaart, ook bezig is met planschade. ‘Er gebruik van maken is goed, er misbruik van maken niet’, want planschade is zogenaamd de vermindering van de woning en daar heeft deze buurman geen last van. Zelf heeft hij het huis nu al 7 jaar te koop staan. Hij wijt het feit dat de woning niet verkocht wordt echter niet aan de windmolens. De windmolens staan wat hem betreft hier prima.

Burgers

Respondent 3

Respondent 3 geeft aan dat zij niet negatief is over het windpark. Zij ondervindt namelijk geen hinder en meent dat het hard nodig is om andere bronnen van energie aan te boren. Daarnaast geeft zij aan dat het te ver van haar af staat om er echt tegen te kunnen zijn. Indien ze op zolder staat kan ze nog net een klein stukje windpark zien, maar ze geeft aan: 'Het staat ons niet in de weg'. Omdat mevrouw pas vijf jaar in Aalten woont, heeft ze een groot deel van het begintraject gemist. De bouw heeft ze wel meegemaakt. Toen het windpark af was, is ze een keer gaan kijken uit nieuwsgierigheid en ze heeft ook wel eens in de omgeving gewandeld. Ze geeft niet geparticipeerd. Indien ze er vlakbij had gewoond, had ze dit echter wel graag gedaan. Ze meent dat ze als Aaltense geen voordeel heeft van het windpark. Verder kan ze zich goed voorstellen dat een windpark zo dicht bij je huis, door sommige mensen als vervelend wordt ervaren. Tot slot geeft mevrouw aan dat zij het een goede zaak vindt dat de mensen van wie de grond is, het park hebben geplaatst.

'Dat zijn dan de mensen die de windmolens zo moeten plaatsen. Als het hun grond betreft, denk ik dat dat een hele goede zaak is, (..) want dan is het van dichtbij'.

Respondent 4

Respondent 4 geeft aan dat hij in principe geen moeite heeft met windmolens. Hij is van mening dat windmolens geplaatst moeten worden waar het kan en dat hij het liefst zou zien dat de rest opgevangen zou worden met zonne-energie. Met het windpark Hagenwind heeft hij echter nog steeds moeite, ondanks dat hij geen directe hinder ondervindt. Hij is namelijk van mening dat het landschap aangetast wordt door windturbines. Hij vindt het 'niet fraai'.

'Ik probeer mezelf voor te houden dat we vroeger aan de andere molens ook moesten wennen, maar ik blijf het landschappelijk nog steeds storend vinden'. (..) Ik vind het jammer dat het gebied daarmee belast is'.

Meneer geeft aan dat hij het windpark storend vindt omdat het 'te groot is voor het karakter van het landschap'. Hier in de buurt is het namelijk een coulissenlandschap, dat erg kleinschalig is en nu ze bij de Duitse grens nog hogere willen gaan maken, vindt hij het niet meer passen bij het landschap. Als ze op zee zouden staan, zou hij er minder moeite mee hebben, al wil hij ze ook niet weer bij andere mensen voor de deur hebben. Hij doet moeite om er positief tegenover te staan, maar hij blijft 'ze' lelijk vinden. Meneer geeft aan dat hij veel in het gebied wandelt en fietst en hierdoor het windpark feitelijk iedere week wel ziet. Op zulke momenten stoort het windpark hem nog steeds. Het verwonderd hem echter niet dat het er nu staat. Aangezien hij eerder zelf bij de provincie werkte, heeft hij meegekregen dat er vanuit de provincie een redelijke druk uit is gevoerd. Deze druk heeft waarschijnlijk wel meegespeeld.

Meneer kan zich niet herinneren dat hij destijds is ingelicht over de komst van het windpark. Als hij het had geweten, was hij tegen geweest. Hij vindt het jammer dat het windpark 'omarmd is door een aantal boeren die er aan willen verdienen'. Op deze manier verdienen er enkel individuen aan. Er zijn volgens hem mooiere manieren om duurzame energie tot stand te brengen. Dat juist deze initiatiefnemers een windpark op hebben kunnen richten, is volgens meneer wellicht te wijten aan het feit dat de Aaltense politiek een 'vriendjespolitiek' is. Indien dit zo zou zijn, zou dit heel erg slecht zijn. Ook al was er een participatiemogelijkheid geweest, dan zou meneer er in dit geval niet ingestapt zijn. Echter indien het helemaal open was geweest, niet vast stond wie het zou doen en het

qua vorm in de omgeving had gepast, had hij misschien wel mee willen doen. De oprichter had dan bijvoorbeeld via een referendum gekozen moeten worden.

Respondent 5

Respondent 5 geeft aan dat hij het goed vindt dat windenergie benut wordt. Hij vindt windenergie 'goede energie' en ondervindt zelf geen hinder vanwege de afstand. Hij gaat wel eens naar het gebied om er te wandelen, maar vindt 'het geen hinderlijk geluid'. Hij kan het zich echter wel voorstellen dat als je er dichtbij woont, het wel hinderlijk kan zijn. Vanuit het huis waar meneer woont, is het windpark enigszins zichtbaar. Zo stelt hij: 'Ik kan er zicht op hebben als ik het wil zien, maar het stoort niet.' De rede waarom hij het niet als storend ervaart, is omdat hij liever een windmolen heeft dan bijvoorbeeld een kolencentrale. Zo geeft meneer aan dat: 'Ik heb liever dat ding daar staan dan Kalkar draaiend'. Meneer kan naar zijn mening weinig zeggen over wat hij vindt van windpark Hagenwind. Hij heeft zich er destijds niet echt in verdiept.

'Als je het wilt, word je er voldoende in betrokken. In die tijd wist ik wel dat die plannen er waren, maar ik heb me er niet in verdiept, omdat het toch dermate ver van mijn bed was'.

Na enige toelichting heeft meneer echter toch op bepaalde punten nog een duidelijke mening. Hij is van mening dat het 'een goede zaak' is dat de gemeente voor deze initiatiefnemers heeft gekozen, omdat ze het zo meer in de hand kunnen houden. Hij vindt het echter wel 'krom' dat de één wel een windpark neer mag zetten en de ander niet. Indien hij de mogelijkheden zou hebben en het willen, zou hij het raar vinden dat hij geen medewerking krijgt. Het is groene energie en dat is een goede zaak. Wat hij ook jammer vindt, is dat in Nederland iedereen er maar beter van moet worden, terwijl de particulieren die de stap genomen hebben het risico lopen. Volgens hem wil iedereen in Nederland zoveel mogelijk vergoeding en zo min mogelijk last, terwijl hij meent dat als je er geen last van hebt, het ook niets op hoeft te brengen. Het zou echter anders zijn als je er dichterbij woont. Doordat meneer dermate ver van het windpark woont, heeft hij zich niet verdiept in de procedures en de mogelijkheden. Indien hij dichterbij had gewoond, had hij dit wel gedaan. Volgens hem is het een groot verschil of je een windpark in je achtertuin hebt of als het aan de andere kant van Aalten staat. Dan ga je wel uitpluizen hoe je het tegen kan houden. 'Liever daar dan hier'.

Windpark Neer

Omwonenden

Respondent 6

Respondent 6 geeft aan dat hij onderhand gewend is aan het windpark. 'Als je ze genoeg gezien hebt, zie je ze niet meer. Het past gewoon in het plaatje. Ze zijn niet lelijk'. Al vindt de vrouw van meneer dat het er vanuit Neer mooier uitziet dan vanuit Egchel. Vanuit Egchel gezien is het eigenlijk landschapsvervuiling, doordat daar ook al hoogspanningsmasten staan. Zelf hebben meneer en mevrouw geen last van het windpark. Ze hebben geen last van slagschaduw doordat er landbouwgewassen voorstaan. Het geluid hoor je wel bij bepaalde windrichtingen en indien het kouder weer is, doordat er zich dan ijzel op de wieken van de windmolens vormt. Ondanks dat de respondent woonachtig is binnen 400 meter van het windpark geeft hij aan dat:

'Het valt ons mee. We hebben er geen problemen mee, maar we krijgen er inderdaad wel een vergoeding voor'.

De vergoeding krijgen ze naar eigen zeggen, omdat ze binnen de hinderzone zitten en omdat één van de turbines is gebouwd op de grond die ze pachten. Doordat ze de grond pachten, moesten ze in het begin mee werken aan het protest tegen de komst van het windpark. De eigenaar van de gronden was namelijk aanvankelijk tegen het windpark en dus moesten zij in zijn mening mee. De eigenaar is echter later bijgedraaid. Volgens meneer valt het in de buurt op dat mensen die geen vergoeding krijgen, het moeilijker vinden om het windpark te accepteren. 'De mensen die het wel krijgen zeggen: ja het is wel goed', maar als ze weten dat zij geen vergoeding krijgen en een ander wel is het moeilijker te accepteren. 'Dat speelt hier ook wel'.

Iedereen heeft volgens hem wel de mogelijkheid gehad om er financieel beter van te worden. In het begin werd namelijk geprobeerd om mensen enthousiast te maken, door zelf ook in het project te stappen. Dit is later afgekapd omdat niemand interesse had. Zelf hadden meneer en mevrouw eveneens geen interesse. Meneer wilde er geen geld in steken, omdat hij er niet zeker van was dat hij tijdens zijn leven er nog geld uit zou halen. Nalatenschap zou lastig geweest zijn, omdat je dan allerlei contracten op moet laten stellen. Daar komt bij dat het veel makkelijker is om via de grondvergoedingen er financieel beter van te worden. Waarom zou je dan voor de moeilijke manier kiezen?

Wat betreft de oprichter van het windpark is meneer enigszins genuanceerd. Hij weet dat ze het niet doen voor het groen, want 'als er niets aan verdient wordt dan komt het er niet'. Hier heeft hij echter vrede mee. Dat één van de oprichters afkomstig is uit de regio geeft volgens meneer een vertrouwd gevoel, al biedt het geen zekerheid. Ze kunnen het windpark zo verkopen. In principe zou meneer het niet erg vinden als dit gebeurt en het zou hem ook niet uitmaken aan wie het doorverkocht wordt, als het voor hem maar goed uitkomt. Verder snapt hij heel goed dat de oprichters het project hoe dan ook door zetten. Zo stelt hij:

'Je kunt niet verwachten dat mensen een project na 10 jaar afkappen, omdat sommigen er geen zin in hebben. Als ik er op tegen geweest was, had ik het misschien een half jaar kunnen uitstellen maar niet afstellen. Maar dat is ook begrijpelijk. Daar heb ik begrip voor'.

Hij snapt daarom dat de gemeente en met name de provincie er alles aan doen om het project door te laten gaan. Dat vindt hij prima. Hij is zeker niet tegen windenergie, ook niet als het in zijn eigen

achtertuin is. Hij meent dat we het economisch moeten accepteren, omdat anders het land stil komt te staan. Als er nieuwe turbines zouden komen, zouden zij er dan ook niets mee doen. Ze zijn destijds netjes op de hoogte gesteld en mochten zelfs bovenin de turbine kijken. Kortom, meneer en mevrouw zijn overduidelijke voorstanders van het windpark.

Respondent 7

Respondent 7 geeft in het interview aan dat hij vrij negatief is over het windpark. Ze hebben namelijk één groot probleem met het windpark en dat is de geluidsoverlast. Van de slagschaduw hebben ze geen last, omdat de zonkant gunstig is. Zicht is eveneens geen probleem. Hij snapt wel dat 'die dingen' er moeten komen vanwege Europese regelgeving, maar hij snapt niet dat het ten koste moet gaan van 'alles wat je tegenkomt'.

Het geluid is dus het grootste probleem. Wat meneer het meest irriteert, is dat er met de geluidsoverlast niets gedaan wordt bij 'de grote heren'. Zij beweren dat niemand er last van heeft en dat het allemaal binnen de norm is. Omdat zij buiten de 47 dB contour zitten, zouden zij er zogenaamd geen last van hebben. Je hoort het wel, al is het wel afhankelijk van de hoek waar de wind uit komt. Ze worden echter door de initiatiefnemers niet serieus genomen. Meneer heeft de initiatiefnemers wel eens gebeld vanwege de geluidsoverlast. Deze hadden vervolgens beloofd dat ze zouden komen, maar ze zijn nooit gekomen. Daarom is meneer naar de gemeente gestapt en heeft daar zijn klacht gedaan. Pas toen de initiatiefnemers van de gemeente 'op hun donder kregen', kwamen ze langs.

Een ander punt waar hij niet gelukkig mee is, is de mate waarin ze door de initiatiefnemers bij het windpark betrokken zijn. In de eerste instantie werden we wel betrokken, omdat 'ze dachten dat ze ons nodig hadden'. Er werd toen gevraagd of meneer en mevrouw mee wouden werken. Hier zou dan ook een vergoeding tegenover komen te staan, maar:

'dan praten we over een vergoeding en dan kruipen ze achter de decibellen. Toen zijn ze gestopt, omdat we buiten de 47 dB vallen. Sindsdien krijgen we geen uitnodigingen meer voor tekst en uitleg, of we moeten zelf daar om vragen. Ze hebben het gewoon niet netjes gedaan. We zijn gewoon niet op de hoogte gehouden'.

Sinds de initiatiefnemers er dus achter kwamen dat meneer en mevrouw er te ver vanaf woonden (zo'n 600 a 700m), werden ze niet meer bij het windpark betrokken.

'We moeten het van andere mensen horen die er bij betrokken zijn. Van de initiatiefnemers horen we niets. (...) Ze hebben het zwaar af laten weten'.

Een andere reden waarom ze niet betrokken worden, is volgens meneer het feit dat ze geen financieel belang hebben. De mensen die wel een financieel belang bij het windpark hebben, omdat zij de grond ingebracht hebben, krijgen vaak een uitnodiging voor bijvoorbeeld een informatieavond. Meneer en mevrouw krijgen deze echter niet, ze moeten alleen de subsidie ophoesten. Doordat meneer en mevrouw overal buiten gehouden worden, weten ze verder niet veel van de plannen voor een eventuele vijfde turbine.

Daarnaast bestond er enige onduidelijkheid over de huidige eigenaar van het windpark. Meneer en mevrouw menen dat Zuidenwind de eigenaar is van windpark Neer. Hen is namelijk verteld dat Har Geenen en van Eck niets meer met het windpark te maken hebben, omdat ze dat allemaal uit handen gegeven hebben. Uit het interview met Har Geenen bleek echter dat de bestaande 4 turbines nog wel degelijk in handen zijn van windpark Neer V.O.F, dat in bezit is van hem

en dhr. van Eck. Dit is tijdens het interview aangegeven. Het was voor meneer en mevrouw erg verwarrend, doordat zij altijd iemand van Zuidenwind aan de deur hebben gehad. Uiteindelijk stelt hij:

'Wij weten het niet. De communicatie is 0,0. Op een gegeven moment irriteert het net zo erg als de geluidsoverlast, dat je gewoon niks weet. (..)Het is liegen en bedriegen. (..) Je weet toch niet van wie ze zijn'.

Burgers

Respondent 8

Respondent 8 geeft aan dat zij het prima vindt dat het windpark er staat. Ze vindt het er zelfs mooi uitzien.

'Iedere keer als ik er vanuit hier uitrij of terug kom, vindt ik het er mooi uitzien. Als er op die manier energie gewonnen kan worden, is dat alleen maar mooi. Ik ben er alleen maar positief over'.

Mevrouw geeft aan dat ze niet alleen positief is omdat ze ver van het windpark af woont. Wat haar betreft hadden ze het windpark in haar achtertuin mogen zetten. Ze is niet bang dat ze dan overlast krijgt, want naar haar mening is het geluid niet storend. Ze ervaart het geluid van de weg waar ze aan woont meer als storend. De remmen van de vrachtwagens kunnen een heel akelig geluid maken. Vooral als je buiten zit, kun je dat goed horen.

'Maar ook daar wen je aan. Dat is met een windmolen precies hetzelfde. Als je overal op gaat lette, n hoor je ook alles en zie je ook alles'.

Ze had uit het gemeente krantje begrepen dat er tegenstand is geweest vanuit Egchel. Deze tegenstand schreef ze toe aan het feit dat 'die het dichterbij hebben dan wij hier in Neer'. Ze vindt het jammer dat door zulke tegenstand een project zo lang duurt. Het levert immers iets op, namelijk energie. Verder vindt ze het jammer dat het vrijwel geen werkgelegenheid oplevert. Al met al vindt ze dat het 'wel goed gegaan is'. Al moet ze eerlijk bekennen dat ze zich niet heel erg verdiept heeft in het windpark. Ze heeft enkel het gemeente krantje gelezen. Desondanks is ze erg te spreken over één van de initiatiefnemers (Har Geenen):

'Ik vind het geweldig dat die man daar zich voor inzet. Hij is heel betrokken. Bij zo'n iemand heb ik er ook geen moeite mee. Die gun ik dat. Ik zou meer moeite hebben met iemand die het doet om zijn eigen zakken te vullen'.

Ze vindt het dan ook 'gunstig' dat de gemeente er in mee gegaan is. Het brengt vooruitgang. Daar komt bij dat door voor deze initiatiefnemer te kiezen, de burger meer inspraak krijgt dan als de gemeente het alleen maar regelt. Mevrouw is dus erg te spreken zowel over het windpark en zijn initiatiefnemers als over de gemeente en het proces rondom het windpark.

Respondent 9

Respondent 9 gaf aan dat het haar eigenlijk niets uit maakt dat het windpark er staat. Ze heeft er geen last van en ze hoort er niks van, dus het maakt haar gewoon niks uit. Ze rijdt dagelijks langs het windpark, maar woont er niet vlakbij. Daarom heeft ze zich er eigenlijk nooit druk over gemaakt.

'Ze staan me niet onder de voeten, dus wat mij betreft mogen ze blijven staan'.

Ze geeft aan dat ze in het begin wel erg moest wennen aan het windpark, maar nu stoort het niet meer. Mevrouw geeft aan dat ze verder 'het fijne' er niet van weet, maar ze meent dat er als het goed is energie van het windpark naar Neer wordt toegeleverd. Daarnaast meent ze dat het wel op een goede manier is gegaan, al weet ze hier ook het fijne niet van. Ze heeft destijds wel verschillende brieven van de gemeente gehad en stukken over het windpark in de krant en de streekbode gelezen. Tevens was ze op de hoogte van het feit dat je er binnen in kon gaan kijken, maar dit interesseerde haar eigenlijk niet.

'Mij interesseert dat niet, ik heb andere dingen'.

Aangezien het haar weinig interesseert, heeft ze geen behoefte aan eventuele participatie mogelijkheden. Over de oprichter heeft ze eigenlijk niet echt een mening. Ze heeft namelijk geen idee wie de oprichter is en wat haar betreft had een andere oprichter geen verschil gemaakt. Ze meent dat als ze er wat op tegen had gehad, het toch wel was gebeurd ongeacht door wie. Kortom, mevrouw interesseert zich niet heel erg in het windpark. Het was echter anders geweest als ze in haar tuin neer gezet waren.

'Als het achter in mijn tuin neer was gezet, was het natuurlijk anders geweest. Dan had het wel uitgemaakt. Het moet hier niet achter in m'n tuin gaan staan'.

Mevrouw had in dat geval dus zeer waarschijnlijk een andere mening gehad.

Respondent 10

Respondent 10 geeft aan dat zij te weinig van het windpark weet om te weten of het een goed of een slecht 'ding' is. Ze weet te weinig over het rendement en wat het opbrengt. Mevrouw geeft aan dat ze wel eens met de auto langs het windpark rijdt. Ze weet eigenlijk niet of ze het windpark vanuit haar eigen huis kan zien: 'Zoveel interesseert het mij, dat ik het nog niet eens weet'. Ze vindt echter dat ze niet echt in het landschap passen:

'Het is een noodzakelijk kwaad. Iemand die wel vindt dat ze er passen, lijkt me een raar iets. Mooi zijn ze niet. Ik hoor een hele hoop gemekker over hoe die dingen er uit zien. Mijn mening is: het zij zo. Als dat soort dingen er moeten staan oké, mits ze voldoende opbrengen om rendabel te zijn. Het is dan net als de kwestie met de hoogspanningsleidingen, daar wennen we dan wel aan'.

Mevrouw vindt het windpark dus niet mooi, maar tolereert het park als het genoeg opbrengt. Over het proces rondom het windpark weet mevrouw vrijwel niets, behalve dat er vanuit de gemeente Helden meer protest is geweest dan vanuit Neer. Ze heeft iets gehoord over een procedure fout, waardoor het windpark uiteindelijk toch is door gegaan.

De gebrekkige kennis van mevrouw, is naar eigen zeggen niet te wijten aan de informatievoorziening. Ze vindt dat er genoeg informatie is verspreid door de gemeente. Alle burgers hebben genoeg inspraak en inzage gehad en er zijn voor zover ze weet genoeg bijeenkomsten over het windpark geweest waar 'je je zegje kon doen'. Wie de initiatiefnemer is, maakt haar weinig uit.

'Voor mij is het een 'ver van mij bed show'. Als ik onder zo'n ding zou wonen, zou ik misschien iets anders vertellen. Als dat in m'n achtertuin had gestaan, had ik wel wat anders gezegd'.

Ze was echter dan niet per definitie negatiever geweest. Ze had zich dan gewoon meer verdiept in het rendement en in of het echt wel nodig is. Ze denkt dat op dit moment wel een gedeelte van Neer van energie wordt voorzien door 'die dingen', maar dat ze er per saldo weinig van merken.

Windpark Alpen-Veen

Omwonenden

Respondent 11

Respondent 11 geeft aan geen moeite te hebben met het windpark. Ze vindt het goed dat het windpark er staat, omdat het goed is voor het milieu. Ze meent dat het windpark goed in het landschap past. Van slagschaduw of geluid ondervindt ze geen hinder. Hoe ver ze precies van het windpark af woont, weet ze niet. Het is in ieder geval niet ver. Hierdoor heeft ze vanuit huis wel degelijk zicht op het windpark. Het is echter niet storend:

'Het zijn er maar drie. Je ziet er maar één of misschien twee als je uit het raam kijkt. Dat is heel wat anders dan vijftig'.

Zelf heeft mevrouw geen vergoeding ontvangen. Haar ouders die naast haar wonen wel. Zij bezitten namelijk een stuk land waarop de turbines gebouwd zijn. Hiervoor ontvangen zij pacht. Mevrouw ontvangt zelf dus niets, want 'ik heb er niets mee te maken'. Omdat ze er niets mee te maken heeft, weet ze vrij weinig van het proces rondom het windpark en de oprichters van het windpark. Het enige dat ze weet over de oprichters is dat het windpark privaat is en dat Enercon de turbine gebouwd heeft. Het windpark is echter door een andere organisatie gefinancierd. Ze weet niet welke organisatie dit is. Haar ouders zijn hier meer bij betrokken. Verder meent ze dat de gemeente goed gehandeld heeft, want anders zou het omstreden zijn: 'Alles ist in Ordnung'. Mevrouw heeft dan ook geen gebruik gemaakt van eventuele inspraak mogelijkheden.

Respondent 12

Respondent 12 geeft aan dat zij persoonlijk niet veel tegen het windpark heeft. Ze vindt het een goede zaak dat windenergie benut wordt. De plaats is goed, omdat het veel minder dicht bebouwd is dan in Alpen en Veen. In het begin heeft ze wel gedacht dat ze er toch niet zo mooi uitzagen, maar

'Eigenlijk kun je er goed aan wennen. Zo erg vind ik ze eigenlijk niet. Ze storen me niet. Ik kan het me eigenlijk zonder niet meer voorstellen. Ik vind het op zich een goede zaak. (...) Als er vogels in vliegen, is het natuurlijk niet zo goed, maar ik heb liever dat er energie gewonnen wordt met windmolens dan door kolencentrale of zo'.

Van geluid en slagschaduw zegt ze weinig last te hebben.

'Slagschaduw komt af en toe wel voor en als het voorkomt, stoort het natuurlijk wel een beetje, maar we hebben dit jaar slechts twee keer slagschaduw gehad. Daar kun je mee leven'.

Wat betreft geluid vindt ze het vreemd dat mensen zeggen dat ze geluid horen. Dit was één van de redenen waarom volgens haar mensen in Veen in actie kwamen tegen het windpark.

'Je zou ziek van slagschaduw worden en je zou in Veen een piepend geruis horen. Dat geruist hoor je ook wel, maar alleen als je er naast staat en als de wind sterk is en de molens dus sneller draaien'.

Zij stoort zich er niet aan. Ze hoort het eigenlijk ook niet, al ligt het er wel aan hoe de wind staat. Wanneer het raam open staat, kun je het soms wel horen. Ze vindt het erg jammer dat mensen zich geweerd hebben, met name tegen de twee windturbines achter hen. Het was de oprichters echter 'scheiss egal' dat die mensen de windmolens geen windmolens wilden. Ze zijn gewoon begonnen

met bouwen. Als het er eenmaal staat, breekt men het toch niet zo snel meer af. Mevrouw heeft echter geen idee wie de oprichters precies zijn, ondanks dat ze naar eigen zeggen relatief veel wist omdat de windturbines op de helft van hun land staan. Omdat de windturbines voor ene gedeelte op hun land staan, ontvangen ze pacht. Of de gemeenschap er iets aan over houdt, weet ze niet. Ze vindt dat zij als familie in ieder geval voldoende gecompenseerd worden. Ze hebben dan ook geen gebruik gemaakt van (gerechtelijke) inspraak.

Burgers

Respondent 13

Respondent 13 geeft aan dat zij het windpark stroomtechnisch oké vindt. Ze storen haar niet. Ze vindt het echter jammer dat ze in de natuur staan. Ze bederven hierdoor het landschap. Helaas kunnen ze niet klein gebouwd worden, omdat er dan te weinig wind is. Mooi vindt mevrouw ze niet. Desondanks is ze naar eigen zeggen voor 80% positief. Het is namelijk een 'gezonde stroomopwekking'.

'Het heeft één positief punt, namelijk dat we geen kernenergie meer nodig hebben. Als je eerlijk bent, kun je dat middel niet vertrouwen. Het probleem is dat je niet weet waar je er mee heen moet. (...) Het afval is het probleem'.

Mevrouw heeft liever een windpark dan een kerncentrale, ondanks dat praktijken zoals in Tsjernobyl en Japan hier volgens haar niet mogelijk zijn. Het is echter jammer dat het windpark voornamelijk negatieve dingen opbrengt voor de gemeenschap. De stroomprijzen stijgen ontegenwoordig. De burger betaalt hoge stroomprijzen voor de windturbines. Daar komt bij dat er hoogspanningsleidingen en convectoren nodig zijn om de opgewekte energie op te slaan en te transporteren.

'Convectoren zijn twee keer zo groot als een voetbalveld, dus wil ik ze eigenlijk niet hebben'.

Persoonlijk maakt het haar niet uit wie de oprichter van het windpark is, want de prijs van stroom blijft toch hetzelfde. Zelf heeft ze geen zicht op het windpark, alleen als ze met de auto richting Veen rijdt. Ze heeft daarom in de eerste instantie geen last van geluid en slagschaduw. Ze is van mening dat geluid en slagschaduw alleen als argument mag dienen als je in de directe omgeving woont. Zelfs dan is mevrouw van mening dat je het alleen in het begin hoort en dan niet meer:

'Het is net zoals bij de trein of kerkklokken, op een gegeven moment neem je het niet meer waar. (...) Zo luid is het niet. Natuurlijk is er een geruis, maar dan hadden ze vroeger ook geen molens kunnen bouwen, want die maken hetzelfde geluid. Het is echter anders als je met 20 a 30 windmolens geconfronteerd wordt'.

Als ze zelf in de directe omgeving had gewoond, had ze zich echter wel verzet tegen de komst van het windpark. De reden die ze hiervoor aandraagt is dat: 'Als mijn huis daar zou staan, zou de waarde verminderen'. Nu heeft ze daar weinig mee van doen. In Alpen is ooit gezegd dat er windturbines kwamen, maar dit is niet echt publiekelijk gemaakt:

'Zo ineens staan ze er (...) maar ergens moet ze komen, dat is duidelijk'.

Respondent 14

Respondent 14 geeft aan dat zij het windpark gewoon niet mooi vindt. Ze vindt dat ze het landschap bederven.

'Als je hier kijkt naar de bomen en het landschap, als daar een windpark staat; dat past er gewoon niet in. Ik zie een paar dingen en die bevallen me niet. Meer dan drie vind ik nog erger. Vanuit hier kun je het godzijdank niet zien'.

Ze geeft aan dat ze veel heeft gehoord over de voordelen die een windpark heeft, maar daar heeft zij zich niet in verdiept:

'Het is eigenlijk aan me voorbij gegaan, ik heb verder niets gehoord; ja dat ze goed zouden zijn. (...) Van het windpark hier weet ik überhaupt niks. (...) Mij bevalt het gewoon weg niet dat die dingen daar staan'.

Ze geeft aan dat ze voor haar mening eigenlijk geen echte argumenten heeft. Ze heeft een beetje gelezen over de offshore windparken. Die vindt ze niet goed vanwege de vissen. Of het windpark wat opbrengt, weet mevrouw niet. Zij besteedt haar geld liever aan andere dingen. Al was de mogelijkheid er geweest om zelf te participeren, dan had ze hier nog geen gebruik van gemaakt.

'Zo ongeïnformeerd als dat ik ben, vind ik het jammer dat voornamelijk de ontwikkelaars verdienen aan het windpark'.

Ze is echter van mening dat het toch niet veel uit maakt dat ze er tegen is, want als de gemeente het wil, komt het er toch wel. Of ze haar nou bevallen of niet.

Windpark Bocholt

Omwonenden

Respondent 15

Respondent 15 geeft aan dat drie van de vijf turbines erg dicht bij zijn huis staan. Hij is er dan ook niet echt blij mee. Het hoofdprobleem is volgens meneer de 'kwellende uitwerking'. Een ander belangrijk punt is de slagschaduw. In de vergunning die voor het windpark afgegeven is, staat dat er geen slagschaduw voor mag komen, maar deze is er in de praktijk wel. Van geluid heeft hij gelukkig geen last, al kan bij een bepaalde windrichting het geluid wel heel luid zijn. Zijn broer die achter hem woont, heeft nachten wakker gelegen van het geluid van de windturbines. Dit is hem gelukkig bespaard gebleven. Een ander feit waar hij moeite mee heeft, is dat als het vriest er ijs aan de wieken blijft hangen. Dan worden soms gewoon stukken ijs in het rond geslingerd. Je moet dan opletten waar je je kinderen laat spelen.

Hij snapt dat het windpark ergens moet komen, want als de Bondsregering het aanwijst, moet de gemeente dit overnemen. Die neemt dan plekken waar zo min mogelijk mensen wonen. Hij snapt echter niet waarom de windturbines zo dicht bij de huizen staan, want dit brengt automatisch geluid, slagschaduw en een 'kwellende uitwerking' met zich mee. Wat hij ook jammer vindt, is dat 'je zulke mooie dingen in de natuur hebt staan' en dat het de oprichters enkel om het geld gaat.

'Ik snap dat mensen het doen. Maar dat ze dan zeggen dat ze het milieu niet willen belasten, dat is niet zo. (...) Het gaat in principe bij die mensen alleen om de centen. Het gaat ze niet om het milieu. (...) Dat je het milieu ontlasten kunt, gaat het niet over. Het gaat alleen om financiële zaken. Het was anders geweest als ze het niet alleen voor de centen hadden gedaan'.

Meneer heeft dus geen goed woord over voor de oprichters. Hij meent dat het milieu op deze manier er geen voordeel aan heeft. 'Het gaat alleen om geld'. Daar komt nog eens bij dat er zo veel grond verloren gaat, omdat er een weg naar toe moet gaan. Dat is ook niet goed voor het milieu. Hijzelf houdt er eveneens geen voordeel aan over. Hij ontvangt namelijk geen vergoeding.

'Je krijgt er zelf niets van, je hebt alleen de nadelen en geen voordelen. De profijt gaat naar investeerders die je toch niet kent'.

Meneer heeft onderhand geen idee meer van wie het windpark is. De eigenaar is namelijk erg vaak gewisseld. Een ander punt dat meneer irriteerde, was dat pas toen de vergunning aangevraagd was, de investeerders informatie kwamen geven. Normaal moeten er volgens hem ook metingen gedaan worden over 'hoe veel geluid het maakt, hoeveel wind er mag zijn, hoe het zit met slagschaduw', maar die zijn voor zover hij weet niet gedaan. De investeerder heeft toen de omwonenden wel geïnformeerd middels een rondschrijving en een vergadering, 'maar toen was alles al gebeurd'. Het stond al vrijwel vast dat het gebouwd zou worden. De omwonenden zijn dus erg laat geïnformeerd. In de nieuwe planning worden omwonenden echter wel eerder geïnformeerd.

Meneer is dus niet te spreken over de gang van zaken. Als het zijn buurman was geweest had hij er wellicht anders tegen aan gekeken.

'Het is in ieder geval niet mooi, maar als het je buurman is, zeg je er niet zo veel van. Maar als het geld naar een investeerder gaat die je niet kent, is het echt niet meer mooi. Je hebt er toch zelf belasting van: Het huis wordt minder waard en rustig naar de natuur luisteren kan niet meer'.

Meneer heeft destijds samen met bijna de gehele buurt op iedere mogelijke manier geprotesteerd. In de eerste instantie heeft hij samen met de buurt geen directe actie ondernomen. Zij hebben enkel kenbaar gemaakt dat ze tegen waren. Een tijd later heeft hij via een advocaat gebruik gemaakt van de inspraakmogelijkheid bij de informatieavond van de gemeente. Uiteindelijk heeft hij samen met de buurt de bouw van één van de turbines tegen kunnen houden. Hij heeft echter niet door geprotesteerd tot aan het gerecht, 'want daar waren de kansen niet zo groot'.

'Wat jij denkt dat rechtvaardig is, moet je niet verwachten dat dit bij justitie ook zo is. Recht hebben en recht krijgen, zijn toch twee verschillende zaken. Uiteindelijk heeft de weerstand misschien nog één a twee jaar geduurd, maar toen was het ook klaar'.

Respondent 16

Respondent 16 geeft aan dat toen de windturbines gebouwd werden, zij nog niet in dit huis woonde. Ze heeft daarom destijds niet geparticipeerd en zich niet echt in het windpark verdiept. Daarom heeft ze naar eigen zeggen niet zo'n goede kijk op het gehele proces omtrent het windpark. Toen ze hier kwam wonen, stonden de turbines er al. Als ze nog een windturbine zouden bouwen, zou ze zich er wel meer in verdiepen. Ze heeft echter wel een duidelijke mening over het windpark zelf. Ze zegt dat ze er onderhand aan gewend is. Momenteel heeft ze geen last van geluid of slagschaduw: 'Ze zijn niet luid ofzo'. Als ze echter haar uitbouw aan een bepaalde kant van het huis zou plaatsen, zou ze echter wel slagschaduw hebben. Bij een eventuele uitbouw moet dus wel rekening gehouden worden met de windturbines. Ze vindt de turbines echter niet mooi.

'Ik vind het goed dat hernieuwbare energie benut wordt, maar mooi vind ik het niet. Ze zijn optisch niet mooi, omdat overal die 'domme dingen' staan'. (...) Op de één of andere manier moeten we stroom krijgen. Het is natuurlijk mooi als er een hernieuwbare energiebron is die je niet zo goed ziet en die de natuur niet bederft, want een kolencentrale is ook niet alles. Die bederft het landschap ook. In dat geval heb ik liever een windturbine.

Mevrouw heeft dus liever een windturbine dan een kolencentrale of kerncentrale.

'Alle energie die niets te maken heeft met kernenergie of bruinkool, is goede energie. (...) Dat je de energie gewoon kunt benutten zonder van een concern afhankelijk te zijn, is natuurlijk perfect. (...) Ze moeten alleen niet nog dichterbij komen te staan, maar ik geloof dat dat ook niet meer gaat'.

Ze vindt het echter jammer dat als je inspraak wilt hebben, je daar een kapitaal voor mee moet brengen. Als je dat niet hebt, heb je weinig mogelijkheden: 'Alleen iemand die geld heeft wordt gehoord'. Voor zover ze weet, krijgt de buurt geen stroom van de windturbines. Ze vindt het jammer dat alleen de investeerder profiteert, omdat hij de stroom verkoopt.

'Ik vind het goed als windturbines in de regio aangesloten worden. Gemeenten zijn dan niet meer afhankelijk van bruinkolencentrales en er gaat geen stroom meer verloren door het kabeltransport. Het is super als de energie ook in de buurt gebruikt wordt'.

Het belangrijkste voor haar is echter dat de afhankelijkheid van bruinkolen en kernenergie vermindert.

Burgers

Respondent 17

Respondent 17 geeft aan dat zij het goed vindt dat het windpark er staat. Het is namelijk een goede energiebron. Ze vindt het goed dat er meer gebruik gemaakt wordt van windenergie, maar

'Ik vind eigenlijk dat er hier te weinig gebruik van gemaakt wordt'.

Vanuit haar huis kan zij het windpark niet zien, maar als zij een paar meter verderop gaat staan wel. Zij ervaart het echter niet als storend. Ze recreëert vaak in het gebied waar de windturbines staan, maar ze heeft geen last van het geruis. Er is geruis dat meer stoort. Maar zij woont dan ook verder weg.

'Hier is het verder weg, maar burgers die dichterbij wonen hebben wel last van een storend geruis'.

Verder weet ze weinig van het windpark: 'Ik heb me er niet heel erg in verdiept, dus ik kan er verder weinig over zeggen'. Ze vindt het echter wel vreemd dat alleen de investeerder geld verdient aan het windpark.

'Als alleen de investeerder er aan verdient, is een andere oplossing beter'.

Ze vindt dat omwonenden en burgers meer moeten kunnen participeren, want dan wordt het positiever ontvangen en kan de windenergie nog meer benut worden.

Respondent 18

Respondent 18 geeft aan dat zij eigenlijk niets vindt van het windpark. Ze is niet positief, maar ook niet negatief, omdat zij er niet mee geconfronteerd wordt. Ze woon er ver vanaf.

'Ze zijn ver genoeg weg. De mensen die er wonen hebben altijd last van geluid en slagschaduw. Ik denk niet dat dat gezond is, als je een ander licht in je huis hebt. Je hoort op tv en in de krant dat mensen er ziek van worden. Mij maakt het niet uit of ze er wel of niet zijn'.

Mevrouw geeft aan dat ze zich niet erg verdiept heeft in het windpark. Ze weet er niet erg veel vanaf.

'Het zou in de krant gestaan kunnen hebben, maar voor het was voor mij niet belangrijk, dus heb ik het niet onthouden. Groot is het hier in elk geval niet geweest. (...) Het interesseert mensen vaak pas wanneer ze voor je neus staan'.

Ze meent echter dat het windpark weinig opbrengt voor de gemeenschap. Er zijn enkele mensen die er aan verdienen en de rest betaalt. Zoiets zou de gemeenschap ten goede moeten komen, niet enkele organisaties.

'Als ik die dingen voor mijn neus heb staan, wil ik daarvan profiteren'.

Verder stelt zij:

'Als ik er mee geconfronteerd zou worden, zou ik anders reageren dan nu. Ik wil onder geen beding een windpark in mijn achtertuin. Daar ben ik absoluut tegen. Ik vind ze storend in het landschap. (...) Wij hebben nu zonnepanelen op het dak en die storen gewoon niet'.

Mevrouw zou zich meer verdiept hebben indien het windpark in haar buurt had gestaan. Dan was ze namelijk niet ongeïnteresseerd geweest, maar negatief.

Bijlage V: Landelijke criteria

Categorie	Voorschrift
Geluid TA Lärm (landelijk)	De totale geluidsbelasting van meerdere solitaire turbines in een gebied mag tezamen niet meer dan 1dB bedragen
	Achtergrondgeluid van 0dB bij nieuw te bouwen windturbine. Gemeten op een afstand van 300m.
	Verschillende waarden (in dB) 's nachts en overdag. Waarde afhankelijk van het soort gebouw. Bijvoorbeeld pure woonwijken 's nachts 35 dB, overdag 50 dB.
	De afstanden kunnen afhankelijk van het type turbine, het aantal turbines en de mate van aantasting van bepaalde gebieden.
Slagschaduw BlmschG (landelijk)	Niet meer dan 30 uur per jaar en 30 min per dag potentiële extra schaduw
	Niet meer dan 8 uur daadwerkelijke extra schaduw per jaar door toedoen van een turbine
	Mogelijke synchronisatie van schakeltijd en knipperfrequentie bij meerdere enkele turbines
Eisen bouwbesluit BauGB (landelijk)	Turbine moet stabiel zijn
	Een turbine moet het verkeer op wegen en straten en recreatieverkeer niet hinderen
	Voor iedere turbine hoger dan 30m moet een brandplan beschikbaar zijn
	Iedere windturbine moet voldoen aan de door het Ministerium für Städtebau und Wohnen, Kultur und Sport opgestelde technische voorschriften
	Hoek van 30 graden t.o.v andere windturbines (specifiek nrw)

Tabel 9: Technische afstandcriteria NRW

Bronnen: Ministerium für Inneres und Kommunales des Landes Nordrhein-Westfalen, 2013 & Umwelt Bundesamt, 1998

Bijlage VI: Afstandcriteria NRW

Categorie	Criteria
Bebouwing	600m buffer tot algemene woongebieden
	450m buffer tot woningen in het buitengebied
Natuur en landschap	Turbines in commerciële en industriële ontwikkelingsgebieden worden per geval bekeken
	Natuurparken, nationale monumenten, vastgezette beschermde natuurgebieden, wettelijk beschermde biotopen, habitatgebieden, beschermde vogelgebieden uitgesloten
	300m buffer beschermde habitat gebieden (Natura 2000)
	300m buffer beschermde vogelgebieden (Natura 2000)
	300m buffer beschermde natuurgebieden
	Turbines in beschermd landschap (al dan niet met Europees beschermde soorten) worden per geval bekeken
	Turbines in loof- gemengde of naaldbossen en windvalgebieden worden per geval bekeken. Afstand afhankelijk van de hoogte van de turbine
	Natuurlijk bos, zaadvoorraden, proefvelden, wildernis en proces beschermingszones uitgesloten
Water	50m buffer tot stilstaand water met een oppervlakte groter dan 5 hectare en stromend water. Binnen de 50m geldt een bouwverbod.
	5m van bufferstroken van watergebieden in het buitengebied
	3m van bufferstroken van watergebieden (algemeen)
	Turbines in uiterwaarden worden per geval bekeken
	Beschermingszone I uitgesloten. Zonder II en III wordt per geval bekeken
Infrastructuur	100m buffer bovengrondse elektriciteitsleidingen
	40- 100m buffer snelweg
	20- 40m buffer rijkswegen
	40m buffer deelstaat- en Kreis wegen (m.u.v. wegen binnen plaatsen)
	100m buffer spoorlijnen
	100m buffer elektrische spoorwegen

4km van start- en landingsbanen vliegvelden
1,5 km van luchthaven referentiepunt
Turbines in bruinkoolgebieden worden per geval bekeken

Tabel 10: Afstandscriteria NRW

Bronnen: LANUV Nordrhein-Westfalen, 2012 & Landes Ministerium für Klimaschutz, Umwelt, Landwirtschaft, Natur- und Verbraucherschutz, Landes Ministerium für Wirtschaft, Energie, Bauen, Wohnen und Verkehr & Landes Staatskanzlei, 2011

Toelichting:

De afstanden worden vastgelegd in het Landschaftsgesetz (LG). Dit valt onder de verantwoordelijkheid van het Ministerium für Umwelt und Naturschutz, Landwirtschaft und Verbraucherschutz des Landes Nordrhein-Westfalen (MUNLV NRW). Wat betreft de afstanden is er landelijk geen minimum reken afstand bepaald. De deelstaten kunnen deze zelf bepalen. Hierbij wordt echter meegegeven dat de afstanden niet binnen de 'Immissionschutz' zone mogen liggen. Dat wil zeggen dat ze niet binnen de vastgestelde geluids- en slagschaduw contouren mogen zitten. Hoever ze precies van deze contour af zitten, is op basis van eigen inzicht in te vullen. Het wordt echter zeer aanbevolen om 'aan de zekere zijde' te blijven.